

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН
УКРАЇНИ З ФРН**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент 6 курсу, 603 групи

Нагрудний Артем Русланович

Керівник:

кандидат політичних наук,
доцент Стецюк А.В.

Рецензент:

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2023 р.
Зав. кафедри _____ проф. Макар В.Ю.*

Анотація

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню міждержавних відносин між Україною та ФРН від моменту здобуття першою незалежності до сучасності. Аналізуються особливості зародження та подальшої інтенсифікації двосторонніх відносин, ключові аспекти економічного співробітництва та вплив кризових явищ на ці процеси. Розкрита позиція ФРН щодо Помаранчевої революції та російсько-української війни. Висвітлена еволюція німецького бачення європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Ключові слова: міждержавні відносини, європейська та євроатлантична інтеграція, російсько-українська війна, українсько-німецькі відносини, Помаранчева революція.

Summary

The qualification work is devoted to the study of interstate relations between Ukraine and Germany from the moment of the former's independence to the present. The work analyses the peculiarities of the emergence and further intensification of bilateral relations, key aspects of economic cooperation and the impact of crisis phenomena on these processes. The position of Germany on the Orange Revolution and the Russian-Ukrainian war is revealed. The evolution of Germany's vision of Ukraine's European and Euro-Atlantic integration is highlighted.

Keywords: interstate relations, European and Euro-Atlantic integration, Russian-Ukrainian war, Ukrainian-German relations, Orange Revolution.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А. Р. Нагрудний

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1. Поняття міждержавних відносин та підходи до їх аналізу.....	8
1.2. Джерельна база дослідження.....	15
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВІДНОСИН УКРАЇНИ І ФРН У 1991-2004 РР.....	24
2.1. Міждержавні відносини.....	24
2.2. Економічне співробітництво.....	42
2.3. Позиція ФРН щодо Помаранчевої революції.....	52
Висновки до розділу 2.....	60
РОЗДІЛ 3. ІНТЕСИФІКАЦІЯ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН У 2005-2013 РР.	62
3.1. Міждержавні відносини.....	62
3.2. Економічне співробітництво.....	71
3.3. Німецьке бачення європейської та євроатлантичної перспективи України.....	75
Висновки до розділу 3.....	86
РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ І ФРН У 2014- 2023 РР.	88
4.1. Міждержавні відносини.....	88
4.2. Економічне співробітництво.....	100
4.3. Позиція ФРН щодо російсько-української війни.....	103
Висновки до розділу 4.....	114
ВИСНОВКИ.....	116
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	120
ДОДАТКИ.....	137
SUMMARY.....	145

ВСТУП

Актуальність теми. Міждержавні відносини мають чимало особливостей, які часто призводять до певних непорозумінь, конфліктів чи навпаки – створення двох чи багатосторонніх союзів. Так чи інакше, але конструктивний діалог між державами швидше є позитивним явищем сучасного світу, аніж негативним. Відомо, що ще в стародавні часи країни співпрацювали з метою збуту товару або ж для того, щоб заручитися підтримкою інших країн і воювати з ворогом. Міждержавні відносини можуть мати різні цілі, напрямки співробітництва, форми утворення та умови функціонування, але сам факт існування таких відносин говорить про потребу країн до єднання та до потреби підтримувати міжнародний діалог.

Сьогодні для кожної країни і України, в першу чергу, стало добре зрозуміло, що потрібно не лише створювати союзи, а мати можливість захищати себе самостійно. Наша держава до Будапештського меморандуму володіла ядерною зброєю та була ядерною державою. У 1991 році було проголошено про без'ядерний статус, нейтральність, позаблоковість і багатовекторність. З такої позиції тішилися всі. США та Велика Британія усунули можливого агресора, росія – отримала шанс розпочати підготовку до нападу на Україну, країни Західної Європи позитивно сприйняли таку позицію, так як на одну ядерну країну стало менше, а Україна була задоволена своєю дружелюбною позицією на світовій арені. Проголосивши незалежність у 1991 році, наша держава отримала змогу самостійно будувати зовнішньополітичні зв'язки з іншими державами. Все перше десятиліття незалежності України промайнуло під одностороннім орієнтиром на росію.

Країни Європи та світу визнали незалежність України, але ще довгий час не сприймали нашу країну як важливого політичного та економічного партнера. Німеччина визнала незалежність України 29 грудня 1991 року, але, хоча ще до цієї події між країнами й розпочався двосторонній діалог, однак особливого зближення між країнами не відбулося. Офіційні відносини

незалежної України з ФРН були встановлені у 1992 році. На етапі зародження відносин було налагоджено співробітництво в культурно-гуманітарній, науково-технічній, освітній та фінансовій сферах. Шанс на «перезавантаження» відносин між Україною та ФРН з'явився після Помаранчевої революції. Двосторонній діалог між державами будувався на основі зустрічей на вищому рівні. Неодноразово президенти України відвідували Німеччину, а президенти Німеччини – Україну. Такі зустрічі здійснили безпосередній вплив на стан відносин між країнами, трансформували Німеччину у стратегічного партнера України й одного з найбільших донорів нашої країни. Окреслювалися можливі варіанти співпраці, формувалися партнерські взаємозв'язки. Україна завжди вважала Німеччину лідером і підтримувала політичний діалог з метою європейської та євроатлантичної інтеграції. ФРН ж, у свою чергу, не відкидала прагнень нашої держави, але толерантно, а іноді і не зовсім, стримувала їх. Справа в тому, що Німеччина, будучи лідером Європи та впливовою державою світу, довгі десятиліття підтримувала особливо дружні політичні та економічні відносини з російською федерацією. Канцлери, президенти Німеччини неодноразово позитивно відгукувались про російського президента, а німецькі бізнесмени були (частина і залишається) пов'язаними з бізнесом росіян. Розривати такі відносини Німеччині особливо не вигідно, адже у такому випадку ФРН багато втрачає.

У 2014 році коли російська федерація напала на Україну і розпочалася гібридна війна, Німеччина засудила дії росії і активно долучилася до процедури врегулювання російсько-українського конфлікту на Сході. Проте, ні Мінські, ні нормандські зустрічі, куди було залучено і Німеччину, не змінили ситуації. Співчуваючи Україні, німецька влада продовжувала активні взаємовідносини з росією на всіх рівнях і у всіх сферах та галузях. Для України Німеччина всі три десятиліття була важливим економічним партнером. Але, що стосується процесів євроінтеграції, то в цьому питанні ФРН була непохитною. Україні постійно наголошували на необхідності

здійснювати реформи, викоринювати корупцію, приводити власне законодавство до стандартів ЄС та НАТО. Проте, Україна не спромоглася за довгі роки здійснити дієві перетворення у цих напрямках.

Так чи інакше, але Україна повинна і надалі підтримувати активне співробітництво з Німеччиною. Історія свідчить про те, що наполегливі держави досягали своїх цілей. В будь якому випадку Україна повинна шукати способи, шляхи, щоб досягнути своїх цілей – стати членом ЄС і НАТО та перемогти у війні, а Німеччина – це і є та країна, яка має реальні можливості допомогти Україні досягнути цих цілей. З огляду на вищезазначене підтверджується актуальність теми дослідження.

Мета роботи полягає у розкритті специфіки та особливостей зародження і розвитку двосторонніх відносин України з ФРН.

Досягнення поставленої у роботі мети передбачало вирішення наступних завдань:

- розкрити сутність поняття міждержавних відносин та підходи до їх аналізу;
- охарактеризувати джерельну базу дослідження;
- дослідити міждержавні відносини України з ФРН протягом 1991-2004 років;
- проаналізувати економічне співробітництво держав протягом 1991-2004 років;
- з'ясувати позицію ФРН щодо Помаранчевої революції;
- дослідити процес інтенсифікації міждержавних відносин України з ФРН протягом 2005-2013 років;
- здійснити аналіз економічного співробітництва держав протягом 2005-2013 років;
- висвітлити німецьке бачення євроатлантичної перспективи України на початку XXI ст.;
- охарактеризувати міждержавні відносини України з ФРН протягом 2014-2023 років;

- проаналізувати економічне співробітництво держав протягом 2014-2023 років;
- охарактеризувати позицію ФРН щодо російсько-української війни.

Об’єкт дослідження – міждержавні відносини між Україною та ФРН з початку їх заснування й до сьогодні.

Предмет дослідження – особливості двостороннього політичного та економічного співробітництва України та Німеччини.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1991р. по 2023р.

З метою розкриття особливостей зародження і розвитку двосторонніх відносин між Україною та ФРН та виконання поставлених завдань, були застосовані наступні методи: порівняння, історичний метод, системний аналіз, індукція.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені у кваліфікаційній роботі результати дослідження, можуть бути використані як у науковій сфері для подальших досліджень міждержавних відносин України та ФРН, так і у навчальному процесі – вдосконалення робочих програм, планів, підручників, навчальних посібників, лекцій та семінарських занять тощо.

Структура кваліфікаційної магістерської роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається із вступу, 4 розділів поділених на 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел зі 145 найменувань, додатків та анотації англійською мовою. Загальний обсяг роботи складає 150 сторінок, з яких основного тексту – 119 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Поняття міждержавних відносин та підходи до їх аналізу

З давніх часів значної ваги стали набувати міжнародні відносини. Наприклад, їх значення в період Стародавності і Середньовіччя полягало в тому, щоб заручитися підтримкою певної держави та йти війною на свого ворога, або ж навпаки знайти союзника для оборони. Загально відомою була традиція в Київській Русі одружувати своїх дітей на представниках монаршого роду інших країн. Особливу славу отримав князь Ярослав Мудрий, якого навіть прозвали «тесть Європи» через те, що він одружив своїх синів на німецьких принцесах, а доньок видав заміж за королів Франції, Угорщини та Норвегії. Практику батька охоче перейняли сини, а згодом і правнуки. Дипломатичні шлюби були відомими не лише в Східній Європі, вони набули поширення у всьому світі. Не лише причини війни та миру змушували країни зближуватися, важливими були і економічні відносини. Торгівля товарами між різними народами була відома зі стародавніх часів і полягала вона в обміні важливих товарів. З часом процеси торгівлі стали поживлятися та ще більше змусили країни встановлювати контакти.

Особливо важливими та значущими міжнародні відносини стали після Другої світової війни. Кривава війна продемонструвала, що значення міжнародних відносин повинно полягати в підтримці миру між державами, в намаганнях віднайти порозуміння та уникнути конфліктів. Але не для всіх країн Друга світова війна змінила пріоритети та не всі врахували уроки минулого. Протистояння СРСР та США у другій половині ХХ століття стало визначальним у питанні міжнародних відносин. Країни демократичного спрямування стали об'єднуватися у різноманітні організації, серед яких найважливішими стали ЄС та НАТО. Ці організації містили в своїй основі цінності демократизму, гуманності, міжнародного співробітництва.

Міжнародні відносини – це свого роду середовище, простір, в якому існує світова політика. Якраз еволюція зазначеного середовища здійснює визначальний вплив на розвиток світової політики. Остання, в свою чергу, має великий зворотній вплив на еволюцію міжнародних відносин. Світову політику ми розглядаємо як боротьбу за владу й вплив на міжнародній арені. Ключову роль у такій боротьбі відіграють держави. Лише вони, єдині з усіх інших суб'єктів міжнародних відносин, володіють усіма потрібними економічними, військовими, дипломатичними й психологічними засобами задля ведення такої боротьби. Світ змінюється на постійній основі, що здійснює істотний вплив і на міжнародні відносини [39, с. 8-11].

Нині міжнародні відносини регулюють політику кожної окремої держави, створюють умови для здійснення економічних, політичних, соціальних, культурних, екологічних взаємовідносин. На сьогодні просто необхідно ретельно стежити за тими процесами, які відбуваються на міжнародній арені, адже дуже часто можна простежити небезпеки чи навпаки вигоди, налагодження міжнародних відносин може змінити ситуацію і замість конфронтації може настати перемир'я. Так, Україна з 2014 року перебуває в стані війни. Країна-агресор на сьогодні нехтує усіма міжнародними конвенціями, порушує усі договори. Міжнародна спільнота засудила агресію росії та відкрито підтримує нашу державу. Політична співпраця та міжнародні й міждержавні відносини України сьогодні як ніколи є ефективними та важливими. Життєво необхідно для нашої держави є встановлення та підтримка політичних міжнародних відносин з чим найбільшою кількістю держав, що збільшує шанси України на перемогу.

Головними суб'єктами міжнародних політичних відносин в будь-якому випадку виступають самі держави, міждержавні об'єднання, регіональні й всесвітні урядові й неурядові організації, етноси і цивілізації, проте найважливішими з останніх практично чотири століття є держави і групи (тобто, союзи) держав. Вказане має зв'язок із затвердженням принципу національного суверенітету у вигляді одного з провідних регуляторів

міжнародних відносин, у відповідності до якого держава постає єдиним політичним інститутом, який володіє повнотою влади на власній території й самостійно провадить зовнішню політику. При цьому, механізмом функціонування міжнародних відносин є ряд підходів, насамперед, це державно-правовий підхід, що певним чином посилює світову політику, сприяє формуванню різноманітних військових союзів. Наступним підходом можна зазначити політичний, у відповідності до якого учасниками і суб'єктами міжнародних політичних відносин є також інші суспільні інститути, політико-культурні й політичні організації [14, с. 90].

У свій час відомий вчений філософ Ф. Фукуяма у книзі «Кінець історії та остання людина» розпочав дискусію стосовно ролі держави у світовій політиці: «Боротьба за визнання надає нам можливість зазирнути усередину міжнародної політики... Відносини пана і раба усередині однієї країни дзеркально повторюються на рівні держав, коли одна нація, як ціле, вимагає визнання і веде кривавий бій за верховенство» [122]. Сьогоднішня міжнародна політика на прикладі вислову Ф. Фукуяма є дійсно такою. Частина держав підтримують тісні політичні відносини з метою отримати певні перспективи в майбутньому. Лише ті держави, які є ліберально демократичними у відносинах між собою дотримуються головних принципів демократії, а саме: рівності, права, поваги до суверенітету.

Надзвичайно важливими у міжнародній політиці є національні інтереси. Кожна держава намагається на міжнародній арені забезпечити найбільш сприятливі умови у різних сферах та галузях і особливо в питанні безпеки. До вагомих факторів забезпечення національної безпеки, які визначають статус країни на міжнародній арені й впевненість позицій останньої, відносяться військово-оборонний потенціал, технологічний й науково-технічний рівень; до не менш важливих ресурсів відносяться: темпи і структура національної економіки, розміри і особливості території, фінансова потужність, людські й природні ресурси, рівень етнічної та соціальної солідарності суспільства, рівень культурної ідентичності й управлінська ефективність політичної еліти.

У взаємодії й застосування таких ресурсів урядами розкривається зв'язок внутрішньої та міжнародної політики [14, с. 92].

З огляду на вищезазначене, важливим напрямом політики будь-якої держави є регулювання відносин з іншими країнами, іншими словами, йдеться про міждержавні відносини.

Міждержавні відносини – це частина міжнародних відносин, де основними учасниками є держави, які взаємодіють у різних галузях (політика, право, економіка, культура, освіта, наука та ін.). Їхньою відмінністю є те, що суб'єктами цієї системи виступають держави або їх об'єднання.

Офіційними представниками держави на міжнародній арені можуть бути: президент, прем'єр-міністр, міністр, міністр закордонних справ, дипломати, а також інші уповноважені особи та організації. Вони можуть брати участь у процесі взаємодії, співробітництва та вирішення спорів між учасниками міждержавних відносин. Однією з форм міждержавних відносин є саміт (зустрічі та переговори керівників різних країн).

При цьому, варто зазначити, що залежно від принципів та цілей зовнішньої політики окремих країн відносини між державами можуть розвиватись по-різному. Це може бути співпраця чи суперництво, яке призводить до міждержавних конфліктів. Біля джерел міждержавних конфліктів якраз і стоять міжнародні відносини.

Суб'єктами міждержавних конфліктів є коаліції держав, окремі держави, а також партії, організації та рухи, що борються за запобігання, завершення та вирішення різних видів конфліктів тощо. Виходячи з цього виділяють такі види міждержавних конфліктів: безпосередньо міждержавні конфлікти (коли обидві сторони – держави); національно-визвольні війни (коли одна зі сторін – держава), антиколоніальні, війни народів, проти расизму, проти урядів; внутрішні інтернаціоналізовані конфлікти тощо. Класифікацію міждержавних конфліктів можна провести за низкою підстав, до яких належать: цивілізаційно-культурологічні особливості; причини виникнення конфлікту; характер протиріч; характер учасників; інтереси суб'єктів; просторово-часові

масштаби; застосовувані засоби; характер динаміки розвитку; соціально-психологічні чинники конфлікту; його тривалість тощо [74, с. 135].

При цьому, до найприйнятнішої форми врегулювання міждержавного конфлікту відноситься досягнення балансу інтересів його сторін, що дає можливість, зрештою, усунути причину конфлікту. Виокремлюють кілька найбільш загальних методів залучення сили у системі попередження чи врегулювання міждержавних конфліктів – це переконання, примус та придушення. Крім вищевказаних методів виділяють такі основні напрями запобігання міждержавним конфліктам: інтернаціоналізація життя світової спільноти у господарсько-економічній, політичній та культурній сферах; суворе дотримання всіма країнами та народами принципу мирного співіснування; зниження рівня воєнного протистояння; посилення ролі міжнародних міждержавних організацій у сфері правового регулювання взаємовідносин між країнами тощо [16, с. 199].

Задля недопущення міждержавних конфліктів важливо аби міждержавні відносини будувались за принципами міжнародного права, серед яких найважливішими є:

- державний (національний) суверенітет;
- підтримка миру та міжнародної безпеки;
- захист прав людини, народів та націй;
- невтручання у внутрішні справи іншої держави;
- міждержавне співробітництво.

Після двох світових війн у ХХ столітті значно змінилися орієнтири проте, став формуватися кардинально новий глобальний світовий порядок, в якому ключова роль належить не протиріччям та протиборствам, а міждержавному порозумінню та партнерству. Але навіть створення демократичних організацій, укладання договорів з авторитарними державами не змінило амбіцій та агресивних планів низки держав і по сьогодні на всій планеті Земля відбуваються локальні суперечності та конфлікти, і Україна цьому яскравий приклад. Все ж, з кінця ХХ століття міжнародні політичні

відносини видозмінилися, вони набули рис розширення та взаємного проникнення, доповнення та збагачення. Важливого значення набуває вираз «світова спільнота», яка відображає глобальний результат історичного розвитку людства та ставить свої вимоги: створювати норми для співіснування різних націй та народів, бути правилами поведінки політико-правових суб'єктів на сучасній світовій арені, формувати процедури захисту загальнолюдських інтересів на основі спільного світового визнання норм міжнародного права тощо. Політика у сфері міждержавних відносин має на меті реалізувати справедливий, гуманістичний міжнародний порядок, який передбачає відмову від війн та взаємної ворожнечі.

Аналіз сучасних міждержавних відносин викликає інтерес багатьох дослідників у зв'язку із загостренням міжнародної обстановки. Сьогодні ця тема стає надзвичайно актуальною також у зв'язку зі зміною геополітичної ситуації у світ.

В аналізі міждержавних відносин, на думку американського дослідника П. Бекмана, існує два основні підходи: 1) історичний та 2) науковий. Кожен підхід має свої плюси та мінуси. Історичний підхід ґрунтується на вивченні історичних документів, артефактів, подій. При цьому кожна подія розглядається як унікальна, тому практично неможливо виділити закономірності розвитку та структуру міждержавних відносин, що ускладнює їх прогнозування. Вказане виступає принциповою відмінністю історичного підходу від наукового. Цей підхід зазвичай використовується для більш повного дослідження будь-якого міждержавного конфлікту. І навпаки, науковий підхід дозволяє класифікувати події, визначати закономірності розвитку міждержавних відносин та прогнозувати їх. Недоліками є надмірне абстрагування, відсутність достатньої об'єктивності при аналізі міждержавних відносин [101, с. 167].

У науковому підході виділяють також виділяють ще чотири види підходів:

- 1) геополітичний. Зовнішні та внутрішні чинники існування системи, наприклад, географічний чи просторовий, вважаються основними чинниками розвитку системи у геополітичному підході. В основі геополітики знаходиться протистояння 2 типів цивілізацій, обумовлених географічними категоріями;
- 2) біхейвіористський. У біхейвіористському підході розглядаються два компоненти: особи, які приймають рішення та сам політичний процес. Дослідник формулює проблему, цілі, що виходять із національних інтересів, а також варіанти вирішення проблеми;
- 3) інтерактивний. Інтерактивний підхід розглядає взаємодію лише на рівні держав та інших суб'єктів міждержавних відносин. В аналізі міждержавних відносин використовується три методи: теорія ігор, теорія торгу та моделювання;
- 4) системний підхід інтегрує основні тези попередніх підходів [101, с. 169].

Вважаємо, що при дослідженні й аналізі особливостей міждержавних відносин у контексті інтеграційних процесів доцільно використовувати, першочергово, системний та структурно-функціональний підходи, що належать до сталого спрямування методології наукового пізнання, що безпосередньо сприяє адекватній постановці проблем й логічно-послідовній стратегії вирішення останніх. Системний підхід криється у цілісному сприйнятті міждержавних відносин та у розумінні взаємозумовленості й взаємопов'язаності його елементів. Це підхід є необхідним у зв'язку з взаємозалежністю всіх суб'єктів міждержавних відносин й функціонування міжнародних систем. У той же час, система розуміється не у вигляді спонтанної безлічі одиничних явищ, а як взаємопов'язана сукупність суб'єктів міждержавних відносин, які є об'єднаними причинно-наслідковими зв'язками. Системний підхід розкривається у єдності процесу дослідження міжнародної системи, що дає можливість уникнути штучного протиставлення теорій, які побудовані на індукції, з дедуктивними теоріями. Структурно-функціональний підхід базується на розумінні суспільства у вигляді системи

інтегрованих елементів, прагне стабільності на основі вибору певної системи цінностей, тоді як криза цінностей породжує соціальні дисфункції. Методологічно системний й структурно-функціональний підходи виявляються у трактуванні міждержавних відносин у вигляді цілісного явища, де наявні закономірні зв'язки між його елементами, взаємозалежність й чітка ієрархія [31, с. 87].

Отже, міжнародні відносини – це невід'ємне явище сьогодення, яке було сформоване в давні часи і з роками тільки удосконалювалося. Міжнародні відносини будуються на основі співпраці між державами у різних сферах та напрямках, головними серед яких є політична, економічна, військова. Міжнародні відносини уже багато століть демонструють свою актуальність, ефективність у вирішенні тих чи інших питань. Міждержавні відносини – це частина міжнародних відносин, де основними учасниками є держави, які взаємодіють у різних галузях (політика, право, економіка, культура, освіта, наука та ін.). Їхньою відмінністю є те, що суб'єктами цієї системи виступають держави або їх об'єднання. У науковій доктрині існує низка підходів до аналізу міждержавних відносин, зокрема історичний, науковий, геополітичний, біхейвіористський, інтерактивний, системний тощо. Притримуємось думки, що при дослідженні й аналізі особливостей міждержавних відносин у контексті інтеграційних процесів доцільно використовувати, першочергово, системний та структурно-функціональний підходи.

1.2. Джерельна база роботи

Відносини України та Німеччини завжди були в центрі уваги українських політологів, економістів, політиків та фахівців інших галузей. Справа в тому, що Україна та Німеччина стали співпрацювати ще до розпаду СРСР та

продовжили політичний та економічний дискурс і після даного явища. Сучасні вчені досліджують різні сфери співробітництва між державами.

З огляду на предмет, мету і завдання дослідження, з'явилась потреба залучити комплекс джерел інформації, що всесторонньо висвітлювали різноманітні аспекти двосторонніх відносин України та ФРН й були спрямовані на їхнє максимально повне розкриття. Використані у ході дослідження джерела можна умовно поділити на такі групи:

1. Договірні-правова база українсько-німецьких відносин, нормативно-правові джерела та законодавчі акти.
2. Наукові праці й статті вітчизняних та зарубіжних вчених.
3. Інтернет-ресурси, в тому числі сайти посольств, офіційних представників держав, статистичні сайти, сайти інформаційних агентств та аналітичних порталів.

Так, фундаментом сучасної договірно-правової бази українсько-німецьких відносин стала Спільна декларація про основи відносин між Україною і Федеративною Республікою Німеччини, яка підписана 9 червня 1993 року у ході візиту бундесканцлера Г. Коля до Києва. У першій статті Спільної декларації про основи відносин між Україною і Федеративною Республікою Німеччини зазначається, що Україна та ФРН «усвідомлюючи багатовікові культурні, економічні, наукові і людські зв'язки, тривалі періоди плідного співробітництва і різнобічного обміну між народами, пам'ятаючи про зловісні сторінки недавньої європейської історії, погоджуються з тим, що вони якнайтісніше співпрацюватимуть заради добра їхніх народів і тим самим сприятимуть миру в Європі та у всьому світі. Це відповідає інтересам і найглибшим прагненням українського і німецького народів» [69].

З-поміж інших нормативно-правових джерел та законодавчих актів, що були використані для дослідження особливостей двосторонніх відносин України та ФРН можна виділити наступні: Указ Президента України «Про утворення Українсько-німецького фонду» від 23.01.1992 року (згодом він втратив чинність від 20.12.1996 року) [62], Договір між Україною та

Федеративною Республікою Німеччина про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки, промисловості, науки і техніки від 10.06.1993 року [18], Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища від 10.06.1993 року [83], Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво з питань, що становлять взаємний інтерес у зв'язку з ядерно-технічною безпекою і радіаційним захистом від 10.06.1993 року [84], Угода між Урядом України і Урядом Федеративної Республіки Німеччина про морське судноплавство від 10.06.1993 року [81], Угода між Урядом Федеративної Республіки Німеччина та Урядом України про повітряне сполучення від 10.06.1993 року [86], Угода між Урядом України і Урядом Федеративної Республіки Німеччина про направлення німецьких викладачів у навчальні заклади України від 10.06.1993 року [82], Угода між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про співпрацю у справах осіб німецького походження, які проживають в Україні від 10.09.1996 року [109], Лист Національного банку України від 24.12.1997 року «Щодо створення Німецько-Українського фонду (НУФ) для здійснення кредитування малих і середніх підприємств через українські комерційні банки» [106], Угода між Україною і Федеративною Республікою Німеччина про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доход і майно від 03.07.1995 року [79], Спільна декларація про підтримку України від 12.07.2023 року [70], та низка інших.

Ряд науковців та дослідників також присвятили свої роботи дослідженню двосторонніх відносин України та ФРН від їх зародження й донині. Багато праць стали фундаментом для виконання цієї роботи. Охарактеризуємо найбільш вагомі з них.

Так, дуже важливою джерельною базою стала дисертація кандидата історичних наук Г. О. Харлан «Україна в східноєвропейській політиці Федеративної Республіки Німеччина (1990-2014) (2016) [94], яка присвячена дослідженню становленню українсько-німецьких відносин та специфіці

врахування українського чинника в формуванні та проблемах реалізації східноєвропейської зовнішньополітичної стратегії ФРН упродовж 1990-2014 років. Також важливою була стаття Г. О. Харлан ««Нова Східна Європа» в суспільно-політичному дискурсі ФРН (2004–2017 рр.)» (2018) [93], у якій розкривались особливості суспільно-політичного дискурсу Німеччини стосовно країн «Нової Східної Європи», до яких, зокрема і відносилась Україна. Було відмічено, що гібридна агресія російської федерації здійснила негативний вплив на процес європейської інтеграції України. Важливою також у дослідженні виступала праця зазначеного кандидата історичних наук «Україна в східноєвропейській політиці Федеративної Республіки Німеччина (2005-2015 рр.)» (2016) [95], у якій було проведено аналіз трансформації головних зовнішньополітичних пріоритетів ФРН й України протягом 2005-2015 років.

Праця А. Пономаренко «Українсько-німецькі зв'язки в новий час: хроніка подій» (2000) [53] послугувала основою для розкриття основних етапів розвитку українсько-німецьких відносин від зародження і до 2000 року.

Вагомою також виступила праця О. П. Валіон «Динаміка українсько-німецьких політичних відносин упродовж 1991-2001 рр.» (2009) [6], у якій проводиться огляд динаміки політичних відносин між Україною та ФРН у період 1991–2001 років, наводиться періодизація їх двостороннього співробітництва протягом зазначеного періоду, а також увага звертається на сприяння ФРН євроінтеграційних прагнень нашої країни.

Розвитку відносин України та ФРН на межі ХХІ ст. Присвячена стаття А. Мартинова «Українсько-німецькі відносини на межі ХХІ ст.: попередні підсумки і перспективи» (2002) [32], в якій проаналізовано політичні ініціативи України й Німеччини, які були направлені на розбудову партнерських відносин на межі ХХІ ст.

С. М. Сокол у своїй статті «Роль східноєвропейського вектора в зовнішній політиці ФРН у ХХІ ст.» (2013) [67] у ході дослідження зовнішньої політики ФРН у східноєвропейському напрямку в ХХІ столітті, особливу

увагу приділив розвитку відносин ФРН з Україною, що було вкрай важливим для розкриття питання щодо особливостей міждержавних відносин України та Німеччини протягом 1991-2004 років.

Не можна не відзначити працю наукового співробітника відділу всесвітньої історії та міжнародних відносин Інституту історії України НАН України Л. Ю. Мартинова «Українсько-німецьке співробітництво у контексті європейської інтеграції» (2000) [33], яка дала можливість прослідкувати українсько-німецьке політичне, економічне й військово-політичне співробітництво до 2000 року – на початку зародження. Частково дані про економічне співробітництво України та ФРН у цей період було з'ясовано ще й зі статті Е. Гайкена «На головних напрямках співробітництва» (1996) [13].

Задля висвітлення переговорів між Ф.-В. Штайнмайєром й високопосадовцями України у 2006 році була використана праця В. Солошенко «Політика зближення України з Європейським Союзом (погляд з Німеччини)» (2009) [68].

Стаття Л. Мартинюк «Роль зустрічей на вищому рівні у німецько-українських відносинах» (2022) [34] дала можливість детально прослідкувати роль дипломатичних зустрічей на вищому рівні між представниками України і ФРН. У статті ґрунтовно представлено характеристику таких зустрічей, а також наслідки проведення останніх.

Вагому роль у дослідженні динаміки економічних торговельних відносин між Україною та ФРН відіграла стаття Л. І. Хомутенко та В. В. Сизоненко «Зовнішні торговельні відносини України з Німеччиною» (2021) [98].

При дослідженні економічних відносин України та ФРН важливим джерельним матеріалом стала стаття О.Є. Шайда, В. В. Косовської та С. Р. Шайда «Особливості зовнішньоторговельної співпраці України та Німеччини» (2022) [102], у якій розкрито особливості й динаміку зовнішньоторговельної співпраці досліджуваних країн, виявлено тенденції експорту та імпорту послуг та товарів. Вагомим також виступає те, що у статті

досліджено вплив війни на розвиток зовнішньоторговельних відносин, а також визначено перспективні напрями для економічної України та ФРН після війни. Деякі деталі щодо економічних відносин, які мали місце між Україною та ФРН до 2013 року дала можливість з'ясувати стаття І. Хільчевської та М. В. Гнатюк «Географія зовнішньоекономічної діяльності Німеччини» (2013) [96].

Особливості інвестиційного співробітництва України та ФРН вдалось, за винятком статистичних джерел, з'ясувати зі статтей Л. М. Побоченко, А. В. Бондаренко «Інвестиційне співробітництво України з Європейським Союзом» (2013) [51] та Л. В. Шевченко «Аналіз українсько-німецького інвестиційного співробітництва» (2019) [13].

Особливості ставлення Німеччини до євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень нашої країни вдалось з'ясувати, за винятком іншого, завдяки статтям Крушинський В. Ю., Приймак Б. І. «Ставлення Німеччини до євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України» (2017) [30], Приймак Б. І. «Євроінтеграційна та євроатлантична політика України у контексті двосторонніх відносин з ФРН у період канцлерства Ангели Меркель» (2018) [54], Беззуб І. «Україна–НАТО: стан та перспективи взаємовідносин. Центр дослідження соціальних комунікацій НБУВ» (2015) [3], Мойсюк В. «Українсько-німецькі відносини у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України» (2021) [40].

Сучасний стан відносин України та ФРН в умовах повномасштабної війни вдалось прослідкувати завдяки статті М. Шелемби та В. Мойсюк «Еволюція відносин України і Німеччини внаслідок повномасштабного вторгнення Росії» (2022) [104]. Стаття А. В. Хімяк «Роль ФРН у врегулюванні російсько-українського конфлікту» (2017) [97] та стаття Дячук В. «Волонтерство, фейки та пропутінські політики: позиція Німеччини у війні України з Росією» (2022) [21] дала змогу прослідкувати позицію Німеччини щодо незаконного вторгнення росії на територію України, а також роль останньої у врегулюванні російсько-українського конфлікту.

Інтернет-ресурси також насичені інформацією стосовно двосторонніх відносин України та ФРН від їх зародження й до сучасних подій у умовах повномасштабного вторгнення.

Зокрема, вагому роль відіграли сайт Посольства України у Федеративній Республіці Німеччина [52; 77], де представлено багатовікову еволюцію політичних відносин України та ФРН від IX ст. до сучасного етапу; сайт Посольства Федеративної Республіки Німеччина у м. Київ [44], де розкриваються питання політичного, економічного та культурного співробітництва досліджуваних країн; офіційний сайт Deutscher Bundestag, де розміщено доповіді у Deutscher Bundestag [110; 111; 112; 113; 114; 115; 116], офіційне інтернет-представництво Президента України [7; 70; 99], офіційний сайт Міністерства юстиції України [8], представлені у різних Інтернет-ресурсах заяви політиків та керівництва України та ФРН тощо.

Статистичні дані вдалось з'ясувати завдяки таким статистичним онлайн-ресурсам Statistisches Bundesamt [141], The Observatory of Economic Complexity [124], офіційний сайт НБУ – рубрика «Статистичні матеріали» [26] тощо.

Вагомою для дослідження також була інформація, представлена на сайтах таких офіційних джерел як DW [108; 43], Газета «Голос України» [64; 71], LB.ua [36], BBC [65; 10; 22; 46], Mind.ua [20], Уніан – інформаційне агенство [66; 1], Слово і діло – аналітичний портал [12] та низки інших.

Таким чином, джерельна база, що всесторонньо висвітлює різноманітні аспекти двосторонніх відносин України та ФРН є доволі обширною.

Висновки до розділу 1.

Таким чином, міжнародні відносини набули великої ваги ще з давніх часів, коли важливо було заручитися підтримкою держав та знайти союзника для захисту. Сьогодні ж міжнародні відносини охоплюють цілий спектр економічних, політичних, соціальних, культурних та екологічних взаємовідносин між їхніми суб'єктами. Основними суб'єктами міжнародних політичних відносин є держави, міждержавні об'єднання, регіональні та глобальні урядові та неурядові організації. Механізм функціонування міжнародних відносин базується на державно-правовому та політичному підходах.

Національні інтереси відіграють вирішальну роль у міжнародній політиці, адже держави прагнуть забезпечити сприятливі умови в різних сферах і галузях, зокрема у сфері безпеки. Фактори, що визначають статус країни на міжнародній арені, включають військовий та оборонний потенціал, технологічний та науковий рівень, а також темпи економічного розвитку, розмір території, фінансова потужність, людські та природні ресурси, культурна самобутність.

Аналіз сучасних міждержавних відносин є надзвичайно важливим у зв'язку з глобальним загостренням міжнародної обстановки. Існує два основні підходи до вивчення міждержавних відносин: історичний та науковий. Історичний підхід вивчає історичні документи, артефакти та події. Науковий підхід класифікує події, виявляє закономірності розвитку та прогнозує їх, але має такі недоліки, як надмірна абстрагованість та недостатня об'єктивність.

Існує чотири типи наукових підходів: геополітичний, біхевіористський, інтерактивний та системний. Системний та структурно-функціональний підходи сприяють сталому спрямуванню методології наукового пізнання, дозволяючи адекватно формулювати проблеми та логічно і послідовно вибудовувати стратегію їх вирішення. Системні підходи орієнтують на цілісне сприйняття міждержавних відносин і розуміння взаємозалежності та

взаємопов'язаності їх елементів. Структурно-функціональні підходи розглядають суспільство як систему інтегрованих елементів, що прагне до стабільності на основі вибору певної системи цінностей.

Українсько-німецькі відносини вже давно перебувають у центрі уваги науковців. Джерельна база, що всесторонньо висвітлює різноманітні аспекти двосторонніх відносин України та ФРН є доволі обширною. Зокрема, останню вдалось згрупувати за 3 групами: нормативно-правові джерела та законодавчі акти; наукові праці й статті вітчизняних та зарубіжних вчених; інтернет-ресурси, в тому числі сайти посольств, офіційних представників, статистичні сайти, сайти інформаційних агентств та аналітичних порталів. В загальному до основних питань, які піднімаються у різних джерелах, відносяться військове, політичне та економічне співробітництво України та ФРН.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВІДНОСИН УКРАЇНИ І ФРН У 1991-2004 РР.

2.1. Міждержавні відносини

Німеччина була ініціатором і Першої і Другої світових війн, які принесли розруху, смерть, а також руйнацію для багатьох держав і для неї самої. Після Другої світової війни країна-агресор опинилася не лише в гострій економічній кризі, а і була розчленована між державами-переможцями. Довгі десятиліття Німеччина перебувала під протекторатом країн Заходу та Радянського Союзу. Все ж, ближче до кінця ХХ століття було створено низку можливостей для об'єднання країни, що власне і сталося 1990 року. Новій об'єднаній Німеччині довелося докласти чималих зусиль у формуванні продуманої зовнішньої політики, адекватної її економічному, військовому, а також культурному потенціалу.

Німеччина на постійній основі знаходилась в центрі політичних інтересів держав. Вона є надто великою, аби не цікавити інших, у той же час, вона є надто малою, аби лишитись незачепленою інтересами інших. Як зазначав, Р. Херцог – колишній президент ФРН, «Ізда на підніжці» завершилась. Німеччина, хоче вона того чи ні, входить в хор великих демократичних держав і, якщо одна з цих демократій залишається осторонь, то неминуче шкодить тим самим не тільки іншим, а й, зрештою, самій собі» [27, с. 247].

Якщо ФРН розвивалася з допомогою західних держав, які взяли над нею опіку, а, відтак, вона мала всі шанси для того, щоб швидко відновити втрачений потенціал, то для НДР, протектором якої виступив СРСР цих 40 років були часом застою, дезорганізації та поступового занепаду. Особлива відмінність між німецькими землями стала помітна у період об'єднання держави.

Неодноразово Німеччина використовувалась як дієвий та стратегічний інструмент СРСР та США для досягнення власних цілей у ході Холодної

війни, але можливості протистояти лідерам світу роз'єднана Німеччина не могла. Уже в 80-х роках німецькі лідери стали активно співпрацювати між собою, зближуватися з надією на майбутнє об'єднання. Проте, таке об'єднання стало можливим лише внаслідок змін в самому СРСР. За відсутності погодження на зазначене лідера союзу, таке об'єднання неможливо було б реалізувати. Михайло Горбачов, маючи невирішені гострі питання в межах власної держави, не став суперечити об'єднанню Німеччини, відтак, 3 жовтня 1990 року відбулося урочисте возз'єднання ФРН та НДР. Цей день поклав початок новій історії все тієї ж Німеччини, але з цього часу її майбутнє тісно зв'язане з демократією, європейськими стандартами та колосальними здобутками.

Головним результатом об'єднання Німеччини і розвалу Союзу Радянських Соціалістичних Республік, стала докорінна зміна геополітичної ситуації в Європі: витіснення росії в її етнічні межі, з одного боку, і, з іншого боку, «несподіване» посилення ФРН, яка розширила свої межі, збільшила свій людський і економічний потенціал і, як повністю суверенна держава, заявила свої претензії на участь у вирішенні глобальних світових проблем.

Згадане приєднання надавало для ФРН значний матеріальний вигравш не лише у виді збільшення території та населення, остання одночасно одержувала не пустку, а розвинуті промислові землі у вигляді підприємств, жилих домів та соціально-побутових споруд, шляхів сполучення, транспорту, воєнну техніку, а також розвинутий науково-технічний потенціал в приєднаних землях. З окресленого випливає, що кінець 90-х ХХ століття став знаковим для Німеччини, з цього часу вона розпочала нове життя як цілісна і суверенна держава.

24 серпня 1991 року відбулося проголошення незалежності України. Якщо Німеччина була роз'єднана 40 років, то Україна 70 і перебувала не частково, а повністю під тоталітарним контролем росії. Україна, подібно до Німеччини, розпочала власний шлях розвитку, будівництва своїх внутрішньополітичних, а також зовнішньополітичних векторів. Проте, якщо

ФРН мала досвід розвитку демократії та створення сильних внутрішніх інститутів влади, то Україна цього досвіду була позбавлена і ще довгі роки робила помилки.

Так чи інакше, але і Україна і Німеччина в кінці ХХ століття отримали змогу розпочати власне державотворення як у внутрішньому, так і у зовнішньому напрямках. У питаннях зовнішньополітичного курсу Німеччина значно швидше отримала міжнародне визнання та стала важливим гравцем на міжнародній арені. Україна ще біля двох десятиліть мінливо прямувала від Сходу до Заходу. Але не можна сказати, що Україну не цікавила Німеччина і навпаки. Відносини між державами стали формуватися ще до офіційного розпаду СРСР та становлення незалежних і цілісних України та Німеччини. Ще у 1989 році в Києві розпочало роботу генеральне консульство Німеччини [52]. Але стрімких і ефективних політичних відносин в окреслений період не було через обережну позицію німецького керівництва стосовно радянської України.

Важливим стратегічним напрямком зовнішньополітичного курсу федерального німецького канцлера Гельмута Коля в кінці епохи «холодної війни» першочергово виступало поновлення німецької єдності. Німецьке керівництво сумнівалося в тому, що період існування СРСР справді добігає до свого завершення [94, с. 189]. І у зв'язку з означеним, серйозно сприймати радянські республіки Німеччина не вважала за потрібне. Тому, контакти в кінці 80-х – на початку 90-х рр. слід сприймати швидше як фіктивні та поверхневі, аніж як довірливі та дружні.

Більшість громадян УРСР також, як і німці, не сприймали процеси розпаду СРСР серйозно, ніхто точно не міг сказати, що імперія, яка проіснувала 70 років, буде розвалена. Все відбувалося швидко та стихійно. Однак, процесам розпаду Союзу передували такі події, як реформи перебудови, які включали гласність та плюралізм; проголошення радянськими республіками державних суверенітетів (Україна прийняла Декларацію про

державний суверенітет 16 липня 1990 року); значно лояльніша зовнішня політика М. Горбачова тощо.

Внаслідок спроби державного перевороту радянські республіки проголосили незалежність. Україна здійснила цю важливу подію 24 серпня 1991 року, тоді як 1 грудня цього ж року пройшов всеукраїнський референдум, за результатами котрого більше 90% населення висловилося за українську незалежність. Найбільшу підтримку незалежності висловили західні українські регіони, натомість найнижчу Крим та східні області держави. Так чи інакше, але більшістю голосів українських громадян незалежність була підтримана. З цього часу країни світу почали визнавати Україну, як суверенну державу. Німеччина визнала нашу країну незалежною державою 26 грудня 1991 року, а також встановила дипломатичні відносини з нею 17 січня 1992 року [52]. 23 січня цього ж року Л. Кравчуком – президентом України у той період було підписано Указ про заснування Українсько-німецького форуму (згодом він втратив чинність від 20.12.1996 року) [62]. Саме граф Хеннеке фон Бассевітц – посол Німеччини 17 лютого 1992 року виступив першим послом іноземної держави на території нашої країни. За 2,5 тижні, а точніше 6 березня цього ж року у Бонні було офіційно відкрито українське посольство [92, с. 189].

Формуванню нового відношення до нашої країни зі сторони політичних кіл й широкого загалу ФРН посприяли певні конкретні кроки дипломатії України, подолання інформаційної ізоляції. Так, у грудні 1991 року з офіційним візитом ФРН відвідав А. Зленко – міністр закордонних справ, в лютому наступного року – Л. Кравчук – президент України, у березні 1992 року – Ю. Щербак – міністр охорони довкілля, у квітні цього ж року – знову Л. Кравчук – президент України, тоді як у жовтні 1992 року – І. Дзюба – міністр культури [6, с. 142].

Також новим елементом у двосторонніх відносинах України та ФРН виступило започаткування політичних консультацій між зовнішньополітичними відомствами у 1992 році. Під час 1-го раунду

політичних консультацій, що набули регулярного характеру з часом, було здійснено аналіз ходу виконання домовленостей, які були досягнуті лідерами двох країн [53, с. 22]. У 1992 році відбулось започаткування діяльності генерального консульства України в Мюнхені – першої консульської установи України закордоном [6, с. 142].

Отже, можна говорити про те, що українська влада з перших років проголошення незалежності вважала дипломатичні відносини з Німеччиною пріоритетними. Підтвердити вказані слова можна і тим, що Леонід Кравчук – президент України здійснив власний перший закордонний візит здійснив якраз до Німеччини. У той же час, «визнавши незалежність України й встановивши дипломатичні відносини, Федеративна Республіка Німеччина в числі інших країн Заходу до вирішення складних світових і європейських проблем, формування взаємовідносин з країнами СНД певний час підходила через призму взаємин із російською федерацією» [89, с. 98].

Не простою подією завдяки якій відбулося ще більше зближення України та Німеччини були Дні культури України, що відбувалися в Баварії протягом 5-10 травня 1993 року. В означені дні було проведено ряд важливих заходів культурно-політичного спрямування з метою зміцнення й розвитку дружніх зв'язків між Україною та Вільною державою Баварія. Показовим є те, що на низці з них був присутній Леонід Кучма – український прем'єр-міністр в ті часи [25, с. 381].

Важливо наголосити на тому, що відносини Німеччини з російською федерацією були значно ближчими та довірливішими, аніж з Україною, зважаючи на те, що російська федерація після розпаду СРСР проголосила себе його правонаступницею, а також отримала у спадок договірно-правову базу задля співпраці з Німеччиною до 2010 року. Натомість, Україна повинна була вибудовувати відносини з Німеччиною з чистого аркушу.

Значимою подією в розвитку відносин між Україною та Німеччиною, яка ознаменувала початок якісно нового етапу двосторонньої співпраці виступив офіційний візит Гельмута Коля – федерального канцлера до України 9-10

червня 1993 року [52], у ході якого було підписано Спільну декларацію про основи відносин між Україною та ФРН. У зазначеному документі було прописано ряд зобов'язань, що погоджувалися виконувати обидві країни. Для прикладу, ст. 6 вказаного документу гарантувала для нашої країни надання підтримки зі сторони ФРН у виконанні зобов'язань по роззброєнню й співробітництву з метою розбудови національної системи контролю за експортом. До того ж, ст. 10 Спільної декларації про основи відносин між Україною та ФРН, було заплановано створення Бюро представника німецької економіки в Україні, а також відкриття вказаного бюро України в Німеччині задля активізації економічних зв'язків. Ст. 11 Спільної Декларації ознаменувала близьку співпрацю у сфері безпеки ядерної техніки, а також спільну роботу над мінімізацією пагубних наслідків від впливу радіації. Ст. 12 зазначеного документу була приурочена поверненню незаконно вивезених чи втрачених культурних цінностей. Ст. 14 Спільної Декларації направлена на розвиток співпраці між організаціями, що займались опікою похованнями часів війни – основою для їх взаємодії визначалась угода про догляд за захороненнями часів війни. У ст. 15 зазначеного документу держави погодили обов'язок сприяти компактному розселенню громадян України німецького походження, що на постійній основі проживають в нашій країні, й німців, що прийняли рішення переселитись туди. За ст. 16 Спільної Декларації, Україна та Німеччина зобов'язувались владнати усі питання, що мали відношення до відкриття й функціонування посольств в Києві і Бонні. У заключній 17 ст. Спільної декларації про основи відносин між Україною та ФРН зазначається, що дві країни будуть у відносинах між Україною і Німеччиною використовувати міжнародні договори між ФРН і СРСР, до тих часів поки нових домовленостей досягнуто не буде. Така спрощена процедура стала можливою виключно завдяки тому, що Україна зуміла отримати статус однієї з правонаступниць срср [69].

Також між досліджуваними країнами 10 червня 1993 року було підписано ще Договір про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері

економіки, промисловості, науки і техніки [18]; Угоду про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища [83]; Угоду про співробітництво у розв'язанні проблем ліквідації ядерних озброєнь [80]; Угоду з питань, що становлять взаємний інтерес у зв'язку з ядерно-технічною безпекою і радіаційним захистом [84]; Угода про міжнародне автомобільне сполучення [85]; Угода про морське судноплавство [81]; Угода про повітряне сполучення [86]; Угода про направлення німецьких викладачів у навчальні заклади України [82]; про створення Бюро делегата німецької економіки в Україні [53, с. 24]. Іншими словами, можна зазначити, що було сформовано чіткий напрямок багатостороннього співробітництва між державами, а також створено умови для подальшого налагодження міждержавного співробітництва.

Також, у цьому році відбулося ряд дипломатичних візитів високопосадовців з Німеччини до України й політиків з України до Німеччини. До України з офіційними візитами навідалися К. Кінкель – віцеканцлер, міністр закордонних справ, Ф. Рюе – міністр оборони, делегації від Бундестагу. Натомість, Німеччину відвідали прем'єр-міністр України, міністри та депутати Верховної ради [94, с. 120].

Не випадково деякі науковці, зокрема О. П. Валіон якраз період липень 1990 р. – червень 1993 р. називають періодом початку становлення та налагодження відносин між Україною та Німеччиною. Окреслений період мав зв'язок із радикальною трансформацією суб'єктів співробітництва. З однієї сторони, доволі активно проходив процес об'єднання ФРН, з іншої сторони – Україна поетапно, проте неухильно здобувала справжній державний суверенітет. Не є випадковістю те, що саме ФРН виступила першою країною з-поміж визначальних держав світу, що в Києві відкрила власне посольство. Окреслений період, до того ж, в особливості був вагомим із точки зору формування правової бази двосторонніх відносин між досліджуваними країнами [6, с. 141]. У ФРН, за винятком українського посольства в Бонні,

працюють також ще консульства в Мюнхені, а також відділення посольства в Берліні [100, с. 121-122].

Загалом, на початку 90-х років були визначені стратегічні цілі політики Німеччини стосовно незалежної України:

- підтримка Соборності Української держави;
- розвиток двостороннього співробітництва з метою економічних реформ й політичної стабільності в Україні;
- сприяння налагодженню співробітництва між ЄС та нашою країною [6, с. 143].

З вищезазначеного випливає, що концептуальна модель сприйняття нашої країни у вигляді рівноправного партнера в європейських справах надавала змогу для конструктивного розвитку всіх напрямків двостороннього співробітництва між Україною та ФРН. Будучи найбільшим кредитором російської федерації в ті час, ФРН була зацікавлена в підтримці демократичних реформ як в російській федерації, так і в нашій країні. При цьому, концептуальна модель сприйняття нашої країни у вигляді рівноправного партнера в європейських справах надавала змогу для конструктивного розвитку усіх напрямків двостороннього співробітництва між Україною та ФРН [6, с. 143].

Такі активні взаємовідносини говорять про те, що для України важливою була Німеччина як зовнішньополітичний партнер, і вона активно налагоджувала з нею взаємовідносини. Проте, політична та економічна криза, яка вразила нашу державу на початку 1990-х років, призвела до того, що темпи зовнішньополітичної активності були уповільнені і на порядку денному необхідно було вирішити внутрішні проблеми, а зовнішньополітичні контакти були призупинені.

Як відомо, влітку 1994 року в нашій країні пройшли дострокові президентські вибори, на яких переміг Л. Кучма. Новообраний президент визначив ФРН як найбільш вагомий західний партнер після США [6, с. 143].

Перед німецькими дипломатами через зазначене постало питання стосовно налагодження співпраці з новим президентом України, першочергово у сфері безпеки. У цьому ж році в результаті чергових федеральних виборів у Німеччині при владі лишилась коаліція ХДС /ХСС й ВДП. Підтвердженням розуміння представниками державної еліти ФРН вагомості співпраці між Україною і Німеччиною може виступати той факт, що Гельмут Коль, у ході виступу з урядовою заявою у Бонні, акцентував на бажанні Німеччини стосовно активного партнерства з країнами Східної Європи, в тому числі з російською федерацією і Україною [132, с. 20]. Важливо для нашої держави, що всі інші східноєвропейські країни не були згадані німецьким високопосадовцем, що, з однієї сторони, говорить або про виділення України як важливого зовнішньополітичного партнера, або про узагальнення всіх східноєвропейських країн в образі російської федерації та України.

Однією із вагомих проблем, яка стосувалася Німеччини та України, було вирішення питання щодо ядерної зброї на території України. Як відомо, наша країна мала один із найбільших ядерних потенціалів в світі, що не могло не тривожити західні країни. Усі прагнули, щоб якомога швидше наша держава його втратила. Всі зацікавлені держави були готові наобіцяти «золоті гори» Україні, повну безпеку тощо, аби тільки забрати ядерну зброю. Тодішньому українському керівництву не вистачило мудрості, щоб не дозволити обеззброїти країну, і високі лозунги про мир та гуманність перемогли здоровий глузд. Як вже було раніше зазначено, 10 червня 1993 року Україна та Німеччина підписали Угоду з питань, що становлять взаємний інтерес у зв'язку з ядерно-технічною безпекою і радіаційним захистом [84]. При цьому, 24 березня наступного року між двома країнами було підписано Угоду про співробітництво у розв'язанні проблем ліквідації ядерних озброєнь [80]. А вже 16 листопада 1994 року парламент України ратифікував закон про приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року [19]. В результаті всього окресленого 2 червня 1996 року наша

країна на офіційному рівні почала бути без'ядерною державою. У той же час, федеральний уряд Г. Коля вимагав від нашої країни ще й закриття Чорнобильської атомної електростанції. Істотну увагу вказаному питанню було приділено 21 червня 1994 року на зустрічі міністра закордонних справ Німеччини К. Кінкеля в Бонні [94, с. 121]. Політичне керівництво ФРН надало підтримку нашій країні в питанні територіальної цілісності й недоторканості кордонів України, однозначно та з відсутністю застережень було заявлено, що Автономна Республіка Крим розглядається у вигляді складової частини нашої країни [6, с. 143]. Проте, відсутність ядерної зброї зробило Україну легкою мішенню для країни-агресора російської федерації. А ось обіцянки про захист та недоторканність українського суверенітету залишилися пустими словами, підтвердженням чого є реалії сьогодення.

Офіційний візит до ФРН у липні 1995 року здійснив Л. Кучма – президент України. У центрі переговорів знаходились питання надання фінансової допомоги для нашої країни з метою закриття ЧАЕС, а також побудови теплових електростанцій. ФРН від представництва України вимагала проведення дієвих реформ. Г. Коль – федеральний канцлер акцентував, що успіхи України – це «успіхи для німців, успіхи для всіх європейців», тоді як відносини між Україною і Німеччиною мають перейти «на новий рівень – до більш тісної економічної співпраці». Слова Г. Коля передбачали, що ФРН мала виділити для нашої країни суттєву фінансову допомогу в рамках ЄС; збільшити об'єми страхування інвестицій по лінії державного страхового товариства «Гермес»; до того ж, передбачались візити делегацій з представників міністерств і відомств у нашу країну з метою вивчення можливостей розширення співпраці на двосторонній основі й розробки економічних і фінансових програм. Окрім того, на потребі закриття ЧАЕС наголошувала й А. Меркель – міністр екології та ядерної безпеки, що у квітні 1996 року вперше відвідала нашу країну з нагоди десятиріччя аварії на ЧАЕС [135]. Фінансові гарантії міжнародного співтовариства стосовно компенсацій Україні й через тринадцять років після того як було закрито ЧАЕС, виявилися

недостатніми задля того, аби побудувати новий надійний саркофаг над реакторами, які були зруйновані 26 квітня 1986 року [94, с. 121].

Німецьке суспільство сприймало Україну, як державу зі значними екологічними та соціальними проблемами, яка і близько не відповідає європейським стандартам. Загальна суспільна думка була вкрай негативно налаштованою щодо України.

У квітні 1995 року О. Мороз – Голова Верховної ради України здійснив офіційний візит до ФРН [6, с. 144].

В парламентах України й ФРН були створені депутатські групи «Німеччина – Україна» й «Україна – Німеччина», які інтенсивно співпрацювали. Задля ліпшого порозуміння з власними закордонними колегами, депутати з України розпочали вивчати німецьку мову. Так, у червні 1995 року нашу країну відвідала делегація робочої групи бундестагу «Німеччина – Україна» [6, с. 144].

Протягом 22-23 липня 1996 року в нашій країні з офіційним візитом знаходилась Р. Зюссмут – очільниця Бундестагу. Її провідною темою переговорів з депутатами України виступали активізація політичного діалогу між законодавцями України й ФРН, а також правове забезпечення співробітництва на двосторонній основі [25, с. 382].

Як вважає А. Мартинов, окреслені конструктивні політичні ініціативи, які були направлені на розбудову партнерських відносин практично відразу були втілені у конкретних законопроектах, тоді як документи, які були підписані, проходили процедуру ратифікації з відсутністю жодних зайвих бюрократичних перепон. До того ж, активний міжпарламентський діалог сприяв формуванню містків між громадянськими суспільствами 2 країн [32, с. 231].

Гельмут Коль відвідав Україну з офіційним візитом протягом 2-4 вересня 1996 року, під час якого було підписано низку угод про співробітництво. Федеральний канцлер у ході виступу в Маріїнському палаці з промовою, зазначив, що віднині ніхто вже не може мати сумніви стосовно територіальній

цілісності та незалежності України, не почавши сумніватися в безпечності та стабільності всього європейського дому. Акцентувавши на успіхах України в зовнішній політиці, державному будівництві й роззброєнні, все таки основну увагу Гельмут Коль сфокусував на питанні закриття ЧАЕС й «реабілітації» вугільних електростанцій, що могли б забезпечити потреби енергетики нашої держави. Також канцлер сказав, що має сподіватися про повернення культурних цінностей Німеччини, які у роки Другої світової війни були вивезені з України й додержання прав національних меншин. Гельмут Коль дотримувався думки, що заплановані й проведені заходи виступають свідченням нового партнерства й підвищення рівня довіри між народами України та ФРН [132]. Канцлеру під час зазначеного візиту присвоїли звання почесного доктора Університету імені Тараса Шевченка. В свою чергу, Гельмут Коль підтримав ідею створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС після 1998 року, на основі підписаної у 1994 році Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом. Ще він підтримав план дій ЄС стосовно України, який має посприяти економічній взаємодії. Також йшлося стосовно німецького сприяння реформам в Україні, а також щодо того, що українська територіальна цілісність й незалежність тепер є безсумнівними [131].

Ще однією важливою подією став конгрес німців в Україні, який пройшов протягом 21-23 листопада 1996 року. Метою конгресу стала спроба призупинити еміграцію етнічних німців з нашої країни до Німеччини. Стосовно цього питання істотну роль відіграє українсько-німецька угода про співпрацю у справах осіб німецького походження, які проживають в Україні, що була підписаною 10 вересня 1997 р. й ціллю якої виступало врегулювання їх становища [109]. Проте, окреслену проблему не було остаточно вирішено.

Також, важливими були візити високопосадовців, які стосувалися і економічних питань, про що йтиметься в наступному питанні.

3-6 лютого 1998 року в Україну був здійснений перший офіційний візити Романа Герцога – президента Німеччини, під час якого він відвідав столицю нашої країни й Харків [52].

Дещо новим, але водночас істотним етапом у розвитку відносин України та ФРН виступило запровадження міжурядових консультацій. Перші такі консультації на вищому урядовому рівні пройшли у м. Бонн 28 травня 1998 року. Учасниками були Л. Кучма – президент України й Г. Коль – канцлер ФРН [25, с. 382].

Варто виділити велику участь федерального канцлера Г. Коля, який впродовж довгих років намагався підтримувати та розвивати українсько-німецькі відносини у різних сферах та напрямках. Можна говорити про те, що за перші сім років співпраці між Україною та Німеччиною було закладено суттєву правову основу для подальшої співпраці між державами. Так, станом на 1998 рік зазначена правова база нараховувала вісімнадцять угод, чотири протоколи, чотири спільні заяви й одну домовленість, до того ж, низку домовленостей у межах багатосторонніх договорів [94, с. 124]. Якщо проаналізувати обсяг правових відносин Німеччини з іншими пострадянськими республіками, то зрівнятися могла лише росія.

З огляду на вище окреслене, можна зазначити, що етап встановлення дипломатичних міждержавних українсько-німецьких відносин був досягнутий, але його ефективність все ж була повільною, зокрема через політичну та економічну кризу України. Також негативною складовою в даному питанні було і певне опосередковане сприйняття України німецьким керівництвом, яке особливого значення надавало відносинам з російською федерацією. Україна на кінець ХХ століття не визнавалася стабільним східним кордоном ЄС в історичній перспективі.

За Гельмута Коля Німеччина активно розширювала свій зовнішньополітичний курс в сторону Східної та Центральної Європи.

Позачергові федеральні вибори, які пройшли в ФРН у 1998 році, були обумовлені скандалом з нелегальними партійними рахунками ХДС/ХСС й

спричинили програш Гельмута Коля. Федеральний канцлер був обвинувачений політичними опонентами у надмірній підтримці ідеї розширеної й об'єднаної Європи, що за період урядування «канцлера німецької єдності» займала вагоме місце у національних інтересах Німеччини. З огляду на зазначене, у 1998 році після шістнадцятирічного знаходження на посаді «канцлера німецької єдності» у результаті дострокових виборів до влади в ФРН прийшла коаліція СДПН й «Союз 90 / Зелені». Посаду федерального канцлера посів Герхард Шредер. При цьому, зовнішньополітичний напрямок останнього охарактеризувався суттєвішим рівнем прагматичності [94, с. 126-127].

Не випадково деякі науковці, зокрема О. П. Валіон, другим етапом становлення українсько-німецьких відносин називає період 1993 р. – жовтня 1998 року. Зазначеному періоду притаманний активний розвиток двосторонніх відносин, який наповнив останні конкретним змістом. У той же час, істотно накопичувались проблеми через економічну кризу нашої країни в ті часи, а також у зв'язку з диспропорціями структури торгівлі на двосторонній основі. Верхній хронологічний поріг зазначеного етапу має зв'язок із внутрішньополітичними трансформаціями в ФРН. При цьому, у жовтні 1998 року вперше в історії ФРН до влади прийшла коаліція соціал-демократів й партії «зелених», а у 1999 році столиця була переміщена від провінційного Бонну до Берліну – космополітичного мегаполісу. Зазначене навіть надало для деяких аналітиків підстави вважати стосовно народження, так званої, Берлінської республіки [6, с. 142].

Вагомою передумовою для вдалої побудови відносин між Україною та ФРН у час урядування «червоно-зеленої» коаліції виступала згадка про Україну в тексті угоди, підписаної представниками уряду. Зокрема, окремо у коаліційному договорі йшлося стосовно бажання федерального уряду покращувати добрі стосунки з російською федерацією й Україною. Так, відзначалось, що «метою є забезпечення стабільності в цьому регіоні завдяки підтримці державно-правових, демократичних, економічних і соціальних

реформ» [117, S. 40]. Наведені тези передвиборчої програми СДПН та коаліційного договору мали ще й підтвердження в урядовій заяві Г. Шредера, яку він виголосив 10 листопада 1998 року перед Бундестагом у Бонні. Так, ним було заявлено, що шанс східного розширення ЄС варто використати рішуче. Європа не має й не буде завершуватись колишньою залізною завісою чи східним німецьким кордоном [139, S. 39].

В українсько-німецьких відносинах на кінець 90-х рр. ХХ ст. був сформований ще один стратегічно вагомий канал співробітництва на двосторонній основі. Йдеться стосовно німецько-українського форуму, що був утворений у лютому 1999 року, покликанням якого виступало доповнення офіційного діалог між країнами прямими контактами між громадськими й неурядовими організаціями. Іншими словами, по суті згадана структура на меті мала сприяти розвитку діалогу між структурами громадянських суспільств України та ФРН. До першого позитивного наслідку діяльності згаданого форуму можна віднести інтенсифікацію співпраці між органами місцевого самоврядування обох країн. До яскравого прикладу у зазначеному контексті першочергово можна віднести українсько-баварське співробітництво, що розвивалось ще від початку 90-х рр. До того ж, були сфоомлвані контакти між Північною Рейн Вестфалією й Дніпропетровщиною. В нашій країні у червні 1999 року з візитом знаходився Е. Тойфель – прем'єр-міністр федеральної землі Баден-Вюртемберг [32, с. 232].

Вагомою подією виступили другі українсько-німецькі міжурядові консультації у столиці України, учасниками яких були Леонід Кучма – Президент України й Герхард Шрьодер – Федеральний канцлер [52].

Політична еліта ФРН, вже в 90-ті рр., володіючи досвідом суспільно-політичної трансформації на Сході Німеччини, позбавилась ілюзій стосовно політичного-пришвидшеного самостійного народження модерної демократії в Україні. В загальному, німецька сторона здійснила доволі реалістичну оцінку рівня розвитку демократії в нашій країні, якщо здійснити порівняння останньої з високими стандартами Європи. Так, В. Шнайдер-Детерс – екс-

голова фонду імені Ф. Еберта в Україні у статті в науковому журналі, який має назву «Східна Європа» відзначав, що в Україні президентські вибори 1999 року відбулись у відповідності до сценарію «комуністичних методів» боротьби за демократію. Тоді як референдум, який пройшов у квітні 2000 року розглядався Ф. Ебертом як «третій тур» виборів президента. Головною темою обговорення 2 частин українсько-німецького й німецько-українського форумів 15 грудня 1999 року виступила «Україна після виборів: економіка, політика, культура». Так, учасники дискусії доволі у оптимістичному світлі оцінили перспективу пришвидшення демократичних реформ й ринкових трансформацій в нашій державі у ході другого строку президентства Л. Кучми. 22 грудня цього ж року прем'єр-міністром України був призначений В. Ющенко, що німецька сторона сприйняла у вигляді позитивного сигналу, який свідчив про готовність нашої країни йти курсом демократії й проведення реформ. Саме під впливом окреслених сподівань й розвивались міждержавні відносини України і ФРН протягом всього 2000 року. У січні цього ж року нарешті була утворена під тиском конституційного референдуму правочентристська більшість у Верховній Раді України. В травні цього ж року у ході візиту міжпарламентської групи «Німеччина-Україна» в Київ у делегації німецького бундестагу акцентувалось на тому, що Німеччина для нашої країни виступає прикладом тісної співпраці парламенту з урядом. У ФРН політична стабільність гарантується конституційним положенням стосовно того, що опозиція може висловити недовіру уряду, тільки якщо остання буде спроможною сформувати нову більшість. Після референдуму, який пройшов у квітні 2000 року, імплементація останнього почала бути основною загрозою задля збереження правочентристської більшості у Верховній Раді України. У той же час, парламентарі ФРН висловлювали занепокоєння Ради Європи перспективою швидких змін Конституції нашої країни методом прямої демократії, іншими словами, референдумом [32, с. 234-235].

Завершальним етапом створення правової бази політичних відносин України та ФРН виступили угоди, які були укладені у липні 1999 року у ході

візиту Г. Шредера – канцлера ФРН: статут Німецько-українського кредитного фонду [106], спільна заява Кабінету міністрів України та Уряду ФРН із питань сприяння реалізації німецько-українського проекту розвитку сільського господарства й інвестицій та ряд інших [25, с. 394]. Загалом, до здобутків відносин обох країн у 90-х роках ще віднести: підтримку ФРН питання вступу України до ЄС, налагодження механізму політичних консультації на найвищому рівні на регулярній основі, створення Німецько-українського Форуму, започаткування практики неформальних зустрічей міністрів закордонних справ України та ФРН, консультацій на рівні начальників управлінь, а також налагодження постійних зв'язків між законодавчими органами й міністерствами досліджуваних держав [67, с. 264].

В липні 2000 року проходив місяць України в Німеччині, який завершився 3-ми міжурядовими консультаціями на вищому політичному рівні. У той період обговорення підлягали питання реформування економіки України (в тому числі надання для нашої країни в межах законодавства ЄС статусу країни з ринковою економікою), зовнішньої політики 2 країн (Україна в цей період виступала непостійним членом РБ ООН, тоді як німецькі дипломати докладали зусиль у напрямку формування спільної оборонної й зовнішньої політики ЄС), співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, питання енергетики й екології, військового співробітництва, до того ж, ряд проблем у розвитку діалогу культур й розв'язання гуманітарних питань (вишат остарбайтерам та реституції культурних цінностей). Консультації відбувались у Лейпцігу, що надало привід вести мову стосовно необхідності повернення нашої країни обличчям до нових федеральних земель Німеччини. При цьому, фактично, починаючи з 2000 року, після того як до влади в Росії прийшов в. путін істотним трансформація піддалися параметри взаємодії в трикутнику Україна-російська федерація-Німеччина. в. путін доволі оперативно налагодив особисті дружні відносини з Г. Шрьодером. Варто відмітити, що суб'єктивний чинник завжди відіграє особливо важливу роль у розвитку двосторонніх відносин. У той же час, уже у серпні 2000 року

відбулась активізована дискусія стосовно проблем транспортування російського газу до Європи через територію нашої країни. У жовтні цього року в Москві згідно ініціативи «Газпрому» було утворено консорціум у складі, за винятком російського концерну, ще й французької «Gaz de France», італійської «SNAM», а також німецьких «Ruhrgas» й «Wintershall». З тих часів й донині продовжується дискусія стосовно шляхів інтегрування української газотранспортної системи в Європу [32, с. 236].

На розвиток відносин України та ФРН на рубежі ХХІ ст. здійснювали вплив першочергово, невирішені питання, які у спадок лишились від першого десятиліття розбудови двосторонніх відносин й також нові виклики, які мали зв'язок із процесами глобалізації й адаптації нашої країни до реалій нової системи міжнародних відносин [6, с. 145].

Протягом першої половини 2001 року до негативного фактору двосторонніх відносин відносився «касетний скандал». У той же час, латентна внутрішньополітична криза в нашій країні, яка почала бути початком доволі довготривалого періоду часто не завжди послідовних й системних реформ, не могла виступити приводом до конструктивного політичного діалогу [32, с. 237].

І. Плющ – Голова Верховної Ради України на початку червня 2001 року другий раз за 2 роки здійснив візит до ФРН. У ході час переговорів, зокрема, було відмічено, що недостатньо послідовна робота з наповненням конкретним змістом уже наявних домовленостей доволі часто спричиняє низьку ефективність, першочергово, економічної складової співробітництва України й ФРН. [6, с. 145].

Загалом, до вагомих подій періоду 2001-2004 років у розвитку міждержавних відносин України та ФРН можна віднести наступні: четверті українсько-німецькі міжурядові консультації у столиці України, учасниками яких були Леонід Кучма – Президент України й Герхард Шрьодер – Федеральний канцлер, що пройшли 6 грудня 2001 року; робочий візит Віктора Януковича – Прем'єр-міністра України до Німеччини протягом 9-10 квітня

2003 року; офіційний візит Вольфганга Тірзе – Президента Бундестагу до України 14-16 травня цього ж року; у листопаді-грудні 2003 року в Україні пройшли Дні німецької культури, на відкритті яких був присутній Й. Фішер - Федеральний Міністр закордонних справ Німеччини та ін. П'яті українсько-німецькі міжурядові консультації пройшли 9-20 лютого 2004 року у Берліні. В них участь прийняли Леонід Кучма та Герхард Шрьодер. А вже 3 травня цього ж року вперше в історії двосторонніх відносин України та ФРН у Німецькому Бундестазі пройшли слухання в рамках Днів України в Бундестазі [52].

Отже, період 1990-1993 років можна вважати періодом початку становлення та налагодження відносин між Україною та Німеччиною, коли відбувалась радикальна трансформацією суб'єктів співробітництва. Наступний етап – 1993-1998 років характеризувався активним розвитком двосторонніх відносин між Україною та Німеччиною, який наповнив останні конкретним змістом. Етап від 1998 року до 2004 року характеризувався подальшою прагматизацією двостороннього співробітництва між Україною та ФРН. Загалом же, можна підбити підсумки, що новий порядок денний українсько-німецьких відносин на межі ХХІ століття визначався як питаннями, які були невирішеними й залишились у спадок від першого десятиріччя розбудови двосторонніх відносин України і ФРН, так й новими викликами, які мали зв'язок з процесом адаптації й глобалізації нашої країни до реалій нової системи міжнародних відносин тих часів.

2.2. Економічне співробітництво

Економічні відносини завжди знаходилися та знаходяться на ключовому місці для кожної держави. Завдяки активним економічним відносинам є можливим стрімкий розвиток держави, який полягає у формуванні середнього класу, в створенні ефективних реформ, зміцненні держави тощо.

З метою розкриття даного питання, вважаємо за доцільне для початку проаналізувати стан економіки окремо в Німеччині та в Україні на межі тисячоліть.

Так, після об'єднання німецьких земель надзвичайно гострою проблемою стала їх відмінність у питаннях економіки. Зрозуміло, що ФРН була значно розвиненішою, економічно стабільнішою та мала, в порівнянні з НДР, значно вищий потенціал, натомість НДР відставала у всіх сферах та галузях суспільного і економічного життя, її політичні інститути перебували під тиском та контролем СРСР, що, у свою чергу, робило державу неспроможною самостійно вирішувати свої важливі соціально-економічні питання. Контури нової політичної системи єдиної країни були прописані в Договорі про підготовку та проведення перших загально-німецьких виборів від 3 серпня 1990 року [142], на підставі якого законодавство ФРН про вибори було перенесено на східні землі. Незадовго до підписання Договору, було змінено адміністративно-територіальний поділ НДР – відповідно до ФРН в Східній Німеччині були засновані п'ять нових земель і Берлін.

Економічний союз передбачав утворення єдиного економічного простору: вільне ціноутворення, легалізацію різноманітних видів власності й добросовісної конкуренції, лібералізацію зовнішньої торгівлі, свободу пересування капіталу, праці, товарів, послуг. Найважливішим кроком до інтеграції нових федеральних земель і переходу останніх до ринку виступала приватизація державної (народної) власності НДР. Ще в Східній Німеччині 17 червня 1990 року був прийнятий Закон про приватизацію та реорганізацію загальнонародного майна [125]. За цим законом всі «Народні підприємства» і комбінати повинні були бути перетворені в акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю, а потім підлягали приватизації [125]. Протягом 1990-1994 років, коли існувало Відомство з питань опіки над державною власністю, в нових землях 3718 східнонімецьких підприємств були ліквідовані, 6546 були приватизовані, а також 1588 були реприватизовані. На сході країни швидко підвищилась частка малих й середніх підприємств [119,

с. 208]. Громадяни колишньої НДР не могли на рівних боротися за підприємства, так як не мали для цього ні необхідних вмінь та знань, ні капіталу. Винятком була ситуація в сільському господарстві. Земля в НДР не була націоналізована і залишалася в приватній власності, а власники були насильно об'єднані в сільськогосподарські виробничі кооперативи. Після возз'єднання вони просто знову отримали можливість розпоряджатися своєю землею.

Формування економічного, валютного та соціального союзу означало ще й розповсюдження принципів і законів трудового права ФРН на територію НДР, а також перебудову системи соціального забезпечення у відповідності до моделі західнонімецького зразку. Поширення трудового права передбачало, що в нових федеральних землях почали діяти захист від звільнення, участь працюючих на даному підприємстві в прийнятті підприємницьких рішень, тарифна автономія. В східних землях стала функціонувати західнонімецька структура об'єднань роботодавців, а також була змінена стара система профспілок, багато з яких очолили західні німці. У НДР була перенесена модель корпоративізму, по якій роботодавці (чи об'єднання роботодавців) і представники найманих працівників (профспілки, виробничі ради) домовлялися про тарифні угоди, в тому числі визначали величину заробітної плати. Перенесення в НДР принципів трудового права ФРН поставило питання про істотне відставання зарплат на сході (після переходу на німецьку марку зарплати становили 1/3 західних). Зворотною стороною підвищення зарплат виступило збільшення безробіття. Так, станом на 1995 рік безробіття на сході складало 14,8%, тоді як на заході – 9,1%. У подальшому розрив тільки збільшувався, так, на кінець 2004 року останній становив 20,6% і 11%, відповідно [118, с. 132].

Отже, Німеччина після об'єднання переживала власну кризу. Її економічне становище загалом можна оцінити як стабільне, але насправді жителі ФРН були невдоволені тим, що змушені були пригальмувати у своєму

економічному розвитку через НДР, яка перебувала в значно гіршому становищі.

Що стосується України, то економічне становище нашої держави після розпаду СРСР перебувало в надзвичайно складному становищі. Росія офіційно проголосила себе правонаступницею СРСР та привласнила всі найпродуктивніші підприємства, банки та все інше, що становило матеріальну цінність. Немає доцільності перераховувати усі причини української економічної кризи, достатньо буде наголосити, що криза була неминучою. За наявності компетентного керівництва вона могла б проявитися в дещо легшій формі, але оминати її повністю було не реально.

Верховна Рада України наприкінці жовтня 1991 р. розглянула «Основні напрями економічної політики в умовах незалежності», за якими передбачалась структурна перебудова господарства нашої країни. Суттєвого значення Програма надавала для конверсії оборонної промисловості, перерозподілу трудових й матеріальних ресурсів на користь виробництв, які займались виробництвом споживчих товарів для населення. Машинобудування передбачалося переорієнтувати на задоволення потреб легкої і харчової промисловості, а також агропромислового сектору. У документі особливе місце відводилося регіональній господарській політиці. Вперше передбачалося здійснення урядом контролю за формуванням економічної структури, ухваленням рішень стосовно розміщення нових виробничих потужностей, реконструкції й переоснащення діючих суб'єктів господарювання усіх галузей промисловості [118, с. 132].

Одразу після розпаду СРСР було здійснено кроки в напрямку ринкових перетворень. «Шокова терапія», лібералізація цін, приватизація, яка в народі стала більш відома як «прихватизація», не дала бали бажаного результату і замість поступового розвитку та налагодження економіки спостерігалось її стрімке падіння. «Шокові реформи», по волі або мимоволі, провадилися не в інтересах більшості громадян країни. За результатами реформ був утворений несуттєвий прошарок багатих людей, а більшість населення зубожіла [76, с.

168]. Внаслідок гострої кризи у всіх сферах життя країни постала нагальна потреба здійснити політичні зміни. Наслідком такої кризи стали президентські та парламентські дострокові вибори. З жовтня 1994 року розпочалися нові радикальні реформи в сфері економіки, які хоч і не принесли радикальних змін, але значно покращили ситуацію в країні.

Суперечливість у розвитку економічних зв'язків між Україною та ФРН була обумовлена різноманітними циклами розвитку економічних систем держав. Від початку 90-х років за умов падіння виробництва, наша країна втрачала індустріальний потенціал, який віддаляв останню від наближення до постіндустріальної стадії розвитку. При цьому, ФРН мала таку структуру економіки, яка була зорієнтована на експорт і яка захопила прибуткові ринки по всьому світу, першочергово у Європі, вказане, зокрема, було обумовлено існуванням ефективної ліберальної системи регулювання соціально-ринкового господарства. ФРН об'єктивно була зацікавленою в Україні як у економічному партнері на перспективу [33, с. 30].

Розділ 10 Спільної декларації про основи відносин між Україною та Федеративною Республікою Німеччина, виокремлював ключові напрямки економічного співробітництва між країнами. Так, у Спільній декларації про основи відносин між Україною та Федеративною Республікою Німеччина йшлося про те, як Україна, так і ФРН надають особливого значення для розвитку економічного співробітництва. Ними у повній мірі усвідомлюється вагомість формування відповідних загальних умов задля розвитку економіки України у відповідності до ринкових принципів. Задля інтенсифікації економічного співробітництва між країнами передбачалось відкрити Бюро представника німецької економіки в нашій країні, й аналогічну структуру України у ФРН. Зокрема, планувалось створення консорціумів підприємств, надання допомоги у ході підготовки й підвищенні кваліфікації керівників у галузі економіки [69].

Інституціоналізація двосторонніх економічних контактів України та ФРН провадилась через канали бюро представника німецької економіки в нашій країні, через представництва ключових німецьких банків [32, с. 233].

Відмітимо, що починаючи від квітня 1993 року федеральний уряд Німеччини за допомоги кредитних гарантій фірми «Гермес» на себе взяв забезпечення торгівлі з нашою країною. Проте, стрімкий темп загострення й поглиблення в цьому році економічної кризи в Україні спричинив те, що товарообмін становив тільки 9% від тогорічного товарообігу між росією та ФРН.. При цьому, на сприятливу перспективу двосторонніх економічних зв'язків України та ФРН вже станом на 1993 рік у нашій країні діяло 150 німецьких фірм й орієнтовно 300 спільних підприємств. Проте, швидке чудо не настало. Вже наступного року кризове становище економіки України обумовило істотне зменшення товарообігу з ФРН. Наша країна не була спроможна зміцнити свою політичну незалежність за відсутності національної моделі економічної реформи, офіційною програмою яких виступила доповідь «Шляхом радикальних економічних реформ», яка була виголошена 11 жовтня 1994 р. у Верховній Раді України Л. Кучмою – президентом України [61]. Вагомим чинником реалізації згаданого проєкту повинно було стати економічне співробітництво з ФРН.

У січні 1995 року до Києва з офіційним візитом приїхав Т. Вайгель – міністр фінансів Німеччини, у ході якого з-поміж основних перешкод для інвестицій з Німеччини було виділено недосконалість законодавства України, відсутність економічної стабільності, відсутність приватної власності на землю, гарантій захисту іноземних капіталів тощо. Задля покращення економічного співробітництва між Україною та ФРН у травні 1995 року в Києві було відкрито Бюро делегата економіки ФРН в Україні, що інтенсивно сприяло розширенню контактів між підприємцями України і ФРН, а також надавало консультації стосовно проблем права і економіки. До того ж, в Києві діяла Асоціація торгівельних палат Німеччини, що не тільки сприяла розширенню експортного потенціалу економіки Німеччини, проте й діяла

заради розвитку українського бізнесу. Офіційна концепція розвитку економічного співробітництва України з ФРН була оприлюдненою 6 липня 1995 року у Франкфурті-на-Майні в промові Л. Кучми на зустрічі з представниками ділових кіл ФРН. Аргументи згаданого виступу на меті мали переконати економічну еліту Німеччини в привабливості співробітництва з нашою країною. У ті часи ФРН займала перше місце у торгівлі України з країнами-членами Європейського Союзу, проте номенклатура вітчизняного експорту в Німеччині лишалась обмеженою, незмінною була тенденція до збереження від'ємного для України сальдо двосторонньої торгівлі [32, с. 32-33].

При цьому, з іншого боку вагомими досягненнями візиту Президента України в ФРН у липні 1995 року виступили Угода про уникнення подвійного оподаткування [79], а також Угода про співробітництво з концерном «Даймлер-Бенц». Свідченням зацікавленості німецьких бізнесменів у розвитку співробітництва з Україною наприкінці 1995 року виступило проведення «Днів української економіки в Німеччині». Контакти на рівні державних діячів, банкірів, бізнесменів тощо на постійній основі сприяли інтенсифікації економічного співробітництва між Україною та ФРН, що було в особливості вагомо в умовах реформування економіки і адаптації нашої країни до реалій європейської економічної інтеграції. Загалом, протягом 1992-1999 років основним питанням розвитку міжбанківського співробітництва України та ФРН виступала адаптація до банківської системи ФРН. Так, Національний банк України активно застосовував досвід Бундесбанку, який відігравав провідну роль для реалізації спільних інвестиційних проєктів. Підтвердженням вагомості значення банків Німеччини для економіки України виступав виступ Л. Кучми 5 липня 1995 р. у «Комерцбанку». При цьому, вже у листопаді цього ж року «Берлінер банк» надав для Одеської держадміністрації перший великий кредит у розмірі 225 млн. ДМ на сім років під 7,5% річних з метою здійснення програми раціоналізації сільського господарства [32, с. 34-35].

У відповідності до обсягу інвестицій в економіку України Німеччина станом на 1995 рік з показником 156,9 млн. дол. займала 2-ге місце після США. При цьому, обсяг товарообігу складав 2,4 млрд. ДМ, що для порівняння склало десяту частку від товарообороту Німеччини та росії. Тільки істотне поліпшення економічного становища нашої країни могло на краще змінити ситуацію з зовнішніми й внутрішніми інвестиціями. Зазначеному повинна була посприяти грошова реформа. Прибуття канцлера Г.Коля в Київ 2 вересня 1996 року співпало із початком введення гривні. Знаходження великої групи провідних бізнесменів з Німеччини в Україні налаштувало переговори на пріоритет економічних питань у вигляді основного аспекту співробітництва між Україною та ФРН. Станом вже на 1996 рік частка Німеччини в торгівельному співробітництві нашої країни з країнами-членами ЄС становила 40% [13, с. 18]. Вказаному посприяли активні контакти між бізнесменами України та ФРН. Якщо на першому бізнес-форумі, яке було організоване Бюро делегата німецької економіки в Україні в жовтні 1995 року було репрезентовано тільки 150 фірм, то в жовтні наступного року у дніпропетровській зустрічі «Економіка в діалозі» брали участь вже 170 німецьких фірм й 250 українських фірм [121].

Активне залучення бізнесових кіл ФРН до економічних проєктів нашої країни спричинило зацікавленість у стабілізації макроекономічної ситуації. Так, у червні 1998 року у ході перших масштабних українсько-німецьких міжурядових консультацій були підписані угоди щодо створення спільних підприємств по виробництву миючих засобів на Вінницькому хімзаводі, стосовно використання двигунів «Дойтц» на тракторах Харківського заводу, стосовно надання кредитних гарантій Укрексімбанку, щодо реалізації проєкту реконструкції Бориспільського аеропорту, здійснення проєкту «Хортиця» в Запоріжжі. Проте, несприятливий інвестиційний клімат ставав на перешкоді активного притоку капіталу Німеччини в економіку нашої країни. До серпневої фінансово-економічної кризи 1998 року, що істотно зменшила обсяги двосторонньої торгівлі між Україною та ФРН, в 1997 р. товарообіг

досягнув рекордної за роки незалежності нашої країни позначки – 3,8 мільярда німецьких марок. Порівняно з 1996 роком такий показник підвищився на 42,7%. Розуміння того, що Україна є ваговою країною для стабільності в Європі, до того ж, володіє могутнім економічним потенціалом, обумовило створення в лютому 1999 року німецько-українського форуму, де були репрезентовані представники 52 фірм та культурно-освітніх закладів. Так, органічно з'явилась впливова структура, яка була покликаною сприяти розвитку усіх напрямків співробітництва, проте першочергово економічного. Протягом 1998 року товарообіг між Україною та Німеччиною підвищувався на стабільній основі, проте згадану тенденцію перекреслила фінансово-економічна криза. Тільки за 1-й квартал 1999 року становище відносно стабілізувалось, що надало змогу поживити німецько-українські двосторонні економічні зв'язки [32, с. 39-40].

У ході офіційного візиту канцлера Герхарда Шрьодера в Київ 9 липня 1999 року було підписана ряд конкретних угод, що дали можливість розширити широти двосторонньої співпраці України та ФРН. З-поміж 8 українсько-німецьких документів вважаємо за доцільно виокремити Статут німецько-українського кредитного фонду [107], що виділив 30 млн. ДМ на розвиток дрібного та середнього бізнесу, що повинен був зміцнити середній клас як опору демократії в нашій країні, а також Спільну заяву Кабінету міністрів України й Федерального уряду Німеччини з питань реалізації проекту інвестицій у розвиток сільського господарства [4, с. 160].

Галузеві угоди охоплювали головні напрямки відносин України та ФРН у сільському господарстві, транспортних галузях та енергетиці. Договірноправова база відносин між досліджуваними країнами сприяла реалізації стратегічних завдань економіки нашої країни шляхом надання зі сторони Німеччини технічної допомоги Україні в підготовці кадрів, розвитку регіональної співпраці, створенні ринкової інфраструктури тощо [90].

Загалом, представимо динаміку імпорту й експорту між ФРН та Україною протягом 1995-2004 років (Додаток А, рис.1)

Розглянуті дані Додатку А (рис. 1), показують, що як імпорт, так і експорт між ФРН та Україною мав тенденцію до зростання до 1998 року. Проте, протягом 1998-1999 років відбулось зменшення показників імпорту й експорту між ФРН та Україною, на що, як вже було зазначено раніше, вплинула фінансово-економічна криза. Завдяки покращенню ситуації у першому кварталі 1999 року, вдалось знову продемонструвати позитивну динаміку вже починаючи з 2000 року, особливо інтенсивно спостерігалась позитивна динаміка імпорту й експорту між ФРН та Україною протягом 2002-2004 років.

У 90-х роках – на початку 2000-х років ХХ століття Україна займала доволі скромне місце у зовнішньоторговельному обороті ФРН [90]. У відповідності до даних Федеральної служби статистики Німеччини, станом на початок 2000-х років з-поміж 160 країн світу – торгових партнерів ФРН, наша держава займала 45 місце в обсягах німецького експорту та 51 місце в обсягах німецького імпорту [141].

У той же час, варто зазначити, що німецький капітал був дуже важливим для України. Розглянемо обсяг прямих інвестицій ФРН в економіку України протягом 1994-2004 років у загальному обсязі інвестицій (Додаток А, табл. 1).

Загалом протягом аналізованого періоду надходження німецького капіталу в Україну демонструвало позитивну динаміку. Тільки у період 1999-2000 років інвестиції зменшились, що було обумовлено вищезгаданою кризою. Проте, починаючи з 2001 року темп приросту інвестицій активізувався. Також можна помітити, що загалом збільшились загальні обсяги інвестицій в Україну, у зв'язку з чим частка німецького капіталу знижувалась у загальному обсязі всіх інвестицій (додаток А, табл. 1).

Слід зазначити, що в 2001 р. було посилено інтенсивність переговорного процесу між обома країнами в напрямку поглиблення двостороннього торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва, вирішення окремих проблемних питань. Вагомою подією виступило проведення у м. Одесі в липні 2001 року шостого засідання українсько-німецької

коопераційної ради, у ході роботи якої було проведено огляд актуальних питань українсько-німецького співробітництва, включаючи стосовно вирішення проблем, які мали зв'язок із заборгованістю українських підприємств перед Німеччиною, здійснено аналіз стану й перспективи співробітництва у сферах двосторонньої торгівлі, підтримки малого та середнього бізнесу, виставкової діяльності тощо [90].

Таким чином, в 90-х роках між Україною та ФРН зроджувались динамічні українсько-німецькі економічні відносини. У той же час, накопичувались проблеми, які першочергово мали зв'язок із фінансово-економічною кризою в нашій країні, яка мала місце у той час, а також істотними диспропорціями структури двосторонньої торгівлі. Здобутки політичного напрямку співробітництва між Україною та ФРН дуже повільно підсилювались розвитком економічної складової двостороннього співробітництва. У розвитку українсько-німецьких зв'язків між бізнесовими колами двох країн головною перешкодою від самого початку 90-х рр. виступав різний рівень розвитку національних економічних систем. Проте, ситуація покращилась з 2001 року і надалі економічне співробітництво між Україною та ФРН демонструвало позитивні перспективи.

2.3. Позиція ФРН щодо Помаранчевої революції

Україна безперечно цікавила Німеччину в новому тисячолітті, період Помаранчевої революції також підтвердив зазначене. Зокрема, 27 квітня 2004 року опозиційна в ті часи фракція ХДС/ХСС звернулася до Бундестагу з вимогою надати відповідь стосовно того, яким чином відсутність реального прогресу в здійсненні реформ й погіршення ситуації з правами людини брались до уваги правлячою коаліцією у ході співпраці з Україною. Загалом на зазначену тему було сформульовано двадцять дев'ять питань [110].

МЗС ФРН 25 травня цього ж року надало ґрунтовну відповідь на вищезгаданий депутатський запит християнських демократів. Так, у документі

особлива увага була сфокусована на тому, що уряд Німеччини разом з ЄС, РЄ й ОБСЄ, докладав істотних зусиль задля того аби вплинути на зміну ситуації. Так, дипломати ФРН нагадали для українських опозиціонерів зміст промови Г. Шредера, яка була виголошена ним 20 лютого 2004 року у ході п'ятих міжурядових консультацій в Берліні, де ним було наголошено, що ФРН цікавить демократична, стабільна й правова Українська держава. До того ж, у документі мова йшла стосовно того, що федеральним урядом було позитивно оцінено залучення міжнародних спостерігачів до виборчого процесу й останній намагався переконати керівництво України щодо того, що виконання запланованого нею курсу з наближення до західних структур знаходиться у прямій залежності від чесності й прозорості виборів. Також урядова коаліція вважала за потрібне створити особливий План дій ЄС щодо України, а також рішуче засудила насильницькі дії щодо представників засобів масової інформації [115].

Фракція ХДС/ХСС 28 вересня цього ж року ініціювала розгляд проекту резолюції «За демократичні й вільні президентські вибори в Україні 2004 р.» у Бундестазі. У останньому містився заклик до влади України стосовно проведення виборів у відповідності до стандартів ОБСЄ [111]. СДПН і «Союз 90 / Зелені» 20 жовтня 2004 року запропонували подібний документ. Останні наголошували на відчутному дефіциті правової держави, демократії та ринкової економіки в нашій країні. У зазначеному контексті згадувалася підтримка ФРН трансформаційних процесів, які мали місце в Україні, зокрема й з допомогою німецьких політичних фондів. До того ж, у ньому мова йшла щодо запровадження програми «Трансформ» та проведення міжурядових консультацій кожного року. Депутати закликали уряд України провести чесні й вільні вибори, а також не перешкоджати роботі засобів масової інформації. Висловлювалась пропозиція продовжити діалог між представниками громадянського суспільства обох країн й проведення в Україні економічних реформ, які є потрібними [113]. Бундестаг на наступний день прийняв згадану Резолюцію [93, с. 301].

Знаменною подією стала Помаранчева революція 2004 року. Саме поняття «революція» передбачає кардинальні зміни, перетворення в державі зумовлені рядом проблем, які роками можуть назбируватися. Революція – це стихійне явище, одна частина суспільства є її ініціатором, а інша – приєднується. Історія знає чимало революцій, це і Велика Французька революція 1789 року і російська 1917 року і чимало інших. Кожна революція вносить зміни в розвиток держави. Помаранчева революція була першою, яка відбулася в незалежній Україні і яка продемонструвала, що український народ має власну позицію, переконання та гідність. Важливу роль в революції відіграло самоусвідомлення українською нацією своєї ідентичності, своєї унікальності та неповторності. Довгі десятиліття і навіть століття українців пригноблювала насаджена московою влада, і саме в 2004 році відбулася спроба скинути з себе це нав'язливе російське ярмо.

Революція перемогла. Офіційно президентом України було обрано Віктора Ющенка. Україна стрімко розпочала інтеграційні процеси в ЄС та НАТО. При цьому, значно погіршилися відносини з російською федерацією. Проте, в самій державі дуже швидко почалися внутрішні проблеми, пов'язані з різносторонніми поглядами на майбутнє держави, а також прагненням боротьби за владу. В. Ющенко продемонстрував свою неспроможність об'єднати країну, примирити політиків та головне – суспільство. Проросійський схід та південь країни продовжували тягнутися до росії. Ослаблена політична еліта швидко втратила свій авторитет, настало всезагальне розчарування громадськості.

До позитивного арсеналу Помаранчевої революції доцільно віднести демократизацію суспільства й формування елементів громадянського суспільства, створення національної позиції та пробудження патріотизму, вимушене підвищене уваги влади (будь-яких кольорів) до виборців, в результаті чого, щоправда, в політиці урядів нашої країни запанував популізм, який був несумісний із системними реформами, й чітке визначення європейського вектору розвитку держави. Якраз у зв'язку з зазначеним,

революційні події 2004 року вплинули на зміну стратегічного погляду світової спільноти на Україну й визначили систему координат для руху на міжнародній арені у подальшому. Насправді, з огляду на відсутність послідовності політичних заяв, вчинків, тактики й стратегії головних фігурантів Помаранчевої революції, які до влади прийшли на початку 2005 року, можна вести мову про феномен «незавершених революцій» й визнати, що Помаранчева революція виступила свого роду «революцією запитань», відповіді на які творяться десятиліттями. Підтвердженням зазначеного стала наступна революція в Україні – Революція гідності, що практично через десять років знову повернулася до питань, які не були вирішені в часи Помаранчевої революції. Так, післяпомаранчева Україна не спромоглась добитися й рішучого повороту від принципів багатовекторної зовнішньополітичної орієнтації, що були відпрацьовані у попередні роки й за якими провідним «стратегічним партнером» лишалась російська федерація. Хоча можливості та шанс для змін зовнішньополітичного курсу нашої держави на міжнародній арені виглядали досить реальними та обнадійливими після Помаранчевої революції [9, с. 13-14]. Також, в Україні утвердився менталітет «Назад до Європи» й люди почали все більше усвідомлювати свою культурну ідентичність [105, с. 35].

У ході виступу в Бундестазі 24 листопада 2004 року Герхард Шредер – канцлер ФРН, ґрунтуючись на даних, які були оприлюднені офіційними спостерігачами ОБСЄ, зазначив, що 2-й тур президентських виборів в Україні вважає сфальсифікованим [28]. Німецький канцлер зазначив, що «спостерігачі від ОБСЄ зафіксували, що під час виборів були маніпуляції і фальсифікації. Після цього Європейський союз, зокрема за німецької підтримки, справедливо вирішив, що не погоджується з їхніми результатами. Я думаю, що на тлі дуже складної ситуації, що склалася зараз, все залежатиме від того, щоб усі сторони в Україні, але і за її межами спробували знайти шлях до мирного врегулювання ситуації» [108]. Депутати Бундестагу, за винятком Лівих, в той же самий день ухвалили заяву стосовно того, що в Україні процедура виборів не відповідає

стандартам ОБСЄ й РЄ, а результати останніх є грубою фальсифікацією. З огляду на окреслене, пропонувалось здійснити перевірку списків українських виборців й провести повний перерахунок голосів. Бундестаг закликав депутатів Верховної Ради України здійснити ретельну перевірку всіх заяв про фальсифікації результатів виборів, а також розглянути можливість проведення нових. Депутатами було запропоновано сторонам конфлікту утриматися від проявів насильства, а також уникати провокацій [114].

Фракція ХДС/ХСС 14 грудня 2004 року направила депутатський запит стосовно підсумків 14-го саміту росія-ЄС, який був проведеного 25 листопада цього ж року. Від федерального уряду опозиціонери вимагали надати оцінку розбіжностям, що виникли між керівництвом російської федерації та високопосадовцями Європейського Союзу стосовно ситуації в Україні в контексті проголошеної мети досягнення стратегічного партнерства між російською федерацією та ЄС [128]. МЗС відповідь на вказаний запит надало тільки 3 січня 2005 року, проте у документі тільки вказувалося на позитивний вплив представників Європейського Союзу на мирне розв'язання конфлікту в Україні, в якому вони виступили посередниками, а також потреба для російської федерації та Європейського Союзу сприяти демократичному розвитку сусідніх держав спільними зусиллями [116].

З вищезазначеного випливає, що під час Помаранчевої революції Україна по-новому проявила себе на міжнародній арені. Ситуація в Україні у 2004 році стала темою номер один у Західній Європі. Як вже було зазначено, у перші дні революції німецький бундестаг ухвалив резолюцію, в якій висловив солідарність з учасниками протестів в Україні, а також вимагав переглянути результати виборів.

Важливо наголосити на тому, що Німеччина ще ніколи раніше так активно не цікавилася Україною, як у період Помаранчевої революції. Інформацію про «Помаранчеву революцію» в Україні трансливали на всіх телеканалах у ФРН. Експерт з питань Східної Європи Ганнес Адомайд навіть зауважив, що Україна в ті дні опинилася у фокусі свідомості німецької

громадськості. За його словами «для німецької громадськості, особливо для політиків, науковців, журналістів, які займаються Україною, симпатії від початку президентських виборів були на боці Ющенка. Я думаю, що таке ставлення розповсюджується й на німецьку політику, навіть на відомство федерального канцлера. Хоча сам канцлер, очевидно, не в останню чергу через його товариські стосунки з російським президентом Путіним, намагається зайняти зваженішу позицію» [108]. Натомість, однопартійці канцлера Шредера, зважаючи на перебіг Помаранчевої революції висловлювалися доволі радикально. Для прикладу, Герт Вайскірхен характеризував «помаранчеву революцію» в Україні як історичну подію: «я відчуваю історичним той момент, коли сотні тисяч людей в Україні мирно, спокійно й без насильства демонструють на вулиці. Причому відбувається це не лише в Києві, але й у Харкові, Львові, Одесі, Черкасах чи Сумах, тобто по всій Україні. Це показує, що люди не готові змиритися з тим, що приховує від них адміністрація, а саме той факт, що їхня воля фальсифікується» [108].

Йошка Фішер – діючий у ті часи міністр закордонних справ Німеччини, виступаючи у ході дискусії з українського питання в Бундестазі, висловив наступну позицію: «Федеральний уряд вважає це обов'язково необхідним, щоб результати чесних і таємних виборів віддзеркалювали волю більшості українського населення. Це є суттю демократії» [108].

Стосовно того, що у ході виборів в нашій країні були порушені норми демократії, наголошували також представники німецької опозиції. Так, Рупрехт Поленц – член комітету із закордонних справ бундестагу від фракції ХДС/ХСС наголошував: «Ми відчуваємо глибоку солідарність з українським народом і його бажанням мати того президента, якого він обрав. Тому випадки, що такою значною мірою ставлять під сумнів правомірність виборів, є надзвичайно серйозною проблемою для демократії в Україні. І це, напевно, не залишиться без наслідків, якщо Україна відхилиться від свого демократичного шляху розвитку та реформ» [108]. Герт Вайскірхен також зазначив, що не

можливо уявити, що Євросоюз ухвалить план дій щодо України, якщо в самій країні керівники маніпулюють волею народу [108].

Німецькі політики загалом підтримували протестуючих в Україні в моральному плані. Наприклад, Клаудія Нольте – депутат бундестагу виступила на мітингу на підтримку Віктора Ющенка. Проте, вплив політиків Заходу на загальну ситуацію в Україні був обмеженим [108].

На думку депутата бундестагу Герт Вайскірхена, проблеми в Україні необхідно вирішувати, але головне без насильства. Він зазначав, що, якщо українське керівництво прагне наближення до Європейського союзу, то воно не може починатися з насильства [108].

У 2005 році з нагоди річниці Помаранчевої революції німецькі політики висловили сподівання стосовно того, що вибори до Верховної Ради виступатимуть наступним кроком до встановлення в Україні реальної демократії. У той же час, депутатів Бундестагу найбільше розчарував розкол у лавах нової влади в нашій країні [43].

Манфред Грунд – депутат Бундестагу, член фракції Християнсько-демократичного союзу, підбиваючи підсумки за рік, який минув після Помаранчевої революції, першочергово відзначив позитивні трансформації в українському суспільстві, зазначивши: «Відкрите суспільство, вільні засоби масової інформації, участь громадськості в політичних процесах – це головні досягнення революції» [43]. Його найбільшим розчаруванням став розкол між представниками нової влади. З цього приводу він сказав: «Ті, на кого поклалися сподівання, тепер намагаються побороти одне одного, що, до речі, сприяло підвищенню рейтингу Віктора Януковича» [43]. Надаючи відповідь на запитання стосовно майбутньої політики ФРН у відношенні до України, депутат Бундестагу Манфред Грунд нагадав, що: «У коаліційній угоді наголошується, що Німеччина допомагатиме Україні просуватися в європейському напрямку» [43]. Також політик зауважив, що в зовнішній політиці Німеччини більше не буде тієї демонстративної близькості до російської федерації, яку можна було спостерігати протягом останніх 7 років.

Він вважав, що зазначене буде сприяти активізації відносин з такими країнами, як Україна [43].

Отже, з вище вказаного можна стверджувати, що Помаранчева революція в Україні цікавила Німеччину. Ця революція сприймалася німцями як прагнення України долучитися до демократичних цінностей та відкинути тоталітарні мотиви. Але, як би позитивно ми не оцінювали діяльність Німеччини в період Помаранчевої революції, все ж необхідно наголосити на тому, що ФРН – це єдина європейська держава, яка не засудила участь росії у президентських виборах України.

Висновки до розділу 2

Відносини між Україною та Німеччиною після проголошення Україною незалежності в 1991 році були складною подорожжю, позначеною стратегічними зобов'язаннями та викликами. Німеччина, насамперед зосереджена на власному возз'єднанні, спочатку мала тісніші зв'язки з Росією, але поступово зміцнила дипломатичні відносини з Україною.

Проте економічна та політична кризи в Україні загальмували зовнішньополітичні ініціативи та охолодили двосторонні відносини. Німеччина підтримала відмову України від статусу ядерної держави після Чорнобиля, надаючи фінансову допомогу.

Незважаючи на труднощі, тривала двостороння взаємодія, включаючи візити високопоставлених осіб, угоди в різних секторах і форуми для сприяння діалогу громадянського суспільства. Сприйняття німецьким керівництвом української демократії, наближеної до європейських стандартів, сформувало динаміку їхніх стосунків. Однак виникло занепокоєння щодо недемократичних змін, які загрожують політичному ландшафту в Україні.

Наприкінці 90-х – на початку 2000-х відбулося зміцнення зв'язків, яке ознаменувалося домовленостями щодо економічних, аграрних та інвестиційних проектів. Німеччина підтримала прагнення України щодо вступу до ЄС і брала участь у багатосторонніх консультаціях, що охоплювали економічні реформи, зовнішню політику, енергетику та гуманітарні проблеми.

Період Помаранчевої революції в Україні, особливо у 2004 році, привернув значну увагу Німеччини. Німецький уряд та різні політичні фракції в Бундестазі активно долучилися до подій в Україні, висловлюючи солідарність з протестувальниками та наголошуючи на важливості чесних демократичних виборів.

Німецькі політики, зокрема канцлер Герхард Шредер та міністр закордонних справ Йошка Фішер, наголосили на необхідності проведення справжніх, прозорих виборів, які б відображали волевиявлення українського

народу. Вони засудили будь-які порушення демократичних норм і закликали до мирного врегулювання, підкресливши значення демократичних цінностей і важливість демократичного розвитку України.

Помаранчева революція, що стала поворотним моментом, розглядалася німецькими політиками та експертами як прагнення України до демократичних принципів, відмова від тоталітаризму та прагнення зрівнятися із західними демократичними цінностями. Однак на тлі цієї підтримки Німеччина вирізнялася з-поміж інших європейських країн тим, що прямо не засудила втручання Росії у президентські вибори в Україні.

Німецька громадськість, політичні діячі та ЗМІ широко висвітлювали та підтримували Помаранчеву революцію, визнаючи її як трансформаційний період у прагненні України до демократії та національної ідентичності.

РОЗДІЛ 3. ІНТЕСИФІКАЦІЯ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН У 2005-2013 РР.

3.1. Міждержавні відносини

Після Помаранчевої революції розпочався новий етап у відносинах між Німеччиною та Україною. Справа в тому, що перебіг української революції продемонстрував для усього світу, що Україна готова боротися за свою свободу, незалежність та суверенність. 2004 рік був продуктивним для України, наша держава також зарекомендувала себе з найкращого боку.

Після Помаранчевої революції прийшло певне прозріння світової спільноти щодо місця та значення України і навпаки, українське суспільство зрозуміло цінність власної свободи та незалежності і зуміло відстояти власну позицію. Важливу роль ця Революція відіграла й в тому, що відкрито показала світовій спільноті бажання України долучитися до процесу європейської інтеграції, тому в більшості міждержавні відносини базувались навколо цього питання.

Важливо наголосити на тому, що загалом Помаранчева революція надала шанс на «перезавантаження» відносин між Україною та ФРН. Практично водночас до влади в нашій країні та Німеччині прийшли нові лідери, що мали намір та всі шанси вивести співробітництво між обома державами на якісно новий рівень. На церемонії інавгурації новообраного Президента України, яка пройшла 23 січня 2005 року, Німеччину представляв В. Тірзе – Президент Бундестагу. Представники політичної еліти України мали надію, що Німеччина буде адвокатом нашої України в ЄС й забезпечить більш активну участь України в процесі європейської інтеграції. У зв'язку з зазначеним, у Давосі 28 січня 2005 року В. Ющенко – Президент України і Г. Шредер – канцлер Німеччини провели переговори, на яких українська сторона висловилася за партнерство нашої держави з ЄС, а також спрощення візового режиму [95, с. 89-90]. Канцлер Німеччини підтримав ініціативи нашої країни

у напрямку надання допомоги для членства в ЄС, але ініціатива стосовно спрощення візового режиму була відхиленою. Канцлер Німеччини на зазначеній зустрічі запросив Віктора Ющенка відвідати ФРН у березні 2005 року, що власне і зробив український Президент.

Уже 8–9 березня 2005 року Віктор Ющенко у статусі Президента України здійснив свій перший візит якраз до Німеччини, що виступає черговим свідченням вагомості співпраці Німеччини з Україною. Фракція ХДС/ХСС вже в перший день зазначеного візиту зробила депутатський запит із вимогою до федерального уряду інтенсифікувати німецько-українські відносини задля надання Україні «зрозумілої європейської перспективи», що, у відповідності до переконань християнських демократів, полягала у підтримці ФРН вступу нашої країни до СОТ, створенні зони вільної торгівлі, тісному партнерстві тощо. Німецькі депутати ініціювали українське політичне керівництво координувати свою зовнішню політику з політикою ЄС у різних питаннях, зокрема, у сфері вирішення конфліктів, у питанні здійснення контролю на кордоні з Молдовою, включно з Придністров'ям. Також висловлювалась пропозиція розширити й спростити науковий і культурний обмін між країнами, а також тісно співпрацювати у галузі фінансування досліджень [112]. Президенту України було надано слово для виступу, в ході якого Віктор Ющенко акцентував увагу на вагомості підтримки ФРН демократії в нашій країні. Президентом України було зазначено, що наша країна сподівається на допомогу Німеччини в питанні європейської інтеграції. Президент України наголосив на ролі німецько-української парламентської групи у налагодженні політичного діалогу, а також висловив сподівання на інтенсифікацію економічного співробітництва між нашою країною і ФРН [7]. Особливу увагу український президент приділив ролі росії. Відомо, що російська федерація ніколи не підтримувала прагнення України щодо європейської інтеграції вбачаючи в цьому загрозу для себе. Для того, щоб запевнити німців та заочно росіян В. Ющенко зазначив, що росія була та залишається стратегічним українським партнером, і українська інтеграція в

ЄС та НАТО жодним чином не є направленою проти інтересів інших держав. Президентом України була висловлена обіцянка щодо ініціювання проведення якісно нових переговорів стосовно створення газотранспортного консорціуму [7].

Президент України у ході цього візиту поспілкувався з А. Меркель – лідером опозиційної фракції ХДС/ХСС й провів переговори з Н. Йоганінгом – керівником концерну «Даймлер-Крайслер» стосовно налагодження зв'язків між галузевими профспілками України та ФРН. Згодом, а точніше 21 березня цього ж року до столиці України приїхав Й. Фішер – міністр закордонних справ ФРН. Останній разом зі своїм польським колегою А. Ротфельдом та керівницею уряду України Ю. Тимошенко взяв участь в обговоренні плану дій ЄС-Україна, а також оцінці його перспектив. На вказаній зустрічі Ю. Тимошенко закликала ФРН підтримати євроінтеграційний курс нашої країни [95, с. 90].

Також для розвитку двосторонніх відносин між Україною та ФРН важливим виступив захід з назвою «Україна після виборів. 120 днів Уряду Ющенка: підсумки та перспективи», який відбувся у Бундестазі 3 травня 2005 року. Ініціаторами проведення останнього були німецько-українська парламентська група, Німецьке товариство досліджень Східної Європи й фонд Конрада Аденауера. У відповідності до програми зазначеного заходу було сплановано 3 тематичні блоки, покликані обговорити наступні такі важливі питання:

- 1) економічна програма уряду й перспективи економічного розвитку в Україні у подальшому;
- 2) вплив конституційної реформи на політичну систему України;
- 3) євроінтеграційні очікування України, а також перспективи реалізації останніх [17].

Даний захід виступив свого роду дискусійним майданчиком для українських й німецьких експертів, що одержали можливість обговорити нові економічні й політичні реалії, які мали місце в нашій країні після

Помаранчевої революції. Тематика, яка мала відношення до подальших перспектив розвитку України, викликала суттєвий інтерес у суспільстві, а також у політичних колах ФРН [17].

Також, у Бундестазі 30 травня цього ж року пройшов День України, який був організований Оленою Гофман. Тут Україну представляли О. Мороз – лідер Соціалістичної партії, а також О. Рибачук – віце-прем'єр-міністр з питань європейської інтеграції. А вже 18–19 липня цього ж року у Берліні пройшло перше засідання Українсько-німецької робочої Групи високого рівня з питань економічного співробітництва. Проте, уже 8 вересня 2005 року між ФРН й російською федерацією був підписаний контракт про побудову газопроводу в обхід території Польщі й нашої країни, що повинен був пролягати через Балтійське море. А. Меркель – лідер ХДС/ХСС, володіючими високими перспективами перемогти на дострокових виборах, які у Німеччині були заплановані на початку осені, заявила стосовно наміру втілити згаданий проєкт у життя. Водночас були також проведені переговори стосовно проблем й перспектив двосторонніх відносин України та ФРН між В. Огризко – заступником міністра закордонних справ України й Ф. Рює – головою Комітету у закордонних справах Бундестагу [95, с. 91].

Осіною 2005 року у Німеччині пройшли дострокові вибори до Бундестагу, причиною яких виступила поразка у травні 2005 року правлячої червоно-зеленої коаліції на земельних виборах до ландтагу Північної Рейн-Вестфалії. Несуттєву перевагу над соціал-демократами здобула ХДС/ХСС, зокрема різниця становила тільки 3 мандати. 10 жовтня 2005 року стало відомо, що «велику» коаліцію очолить А. Меркель – представник християнських демократів. При цьому, міністром закордонних справ у новому уряді став Ф.-В. Штайнмайер, що прибув до нашої країни вже 28 лютого 2006 року. Основу переговорів між Ф.-В. Штайнмайєром й високопосадовцями України складала питання щодо підготовки до наступного етапу українсько-німецьких урядових консультацій. Як вважає В. В. Солошенко, згаданий візит

«засвідчив підтримку реформаторського курсу нашої країни з боку нового уряду Німеччини» [68].

Наступний візит до Берліна Віктор Ющенко здійснив 3-4 жовтня 2006 року. Президент України провів переговори з Х. Келлером – Президентом ФРН, у ході яких висловив прохання надати підтримку нашій країні в питанні підписання Угоди про асоціацію під час головування Німеччини в структурах ЄС протягом першого півріччя 2007 року. У цей час Віктор Ющенко одержав премію «Квадрига» за участь у демократичних перетвореннях в українському суспільстві. Проте, ФРН за період власного головування в Європейському Союзі протягом перших 6 місяців 2007 року ключовим завданням визначила реалізацію Європейської політики сусідства, що виступила ініціативою Європейської комісії, направленою на інституціоналізацію різноманітних напрямків співробітництва ЄС, сприяння інтенсивнішим зв'язкам між партнерами, у той же час, зовсім не передбачала можливостей для повноцінного членства. Так, формулювання МЗС ФРН «зближення через переплетення» нагадувало «зміни через зближення» часів «нової східної політики» В. Брандта. До проблеми Європейської політики сусідства можна віднести відсутність диференціації «сусідів Європи» та «європейських сусідів», до кола яких відносились наша країна, Молдова та Білорусь [95, с. 91]. Спробою ЄС виправити недоліки згаданого курсу, які мали зв'язок з відсутністю чітких інтеграційних перспектив, виступила програма «Східне партнерство», розробка й запровадження якої відбувалось протягом 2008-2009 років. Так як згадані ініціативи Європейського Союзу не позиціонувались ніколи як перший крок на шляху до приєднання до спільноти, більшість «європейських сусідів» виявилися недостатньо зацікавленими у виконанні умов, що перед ними поставив Європейський Союз. При цьому, німецькі експерти наголошували на появі фрустрації в країнах «Східного партнерства», що було обумовлено незрозумілою позицією Євросоюзу у політиці розширення, а також відсутністю відповідності конкретних пропозицій ЄС їх очікуванням [120]. З огляду на зазначене, «Східне партнерство»

запропонувало для нашої країни, як і для Молдови й Білорусі асоціацію у перспективі після скасування режиму санкцій, іншими словами, максимально тісні відносини з відсутністю гарантій їх членства в ЄС [95, с. 92].

Протягом 8-10 лютого 2007 року Віктор Ющенко здійснив робочий візит до ФРН задля участі у 43-й Мюнхенській конференції з питань безпеки [52]. Тільки тут Віктор Ющенко вперше зустрівся з канцлером ФРН, що свідчить про відсутність відповідності прагнень політичної еліти України стосовно участі нашої країни в європейській інтеграції позиціям лідерів провідних європейських держав, а також ситуації, що склалася в ЄС після найбільшого за всю історію розширення. На тому етапі для Німеччини ключовими питаннями була адаптація країн Центральної Європи, а також частково Західних Балкан та забезпечення тіснішої європейської інтеграції завдяки запровадженню спільної європейської грошової одиниці — євро. За цих умов пострадянські країни Східної Європи, а саме Україна, Молдова та Білорусь об'єктивно перебували на узбіччі цього процесу [95, с. 92].

Високий рівень інтенсивності політичних контактів на міждержавному рівні підтверджувала вагомість українського чинника у східноєвропейській політиці Німеччини. У той же час, за часів «великої» коаліції (мається на увазі період 2005–2009 років) на цю політику істотно впливали соціал-демократи, що виступали рівноправними коаліційними партнерами християнських демократів на чолі з А. Меркель. У той же час, за часів християнсько-ліберальної коаліції (йдеться про період 2009–2013 років) більш помітним виступав проукраїнський курс лідера вільних демократів та міністра закордонних справ у цьому складі уряду А. Меркель – Г. Вестервелле. Проте, останньому також не вдалося перетворити нашу державу на системоутворюючий чинник східноєвропейської політики ФРН тих часів [95, с. 93].

Протягом періоду 2008-2013 року було здійснено низку дипломатичних поїздок між Україною та ФРН. Так, 16 вересня та 6 жовтня 2008 року ФРН двічі відвідав В. Огризко – міністр закордонних справ України. Також 607

лютого наступного року робочий візит до Німеччини задля участі у 45-й Мюнхенській конференції з питань політики безпеки здійснила Ю. Тимошенко. А вже на початку літа – 17 червня цього ж року міністри закордонних справ ФРН Франк-Вальтер Штайнмайер й Польщі Радек Сікорський здійснили спільний робочий візит до нашої держави. Активно до ФРН представники української влади здійснювали поїздки у 2009 році, зокрема варто відзначити робочий візит до Німеччини П. Порошенка – міністра закордонних справ України, який відбувся 27 листопада та робочий візит Ю. Тимошенко 9-10 грудня цього року задля участі у конгресі Європейської народної партії [52].

Загалом, варто зазначити, що протягом 2005-2013 року між Україною та ФРН було проведено 47 зустрічей [34, с. 71]. Серед найбільш вагомих й не згаданих раніше можна назвати такі: робочий візит Міністра закордонних справ України П. Порошенка до Німеччини задля участі у 46-й Мюнхенській конференції з питань політики безпеки 5-6 лютого 2010 року; 25 лютого цього ж року В. Хойер – державний міністр МЗС ФРН представляв Німеччину на інавгурації В. Януковича; 27 квітня цього ж року К. Грищенко - Міністр закордонних справ нашої країни взяв участь у 1-й зустрічі глав МЗС Німеччини, Франції та Польщі у форматі «Веймарський трикутник + Україна»; офіційні візити до ФРН у цей період здійснили В. Литвин (Голова Верховної Ради України) – 16-17 червня 2010 року та К. Грищенко – (Міністр закордонних справ України) – 4-5 липня 2010 року. За часів свого президенства В. Янукович перший візит до ФРН здійснив 30 серпня 2010 року, а вже 27 жовтня цього ж року до Німеччини поїхав К. Грищенко. Також задля участі у Мюнхенській конференції з питань політики безпеки останній здійснив поїздку до Німеччини 6 лютого 2011 року [52]. 2011-2012 роки також були насичені двосторонніми зустрічами, проте особливу роль відігравали зустрічі, які відбувались у 2013 році (за рік до анексії Криму).

Так, основним питанням відносин України та ЄС протягом 2009–2013 років лишалось питання щодо підготовки до підписання Угоди про асоціацію.

Високопосадовці ФРН наголошували на ряді завдань, виконання яких не лише проголошувалось як потрібна умова підписання документа, але й доволі часто виступало суттєво більш важливим, аніж приєднання до ЄС на офіційному рівні. Зі свого боку ФРН здійснювала спроби координувати зазначений процес. Так, для прикладу, німецько-український форум, який відбувався 10 жовтня 2013 року очолив Р. Лінднер – експерт із східноєвропейських досліджень. В інтерв'ю для видання «Голос України» останній наголосив на власному намірі «одночасно агітувати за підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і апелювати до українського уряду щодо вирішення тих проблем, які ще існують» [64]. Маючи чимало проблем Україна більше віддалялася від євроструктур, аніж зближувалася з ними. Німеччина давала чітко зрозуміти Україні, що при відсутності дієвих реформ держава ще довго залишатиметься виключно у статусі партнера і не більше.

Після того, як 1 липня 2013 року двадцять восьмим членом ЄС стала Хорватія, було накладено мораторій на розширення спільноти у подальшому щонайменше до 2025 року. Зазначене рішення у повній мірі узгоджувалось з позицією ХДС/ХСС стосовно потреби періоду консолідації ЄС й обмеженості можливостей останнього в прийнятті нових членів. До єдиної з парламентських політичних сил Німеччини, що безпосередньо підтримала ідею вступу України до ЄС, була Вільна демократична партія. Вказане було зафіксовано в положеннях програмних документів останньої 2009 та 2013 років. Але за результатами чергових федеральних виборів у 2013 році вільні демократи не змогли подолати 5% бар'єр, у зв'язку з чим Вільна демократична партія більше не входила до Бундестагу. Г. Вестервелле – міністр закордонних справ Німеччини протягом 10–11 жовтня 2013 року взяв участь у київській конференції «Східного партнерства», на якій обговорювалися актуальні питання відносин України й ФРН, а також європейської інтеграції нашої країни, першочергово у контексті підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС під час Вільнюського саміту «Східного партнерства». Г. Вестервелле надавав доволі позитивну

оцінку прогресу, досягнутому Україною у здійсненні внутрішніх реформ й підтвердив підтримку ФРН у напрямку європейської інтеграції нашої країни, «успіх якої має вагоме значення для всієї Європи» [95, с. 93]. В загальному, за підсумками круглого столу було підписано Спільну заяву, в якій зазначалося, що Угода виступає «ключовим інструментом модернізації України відповідно до європейської моделі, посилення спільних цінностей демократії та верховенства права, досягнення найвищих європейських стандартів життя українських громадян» [71].

Так, на вказаному етапі власного розвитку ФРН продовжувала узгоджувати свою східну політику із зовнішньополітичним курсом ЄС стосовно Східної Європи. Дипломатичні механізми зазначеного погодження були різноманітними. Першочергово застосовувався потенціал «Веймарського трикутника» (до якого входили Німеччина, Польща, Франція плюс Україна) й апарат Верховного представника ЄС з питань спільної зовнішньої та безпекової політики. Проте, навіть до російської агресії в нашій країні у 2014 році, вказані заходи не були досконалими й достатніми задля ефективного забезпечення системного підходу до східноєвропейської політики як Німеччини, так і Європейського Союзу [95, с. 93].

У 2013 році відбувся різкий поворот у питанні зовнішньополітичного курсу України. Президент України Віктор Янукович відкрито відмовився від євроінтеграції держави.

Окрім того, 29 листопада 2013 року пройшов Вільнюський саміт «Східного партнерства», у ході якого не було підписано заплановану Угоду про асоціацію і зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Варто зазначити, що А. Меркель особисто висловила В. Януковичу власне розчарування у його позиції. Але у ті часи найбільш ваговою проблемою для німецького лідера виступало повернення до формату «великої» коаліції й підписання договору з соціал-демократами, що згідно результатів чергових виборів увійшли до складу федерального уряду [95, с. 94].

Таким чином, період 2005-2013 роки був насичений дипломатичними зустрічами, а міждержавні відносини активно розвивались. Головна увага у цей період була присвячена розвитку економічних відносин між Україною та Німеччиною, а також співробітництву у євроінтеграційному напрямку.

3.2. Економічне співробітництво

Економічне співробітництво між Україною та Німеччиною після Помаранчевої революції суттєво поживалося. Проте, стрімкого зросту торгового обміну не відбулося. З ХХ століття Німеччина зайняла позицію важливого торговельно-інвестиційного партнера нашої країни.

Так, можна говорити про те, що з 2005 року попит на німецькі товари в основному складався з таких товарів, як машини (устаткування), транспортні засоби, електротехнічні вироби й хімічна продукція. До найбільш вагомих товарів українського експорту до ФРН відносились текстиль, одяг, хімічна продукція й метали/сплави/залізні вироби [98, с. 190]. Багато німецьких фірм уже з початку нового тисячоліття мали свої представництва в Україні.

Україна після Помаранчевої революції взяла стрімкий курс на євроінтеграцію. Зважаючи на те, що Німеччина є домінантною державою в ЄС, а також займає вагомі позиції в НАТО для неї важливими є ті країни, які є членами цих організацій, або які інтегруються. Саме у зв'язку з цим, економічний діалог між країнами поживався у 2005 році зважаючи на інтеграцію нашої держави.

Федеральний канцлер Шрьодер та Президент Ющенко у липні 2005 року започаткували Німецько-Українську Групу високого рівня з питань економіки (High Level Group) з метою сприяння розбудові економічних відносин на двосторонній основі. Під головуванням Віце-прем'єр-міністра Г. Немирі і Статс-секретаря Б. Пфаффенбаха Німецько-Українська Група високого рівня з питань економіки, до складу якої входили представники різноманітних міністерств й відомств, забезпечувала обмін інформацією стосовно всіх сфер

економічних відносин. Остання сприяла конкретним проектам й здійснювала пошук шляхів розв'язання актуальних проблем [44]. Перше спільне засідання українсько-німецької групи високого рівня з економічного співробітництва пройшло 18 липня 2005 року в Берліні. На першому засіданні участь взяли представники міністерств та відомств, інших органів державної влади України, до того ж, керівники суб'єктів господарювання нафтової та енергетичної галузі. Під час даного засідання учасники новоствореної Групи обговорили питання формату і цілей співробітництва у майбутньому, співпраці у сфері енергетики, зокрема, реалізації проекту «Одеси-Броди», нарощування транзиту природного газу до країн Європи через нашу країну, а також участі німецької сторони в проекті «Міжнародний консорціум з управління та розвитку газотранспортної системи України». До того ж, у межах засідання пройшов предметний діалог стосовно розвитку українсько-німецької співпраці з видобутку вугілля в Україні, реалізації проектів у сфері сільського господарства, промисловості та транспорту. Українська сторона представила для партнерів з Німеччини перспективи розвитку митної й податкової політики України, банківського сектору, а також поінформувала стосовно питань, які мали зв'язок зі вступом нашої країни до СОТ і інтеграцією до ЄС [8]. Загалом, завданням Німецько-Української Групи високого рівня з питань економіки виступало обмін інформації стосовно всіх сфер і галузей економічних відносин, надання сприяння конкретним проектам, а також пошук шляхів розв'язання актуальних проблем [102].

Поряд з цим, за дорученням Федерального міністерства економіки на найвищому посадовому рівні була створена й діяла консультативна допомога з боку «Німецької консультативної групи» стосовно економічної та соціальної політики [102]. Так, саме остання провадила активну діяльність впродовж 2005-2013 рр., своєю головною метою визначаючи підтримку та консультування України в питаннях економіки. Німецька консультативна група ґрунтовно працює над реалізацією вказаної мети від моменту власного заснування у 1994 році. Члени займаються аналізом поточних проблем

економічної політики й надають незалежні й конкретні рекомендації для високопоставлених чиновників українського уряду, Адміністрації Президента, Верховної Ради та Національного банку України. Вказана група тісно співпрацює з іншими міжнародними організаціями, зокрема з Світовим банком та Міжнародним валютним фондом. До того ж, Німецька консультативна група підтримує уряд ФРН, німецькі компанії й інші німецькі організації через запровадження ноу-хау і надання детальної інформації стосовно економічної ситуації в Україні. Німецька консультативна група тісно співпрацює з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій [42].

Все ж у період з 2005 по 2013 роки особливість зовнішньоторговельного обороту полягала в перевищенні експорту над імпортом. При цьому, Німеччина в цей час починала бути все більш розвиненою, економічно міцною, а також активно постачала власну продукцію як на ринки Європи, так і в Україну зокрема.

Розглянемо динаміку імпорту й експорту між ФРН та Україною протягом 2005-2013 років (додаток Б, рис.1).

Протягом 2005-2008 років імпорту й експорту між ФРН та Україною підвищувався. Особливо активним був темп приросту експорту з ФРН до України. Проте, у 2009 році відбулось істотне зниження показників, що було обумовлено світовою економічною кризою 2008 року. Після 2009 року нову почала прослідковуватись позитивна динаміка зовнішньоторговельних відносин між Україною та ФРН.

До того ж, варто зазначити, що станом на 01.01.2013 рік Німеччина займала 10-е місце з-поміж країн-експортерів української продукції [96, с. 75].

Розглянемо також обсяг прямих інвестицій ФРН в економіку України протягом 2005-2013 років у загальному обсязі інвестицій (додаток Б, табл. 1).

Інвестиції з ФРН до України збільшувались протягом 2005-2008 років, коли мало місце зростання економіки у світі й зокрема в країнах Європейського Союзу. Світові темпи економічного розвитку відбилися й на

обсягах прямих інвестицій, що надходили в економіку нашої країни в ці роки [103, с. 173]. Проте, у подальшому в більшості прослідковувалось зниження. Істотне зменшення частки інвестицій ФРН у період з 2008 по 2011 роки може бути також пояснено загальносвітовими тенденціями, які мали зв'язок зі світовою фінансовою кризою [51, с. 40].

У той же час, що стосується іноземних інвестицій загалом, то, варто зазначити, що останні протягом досліджуваного періоду 2005-2013 років збільшувалися у власних абсолютних обсягах кожного року. Якраз у цей період спостерігалася стабільність в темпах розвитку економіки нашої країни й вказане виступало причиною розгортання інвестиційної діяльності [103, с. 173].

Станом на 01.01.2013 року ФРН у відповідності до обсягів прямих інвестицій в економіку України займала 2 місце (після Кіпру) з-поміж країн світу. Основні інвестиції з Німеччини в економіку нашої країни було зосереджено у сфері промисловості – 5,3 млрд. дол. США, що складало 76% й фінансовій діяльності – 1,2 млрд. дол. США, що складало 16% [73].

Таким чином, з вище вказаного можна зробити такий висновок, що Німеччина в період з 2005 по 2013 рр. була важливим економічним партнером, проте, у двосторонніх відносинах переважав імпорт німецьких товарів в Україну над експортом українських в Німеччину. Так чи інакше, але якісні німецькі товари та вигідні зовнішньоекономічні взаємозв'язки пожвавили український ринок, покращили ситуацію в питанні наявності товару. Також Німеччина в цей період на високому політичному рівні консультувала українських економістів, допомагала здійснювати правильні кроки в напрямку розвитку українського економічного сектору, що було вкрай вагомим для розвитку нашої держави.

3.3. Німецьке бачення європейської та євроатлантичної перспективи України

Тема зовнішньополітичної інтеграції України бурхливо сколихнула суспільство одразу після розпаду Радянського Союзу. За роки незалежності український політикум пройшов складний шлях трансформації своїх поглядів від орієнтації на росію до НАТО і ЄС; від несприйняття західних ідеологій на початку 1990-х років до усвідомлення корисності членства в даних організаціях для реалізації національних інтересів сьогодні та потреби відходу від «радянщини», закінчення війни, перемоги. Понад три десятиліття питання співробітництва України з Північноатлантичним Альянсом та ЄС посідає одне з провідних місць у реалізації її зовнішньополітичного курсу. Весь цей час відносини України з НАТО та ЄС є предметом гучних дискусій, що загострюються перед черговими виборами чи політичними кризами як серед політиків, так і в суспільстві. А сьогодні окреслена тема стала особливо актуальною у зв'язку з широкомасштабним вторгненням російської федерації в Україну.

Процес інтеграції у НАТО та Європейський Союз виступає важливим стимулюючим фактором за проведення внутрішніх політичних, й соціально-економічних реформ усіх галузей суспільного життя, гармонізації законодавства з демократичними принципами й правовими нормами країн-членів НАТО, пришвидшення трансформації Збройних Сил України, встановлення цивільного демократичного контролю над безпековим й оборонним секторами держави. Національним інтересам нашої країни відповідає взаємодія з країнами-членами НАТО у боротьбі проти міжнародного тероризму, нелегального обігу наркотиків, розповсюдження зброї масового знищення, торгівлі людьми, в питаннях захисту навколишнього середовища, становлення громадянського суспільства та ін. [2, с. 99].

Отже, ще з 90-х рр. Україна встановила контакти з ЄС та НАТО, але чіткого інтеграційного плану вступу в дані структури не мала, не лише через

внутрішні проблеми, а і через тісні зв'язки з росією, яка навіть і чути не хотіла про інтеграцію України.

Так, становлення й розвиток співпраці й взаємодії України й НАТО можна охарактеризувати як довготривалий. Після того як у 1991 році відбулось проголошення незалежності, важливим виступило питання щодо обрання вектору подальшого розвитку. Не дивлячись на те, що євроатлантичний напрям і був задекларований Україною, проте протягом довгого періоду часу його характер був формальним з відсутністю чіткого визначення зовнішньополітичної стратегії.

Реальна участь нашої держави у діях НАТО розпочалася з 1994 року, коли Україна приєдналася до програми «Партнерство заради миру» [49]. Якісно новий рівень відносин почав формуватись за часів президентства В. Ющенка. Так, у 2005 році новий глава держави В. Ющенко стратегічною метою військової доктрини визначив – повноцінне членство в Альянсі. Указом Президента від 21 квітня 2005 року було поновлено першу редакцію Воєнної доктрини, де мова йшла про те, що «Україна готується до повноправного членства в НАТО та ЄС» і «активізація євроатлантичної інтеграції України з орієнтацією на вступ до НАТО... належить до найважливіших пріоритетів як зовнішньої, так і внутрішньої політики» [50]. Бар'єром була політична криза України, що власне блокувала не стільки розвиток взаємовідносин та співробітництво, як власне, сам вступ до Альянсу. В. Ющенко у континуумі відносин Україна-НАТО було підписано Укази № 215/2006 «Про національну систему координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору» [58], а також № 295/2006 «Про затвердження цільового плану Україна – НАТО в рамках плану дій Україна – НАТО» [56]. Всі дії В. Ющенка свідчили про готовність дій у напрямку членства, проте ці прагнення зіткнулись з відсутністю бажання їх реалізації у більшій частині населення. Зокрема, відкат мав місце у 2006 році, коли в Україні відбувались політичні ігри у ході формування нового уряду в результаті парламентських виборів. Після того як було сформовано антикризову коаліцію, яку очолював

прем'єр-міністр В. Янукович, було пригальмовано євроатлантичну інтеграцію й розпочався курс на зближення з Росією, яка неоднозначно озвучувала тезу стосовно потенційної ціни вступу України в НАТО [35, с. 109].

То як же весь цей час була налаштована Німеччина до прагнень України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції? Німеччина, як було зазначено вище, встановила політичний діалог з Україною одразу після проголошення незалежності нашої держави. Неодноразові контакти підтримували країни і впродовж ХХ століття. Часті візити високопосадовців також засвідчили бажання України та Німеччини співпрацювати та розвивати діалог у різних сферах.

Під час візитів українських політиків до Німеччини та німецьких до України неодноразово піднімалося питання підтримки Німеччиною євроінтеграційного та євроінтеграційного курсу. Наприклад, 3 грудня 1998 року пройшов робочий візит Б. Тарасюка – міністра закордонних справ до Німеччини, що виступив першим контактом на високому рівні після того як відбулось формування уряду Г. Шрьодера. Ключовими темами переговорів виступило сприяння ФРЕ у просуванні нашої країни до європейських й євроатлантичних структур з огляду на головування Німеччини в 1999 р. у «великій вісімці», а також в першому півріччі – в ЄС і Західноєвропейському союзі (ЗЄС) [30, с. 26]. Згодом послідували і інші зустрічі, які ще більше зблизили держави.

Важлива подія відбулася 10 грудня 1999 року коли на Гельсінському саміті ЄС було ухвалено Спільну стратегію Союзу стосовно України, де було прописано шляхи партнерства з нашою країною [72].

6 грудня 2001 року на найвищому рівні пройшли ІV німецько-українські міжурядові консультації. Основними темами виступали проблеми боротьби з міжнародним тероризмом, питання співпраці України з НАТО, а також наближення нашої країни до Європейського Союзу. Г. Шрьодер – федеральний канцлер висловив пропозицію, щоб Україна разом з Комісією ЄС складала план просування до асоціації, й підтвердив наміри ФРН підтримувати

зазначені кроки. З огляду на зазначене, можна прослідкувати, що від самого започаткування дипломатичних відносин між Німеччиною та Україною, останньою ставилося питання інтеграції до європейських і євроатлантичних структур, до чого ФРН відносилась повністю позитивно [30, с. 26].

Зважаючи на сьгоднішні перешкоди Німеччини в українській євроінтеграції, ми не можемо говорити, що такий спротив в німецькому середовищі виник в 90-ті чи на початку 2000-х років. Але, водночас, не потрібно забувати, що в означений період Україна повільно трансформувалася до Європи, вона була надто близькою, що відповідало інтересам російської федерації, і все можливо, що остання не впливала на той час на Німеччину та її лояльну підтримку українського євроінтеграційного курсу.

Прихід у 2005 році на пост Федерального канцлера А. Меркель, а також перша каденція останньої у цій якості у часі співпали з періодом істотного євроентузіазму нашої країни за часів президентства В. Ющенка (йдеться про період 2005–2010 років). А. Меркель трималась більш стриманої позиції щодо подальшого розширення ЄС і НАТО на схід, відмінно від своїх попередників, які додержувались ідеї щонайбільшого розширення вказаних об'єднань. Зазначене, з однієї сторони, можна пояснити прагнення продовжити обраний курс на залучення східноєвропейських країн до Європейського Союзу, що відповідало інтересам ФРН, з іншого ж сторони, суттєва хвиля розширення ЄС у 2004 році спричинила істотні проблеми організаційного характеру. До того ж, суттєвою перешкодою виступала позиція російської федерації та відносини між нею і ФРН [30, с. 26]. Загалом зазначений період характеризувався і жорстким несприйняттям ФРН ПДЧ України в НАТО, і позитивним відношенням до євроінтеграційних прагнень шляхом ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС і підтримкою позиції України у протидії агресії російської федерації [88].

У той же час, Федеральний канцлер не бажала псувати відносини з росією. Ангела Меркель сприяла прагматичному розвитку міждержавних відносин з росією. Під час власного першого урядового виступу в Бундестазі

Федеральний канцлер сфокусувалась якраз на питанні стратегічного партнерства між російською федерацією та ФРН, назвавши останню не тільки вагомим економічним партнером ФРН, проте й головним союзником у питаннях стосовно боротьби з міжнародним тероризмом і незамінною державою у забезпеченні політичної стабільності на європейському континенті [137].

Спрацював усталений ще від часів «Східної політики» Брандта принцип невтручання до чужої сфери впливу, у зазначеному випадку – пострадянського простору. При цьому, нові члени ЄС теж схилились до підтримки розширення у подальшому. В особливості активною була Польща, що виступила найголовнішим лобістом євроатлантичної й європейської інтеграції нашої країни. Особливої ваги позиції згаданої країни додавала й участь у форматі «Веймарського трикутника». На саміті очільників держав і урядів «Веймарського трикутника», який пройшов 5 грудня 2006 року у м. Метлах, була прийнята спільна декларація. У зазначеному документі прописувалась близькість позицій 3 країн по вагомим міжнародних питаннях щодо спільних дій не тільки у рамках НАТО й Євросоюзу, проте й на міжнародній арені. Щодо військового співробітництва було висловлено готовність створити тактичну групу. Осторонь не лишилась й проблема енергетики. Учасники саміту заявили стосовно координації позицій по розробленню й проведенню енергетичної політики для Європи, «здійснювану в дусі солідарності». Три держави підкреслили власну прихильність європейській «політиці сусідства» у вигляді засобу посилення співпраці на східних кордонах ЄС, надання підтримки економічним й політичним реформам у сусідніх країнах. У документі окрема увага була приурочені Україні, Білорусії та російській федерації. ФРН, Польща й Франція домовилися поглиблювати співпрацю у напрямку підтримки зусиль України по встановленню більш тісних й сильних відносин з євроатлантичними структурами. Істотний рівень уваги приділялася співпраці з нашою країною у сфері міграції й безпеки на кордонах. Країнами «Веймарського трикутника»

було висловлено на користь укладення всеохоплюючої угоди між ЄС і Україною, посиленої угодою про вільну торгівлю, як засобу створення нової бази для співпраці у подальшому [143, с. 261].

У той же час, у 2006 році Федеральний канцлер у виступі з урядовою заявою стосовно власної європейської політики відмітила: «У найближчому майбутньому ми не зможемо нікому давати обіцянки стосовно перспектив членства» [138]. Так, перешкодами успішної інтеграції нашої країни у той період часу були істотне розповсюдження корупції і низький рівень підтримки в Україні шляху до ЄС й НАТО [54].

В особливості варто виділити 2008 рік у питанні двостороннього діалогу щодо української євроінтеграції.

Так, протягом 13-14 лютого 2008 року в Україні з робочим візитом знаходився Ф. Штайнмайер – федеральний міністр закордонних справ Німеччини, що прийняв участь у першій зустрічі міністрів закордонних справ країн членів ЄС і держав Чорноморського регіону. Натомість, В. Огризко – міністр закордонних справ України відвідав ФРН 16 вересня 2008 року з робочим візитом, тоді як 6 жовтня 2008 року з офіційним візитом [30, с. 26]. Напередодні візиту міністр зазначив, що головним питанням, яке він планував обговорити з канцлером Ангелою Меркель було інформувати пані Меркель про нинішню політичну ситуацію в Україні, про євроатлантичні і європейські перспективи і обговорити питання нашого просування по цих двох напрямках. Цікавило Німеччину і питання кризи України та російської федерації на тлі кризи на Кавказі. Вказане говорить про те, що позиція Німеччини щодо України у великій мірі залежала від російської федерації.

21 липня 2008 року до нашої країни приїхала А. Меркель, що провела зустрічі з В. Ющенком та Ю. Тимошенко. Основу переговорів складала питання розвитку економічного співробітництва у подальшому та відносин «Україна – НАТО» і «Україна – ЄС». Але, не дивлячись на активізацію формального діалогу, стан україно-німецьких відносин не змінювався [30, с. 27].

Надзвичайно важливим для України був Бухарестський саміт НАТО, який проходив у квітні 2008 року. Україна та Грузія покладала великі надії на та, що країни-члени НАТО погодяться надати їм ПДЧ з перспективою для набуття майбутнього членства.

Проте, на саміті в Бухаресті 2008 року Україна так і не отримала план дій щодо членства в НАТО, лише обіцянку про «відкриті двері». Сайт Wikileaks з часом опублікував секретні документи дипломатичної переписки США, які підтверджували те, що надання Україні та Грузії ПДЧ блокували саме Німеччина та Франція, які не бажали «заганяти в глухий кут росію» [15]. Однозначно, позитивному рішенню щодо України зашкодила також негативна позиція росії щодо членства України в Альянсі. Разом з Україною було відмовлено і Грузії і, як відомо, в серпні 2008 року російська федерація розпочала війну проти Грузії.

Наслідки цієї відмови на Бухарестському саміті, коли для України була реальна можливість вступити до НАТО ми спостерігаємо й до сьогодні. Зокрема, виходячи за рамки періоду, визначеного для дослідження в межах цього розділу, варто зазначити, що на 39-й день широкомасштабного вторгнення росії Володимир Зеленський згадав це: «Я запрошую пані Меркель і пана Саркозі відвідати Бучу й побачити, до чого за 14 років призвела політика поступок Росії. Побачити на власні очі закатованих українців і українок. Хочу, щоб мене зрозуміли правильно» [99]. Власне зазначене не потребує подальших коментарів. У 2008 році в Україні могла отримати шанс стати членом ЄС, але за волею лідерів ЄС не змогла цього зробити, що призвело до подальших негативних наслідків. Відомо, що колишня канцлер А. Меркель відповіла В. Зеленському, що її рішення у 2008 році було вірним і їй немає за що вибачатися, одночасно Меркель підтримала міжнародні зусилля у напрямку припинення російської загарбницької війни в Україні, але не стала реагувати на запрошення приїхати в Бучу [36].

З огляду на вищезазначене, можна констатувати, що у ході першої каденції А. Меркель у якості федерального канцлера, відносини між ФРН і

Україною не зазнали істотних трансформацій. При цьому, той факт, що їх розвиток загальмувався було в більшості продиктовано прагненням зберегти високий рівень німецько-російського співробітництва [30, с. 27]. Німеччина й інші держави-противниці ідеї ПДЧ для України не бажали формувати «нову європейську архітектуру безпеки» за відсутності російської федерації [144]. Чинovníки ФРН зазначали, що відсутність їхнього бажання підтримки ПДЧ частково впливало зі страху, що, як тільки ПДЧ буде наданий, США будуть добиватись негайної пропозиції членства, тоді як Ангела Меркель притримувалась думки, що в нашій країні існує дефіцит демократії та відсутність визначеності суспільної підтримки щодо членства в НАТО. МЗС і Офіс канцлера були стурбовані, що надто оперативне надання ПДЧ без досягнення внутрішнього консенсусу може спричинити дестабілізацію й розкол країни між проросійським сходом та більш проєвропейським заходом [136].

Нова формула відносин між нашою країною та ЄС була започаткована раніше згаданою ініціативою ЄС «Східне партнерство», що була направлена на 6 країн Східної Європи і Південного Кавказу: Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну. Східне партнерство для Німеччини означало частину Європейської політики сусідства. Пропозицію стосовно Європейської політики сусідства (ЄПС) підготувала Єврокомісія ще у 2004 році у вигляді особливого підходу ЄС до співпраці з державами, які не стали частиною європейського розширення. Вказана політика не передбачала існування можливості членства для країн, які відносились до категорії сусідів, відповідно й для нашої країни [75].

За президентства Януковича стратегія вступу України в Альянс була заморожена. 2 квітня 2010 року В. Янукович своїм указом ліквідував комісію з питань підготовки України до вступу у НАТО [57]. В. Янукович розпустив Міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО, здійснив ліквідацію Національного центру із питань євроатлантичної інтеграції, при цьому, у законі України «Про основні напрями внутрішньої і зовнішньої

політики» було визначено позаблоковий статус, чим власне і було знято законодавчі засади щодо членства в Альянсі [59]. Цього ж року було підписано Харківські угоди щодо перебування Чорноморського флоту у Севастополі, якими було активізовано процес віддалення України від курсу вступу до НАТО [3].

Проте, навіть не зважаючи на таку позицію президента, Україна продовжувала співпрацювати з Альянсом, але в значно повільнішому темпі. Зокрема, 19 квітня 2011 року було підписано президентський указ «Про затвердження річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2012 р.», у відповідності до положень якого передбачалася співпраця з Альянсом у напрямі підтримки безпеки й стабільності в регіоні, визначалися пріоритети стосовно оптимальних механізмів у координації зусиль, які становлять спільний інтерес [55].

Протягом 29-30 вересня 2011 року у ході робочого візиту В. Януковича до Польщі з метою участі в саміті «Ініціативи Європейського Союзу «Східне партнерство» пройшла зустріч з А. Меркель, тоді як 15 листопада цього ж року у ході робочого візиту В. Януковича до Польщі відбулась зустріч із Федеральним президентом Німеччини К. Вульфом. В. Янукович, прибувши з робочим візитом до Німеччини, 3-4 лютого 2012 року зустрівся з представниками німецьких бізнес-кіл та виступив на 48-й Мюнхенській конференції з питань політики безпеки. Зусилля нашої держави були направлені на забезпечення сприятливого відношення ФРН до процесів, які мають місце в Україні, підтримки структурних й внутрішньо-політичних реформ, її євроінтеграційних та євроатлантичних устремлінь. Проте, динаміка співробітництва між Україною та ФРН істотно загальмувалася [30, с. 28].

Вже протягом 2012-2013 років на перший план вийшов процес підготовки нашої країни до укладення Угоди про асоціацію з ЄС, у якому ФРН безпосередньо приймала активну участь.

Підписання Угоди планувалося на 28 листопада 2013 року, проте цього не відбулося. У той же час, на 3-му саміті ЄС «Східне партнерство» у ЄС

парафував такого роду угоди з Молдовою та Грузією. Зрив підписання Угоди в останній момент спричинив масштабні акції громадської непокори в Україні, що одержали назву «Євромайдан». Останні в результаті призвели до повалення режиму Януковича 22 лютого 2014 року [30, с. 28].

Анексія Кримського півострова росією та агресивне вторгнення російської федерації на територію Східної України у 2014 році змінили ставлення німецького суспільства загалом і безпосередньо Ангели Меркель до українських подій. Від самого початку агресії росії проти України, Німеччини принципово виступала на українському боці й погрожувала російській федерації на регулярній основі санкціями за незаконне приєднання території і підтримку сепаратистів, через що російсько-німецькі відносини істотно погіршились. Проте, відразу до активних різких дій ФРН не переходила, так як мала надію на адекватний діалог й, до того ж, все ще знаходилась в залежності від енергоносіїв росії [40, с. 86].

Уряд А. Меркель уважно слідкував за подіями в нашій країні й неодноразово закликав українське керівництво у ті час утримуватися від застосування сили та намагався схилити його до діалогу. Збройна агресія російської федерації на Сході України і анексія Криму виступили новим викликом для ФРН. Не дивлячись на підтримку уряду нашої країни у вирішенні конфлікту, ФРН, водночас, намагалась не допустити повної ізоляції російської федерації, збереження існуючих традиційних зв'язків й пошуку компромісного вирішення. Вказане призвело до ряду заяв стосовно несвоєчасності рішень нашої країни щодо майбутнього вступу до ЄС і НАТО, а також відтермінування введення у дію Угоди про асоціацію [30, с. 28].

У подальшому Україна й надалі здійснювала та продовжує здійснювати кроки у напрямку євроінтеграційної та євроатлантичної перспектив, проте, так як період дослідження в межах цього розділу обмежується 2013 роком, то зупинимось на цьому етапі. Але не можливо не наголосити на тому, що вступ України в ЄС та Північноатлантичний Альянс виступав і виступає одним із пріоритетних напрямків політики України.

Протягом 2005-2013 років, Німеччина стала ключовим торговельним партнером для України, але імпорт німецьких товарів переважав над експортом українських товарів. Однак німецькі товари високої якості та сприятливі економічні зв'язки допомогли розширити український ринок і поліпшити доступність товарів. Крім того, Німеччина на політичному рівні надавала консультації українським економістам та сприяла правильним крокам у розвитку українського економічного сектору, що виявилось надзвичайно важливим для подальшого розвитку держави.

Висновки до розділу 3

Помаранчева революція 2004 року ознаменувала значні зміни у відносинах між Німеччиною та Україною, продемонструвавши готовність країни боротися за свою свободу, незалежність і суверенітет. Революція також підкреслила прагнення України приєднатися до процесу вступу до ЄС, що призвело до посилення співпраці між двома країнами. У 2005 році Президент України Віктор Ющенко відвідав Німеччину, підкресливши важливість співпраці Німеччини з Україною. Візит мав на меті інтенсифікувати німецько-українські відносини, надати Україні чітку європейську перспективу та скоординувати її зовнішню політику з політикою ЄС. Україна також висловила сподівання на посилення економічної співпраці та створення газотранспортного консорціуму. План дій Україна-ЄС було обговорено за участю міністра закордонних справ Німеччини Й. Фішера та глави українського уряду Ю. Тимошенко. Тимошенко закликала Німеччину підтримати євроінтеграційний курс України.

Важливе значення для розвитку двосторонніх відносин між Україною та Німеччиною мав захід "Україна після виборів" у травні 2005 року. На ньому обговорювалися економічна програма уряду, вплив конституційної реформи на політичну систему України та євроінтеграційні очікування. Метою заходу було обговорення нових економічних та політичних реалій в Україні після Помаранчевої революції. 30 травня 2005 року в Бундестазі відбувся День України, в рамках якого відбулися переговори між Україною та Німеччиною. У 2006 році Віктор Ющенко відвідав Берлін, просячи підтримки у підписанні Угоди про асоціацію під час головування Німеччини в структурах ЄС. Однак реалізація Європейської політики сусідства та програми "Східне партнерство" були розцінені як недоліки, що призвело до розчарування серед європейських сусідів.

У 2007 році відбулася перша зустріч української політичної еліти з канцлером Німеччини, яка підкреслила розбіжності між прагненнями України та позицією ЄС. Ключовими питаннями для Німеччини були Центральна Європа, Західні Балкани та забезпечення тіснішої європейської інтеграції через запровадження євро. Пострадянські країни, такі як Україна, Молдова та Білорусь, перебували на узбіччі цього процесу. За часів "великої" коаліції більш помітним був проукраїнський курс Вільних демократів та міністра закордонних справ А. Меркель. Протягом 2005-2013 рр. відбулося 47 зустрічей між Україною та Німеччиною, у тому числі значні візити Міністра закордонних справ України П. Порошенка та інших посадовців.

У 2009-2013 роках відносини між Україною та ЄС були зосереджені, насамперед, на підготовці до підписання Угоди про асоціацію. Німеччина намагалася координувати цей процес, а високопосадовці на офіційному рівні виокремлювали завдання, які були важливішими за вступ до ЄС. Німеччина продовжувала координувати свою східну політику із зовнішньополітичним курсом ЄС щодо Східної Європи, використовуючи потенціал "Веймарського трикутника" та Високого представника ЄС з питань спільної зовнішньої та безпекової політики. Однак у 2013 році Президент України Віктор Янукович відмовився від європейської інтеграції, і запланована Угода про асоціацію та зону вільної торгівлі між Україною та ЄС не була підписана.

РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ І ФРН У 2014-2023 РР.

4.1. Міждержавні відносини

21 лютого 2014 року стало ключовою точкою в сучасній історії не тільки для України, але і всього пострадянського простору. У Києві відбулася зміна влади, що стало фінальною крапкою «Євромайдану». Революція Гідності перемогла. На чолі українського уряду виявилися люди, які очолювали до того масові протести, зокрема, А.П. Яценюк, О.В. Турчинов, В.В. Кличко тощо. Екс-президент В. Ф. Янукович залишив Україну і до цього часу перебуває на території росії. російська федерація відмовила у визнанні легітимності нового українського уряду, оскільки в неї на території нашої держави були свої плани.

Проте, насправді і самі ж українці не всі були в ейфорії від перемоги революції. Наприклад, населення південного сходу України і в Криму відмовилося визнати нове керівництво, яке прийшло в результаті Революції Гідності, почалися масові протести, які російські ЗМІ назвали «російською весною». Тобто, свою підтримку російська федерація в Україні уже мала, вона вербувала українців сходу та півдня одразу після розпаду СРСР і в складний для країни час російська пропаганда зіграла злий жарт з нашою країною.

Як відомо, після втечі В. Януковича, росія розпочала військову агресію проти України. російські війська, заручившись сепаратистськими рухами сходу України, розпочали наступ на східні та південні території країни, у зв'язку з чим Україна опинилася у надзвичайно складних умовах. Проте, неправильним буде стверджувати, що революція не виправдала себе чи була програна, навпаки, Революція Гідності – перемогла, було повалено антиукраїнський уряд, а населення держави зуміло відстояти свою позицію, зберегти власну гідність. Самоусвідомлення цінності власної держави надало змогу українцям вистояти у вкрай важкий період – період коли сила була на стороні тодішньої української влади.

Революція Гідності переросла у війну – війну за виживання України та агресивну війну РФ. З 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала широкомасштабний наступ на всю територію нашої держави. Війна призводить до колосальних людських та матеріальних втрат, але ця війна за свободу, за гідність власного народу, за життя нації.

По-іншому почали сприймати Україну і світові лідери, у тому числі Німеччина, з якою в нашої країни розпочався новий етап міждержавних відносин.

Уже на початку 2014 року (протягом 31 січня – 2 лютого) пройшла 50-та щорічна конференція з питань безпеки у Мюнхені, на якій ФРН ухвалила рішення стосовно розширення участі у військових операціях за кордоном. Здійснюючи спроби сприяти владнанню протистояння на теренах України, спричиненого політичною кризою, А. Меркель 17 лютого 2014 року у Берліні провела зустріч з лідерами української опозиції В. Кличком і А. Яценюком, обговоривши з останніми шляхи врегулювання ситуації. Ця зустріч ознаменувала те, що Німеччина підтримала українських опозиціонерів, визнала їх як один із носіїв влади в Україні. Уже 19 лютого цього ж року в Парижі пройшла зустріч А. Меркель з Ф. Олландом – Президентом Франції, де провідною темою обговорення також виступило українське питання [95, с. 94].

6 березня цього ж року на засіданні Європейської Ради А. Меркель підтримала рішення стосовно запровадження 3-х рівнів санкцій щодо російської федерації, спричиненого анексією Криму. Першочергово було оголошено про перенесення саміту «Великої сімки» до Брюсселю замість проведення запланованого саміту «Великої вісімки» в Сочі й призупинення лібералізації візового режиму між ЄС та російською федерацією. Третім рівнем передбачалось застосування економічних санкцій. Уряд канцлера ФРН у результаті зазначене опинився під потужним тиском бізнес-еліт Німеччини, які мали інтерес у торговельно-економічних відносинах із російською федерацією [95, с. 94]. Така дія зі сторони А. Меркель стала досить вагомою

та непередбаченою, зважаючи на дружні у всьому відносини між російською федерацією та Німеччиною. Проте, ці санкції загалом не змінили відносини між країнами, і їхня співпраця в сфері економіки продовжилася.

Не потрібно забувати, що Революція Гідності розпочалася через відмову діючої на той час української влади підписувати Угоду про асоціацію з ЄС. Для того, щоб підтримати Україну та надати їй можливість йти до своїх цілей у березні 2014 року таку Угоду було укладено. Через певні причини підписання цього документу було розділене на 2 частини – політичну і економічну. Перша частина, яка складається з Преамбули, Статті 1 та Розділів I, II і VII, була підписана А. Яценюком – прем'єр-міністром України 21 березня 2014 року. Зі сторони Євросоюзу остання була підписана Президентом Ради ЄС Г. Херман Ромпей, Президентом Європейської комісії Ж.-М. Баррозу і головами 28 держав, які входили до складу ЄС Другу частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом було підписано 27 червня 2014 року у Брюсселі новообраним Президентом України П. Порошенко. Остання містить Розділи III, IV, V, VI, додатки й протоколи [87]. Німецькі високопосадовці паралельно з підписанням політичної частини Угоди з ЄС інтенсивно здійснювали спроби врегулювати російсько-український конфлікт. Зокрема, міністр закордонних справ Німеччини Ф.-В. Штайнмайєр 22-23 березня цього року здійснив візит у Донецьк, де обговорив варіанти мирного вирішення зазначеного протистояння [95, с. 95]. Німеччина, будучи країною лідером Європи, не могла просто ігнорувати російсько-український конфлікт, і зрозуміло, що і підтримати російську федерацію країна не змогла б, навіть не зважаючи на широкі економічні зв'язки. У зв'язку з зазначеним, ФРН змушена була долучитися до світового осуду країни-агресора.

Така ситуація не могла не призвести до похолодання у відносинах між Німеччиною та російською федерацією. Наприклад, одразу після запровадження ФРН санкцій проти росії в Лейпцигу не відбувся німецько-російський «Петербурзький форум», який був запланований на 23-24 квітня 2014 року. Натомість, ситуація, яка склалася в Україні активно

обговорювалася представниками Бундестагу. Влада України у зазначений період здійснювала спроби заручитися підтримкою європейських держав, і в особливості ФРН з метою примусити російську федерацію виконувати досягнуті домовленості. Першочергово йдеться стосовно положень Женевської угоди від 17 квітня 2014 року, яка була направлена на деескалацію конфлікту. У ході візиту в. о. міністра закордонних справ України А. Дешиця до Відня 6 травня 2014 року під час переговорів з міністром закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмайером, останній піднімав питання стосовно покарання росії за грубе порушення згаданої угоди. Також особливо цікавили німецький уряд і бойові дії на Сході України. 13 травня 2014 року до столиці України з офіційним робочим візитом приїхав Ф.-В. Штайнмайер, що виступив посередником у переговорах з проросійськими сепаратистами, здійснюючи спроби примусити останніх скласти зброю [95, с. 95-96]. Хоча навіть активне посередництво Німеччини не приносило позитивних результатів, росія і надалі продовжувала активні бойові дії на сході України.

Перед президентськими виборами у нашій країні, Німеччина зажадала від російської федерації визнання їх результатів, стосовно чого було повідомлено 20 травня 2014 року у ході візиту до Берліна А. Дешиці. Також Німеччина на себе взяла організацію переговорів щодо долі газових боргів Києва перед москвою, що відбулись 26 травня 2014 року в Берліні між представниками ЄС, російської федерації та України зброю. Проте, розмова вийшла зовсім не продуктивною, а також не принесла жодних очікуваних результатів. 30 травня цього ж року у Берліні ще пройшли переговори між А. Меркель і А. Яценюком стосовно справедливої ціни на газ для нашої країни. Протягом червня-липня продовжились переговори стосовно врегулювання конфлікту на Донбасі. Так, 26 червня через зазначений привід пройшла зустріч П. Порошенка і Ф.-В. Штайнмайера, якими було обговорено ряд питань, в тому числі аспекти мирного плану дій. Проте, збройний конфлікт на Сході України уже 2 липня 2014 року виступив предметом обговорення на рівні

міністрів закордонних справ України, російської федерації і ФРН у Берліні [95, с. 96].

1 липня 2014 року депутати від фракції «Лівих» спрямували запит «Вплив Української кризи на НАТО і майбутнє його відносин із російською федерацією» до федерального уряду. Згідно переконань представників партії, «українська криза» спричинила в НАТО обговорення реакції Альянсу на незаконну анексію Криму російською федерацією й дестабілізацію в регіоні. Окрім того йшлося, що анексія Криму виступила порушенням Будапештський меморандум, яким 1994 року Велика Британія, російська федерація та США гарантували територіальну цілісність нашої країни. Дії росії у подальшому істотно дестабілізували ситуацію в нашій державі [129]. Варто зазначити, що і подальші зустрічі лідерів України, Німеччини, Франції, росії не були продуктивними.

А. Меркель 23 серпня 2014 року вперше після 2008 року відвідала нашу країну. Основу переговорів з керівництвом України складала питання політичного розв'язання «української кризи». Як вважає Ш. Майстр – експерт Німецького товариства зовнішньої політики, згаданий візит свідчив про зміни в німецькій східній політиці [47]. Німеччина стала активним учасником в питанні врегулювання російсько-українського конфлікту й брала участь у дипломатичних заходах міжнародного рівня. Участь Німеччини була надзвичайно активною, особливо у Нормандському форматі. Відомо, що дипломатичні зустрічі відбувалися з 2014 року регулярно у вигляді Нормандського формату. Головними та незмінними учасниками такого формату виступали Україна, російська федерація, Німеччина та Франція. Метою зустрічей було залучити провідних лідерів світу з метою мирного врегулювання конфлікту. Перша зустріч Нормандської четвірки пройшла в містечку Бенувіль, 6 червня 2014 року, відтак й назва зазначеного формату одержала назву «Нормандський». Наступна зустріч відбулася в Мілані 16-17 жовтня [47], проте, ні перша ні друга зустріч не внесли конкретної ясності в дану проблему. Такі зустрічі протягом семи років стали регулярним явищем,

проте – неефективним. Це пояснюється тим, що володимир путін – президент росії відмовлявся визнавати і те що веде війну з Україною і, тим більше те, що саме російська федерація є її ініціатором. Його зневага до Нормандських і Мінських зустрічей проявилася в тому, що одразу на наступний день після зустрічей, російські війська, найманці та сепаратисти обстрілювали українські позиції, хоча саме припинення вогню було одним із найважливіших питань, які піднімалися під час переговорів Нормандської четвірки.

За посередництва Німеччини часто проходили і інші переговори між Україною та російською федерацією. Наприклад, у Берліні 12 січня 2015 року пройшли переговори міністра закордонних ФРН Ф.-В. Штайнмайера, міністра закордонних справ росії С. Лаврова., міністра закордонних справ Франції Л. Фабіуса і міністра закордонних справ України П. Клімкіна, на яких обговорювалися умови врегулювання конфлікту на Донбасі. 19 січня цього ж року фракція «Лівих» спрямувала черговий запит до федерального уряду стосовно питань захоплення землі в Україні [130].

Загалом, українська проблематика, як і під час Помаранчевої революції 2004 року, так і протягом 2014–2015 років викликала інтерес з-поміж різноманітних фракцій Бундестагу. Найактивнішими були посткомуністи, що неодноразово показували підтримку політиці російської федерації. Зокрема, представники фракції «Лівих» протягом вказаного періоду спрямували до федерального уряду більше тринадцяти запитів, що певним чином мали відношення до подій в нашій країні. З-поміж останніх доцільно виокремити звернення стосовно збройної активності на Сході України, підтримки федеральним урядом запланованої поліцейської місії на українській території, щодо політики ЄС, ФРН, США та НАТО щодо «української кризи» [95, с. 97-98]. Але розривати відносини з росією Німеччина не була готовою. 7 лютого 2015 р. А. Меркель, у ході виступу на 51-й Мюнхенській конференції з безпеки, відзначила, що бажає «безпеки в Європі разом з росією, а не проти росії. Вона повинна зробити внесок для розв'язання Української кризи. росія продемонструвала неповагу не тільки до територіальної цілісності і

суверенності України, але і до основ міжнародного права. Не можна допустити нового поділу Європи. Водночас федеральний уряд виключає ідею поставок зброї Україні. Розв'язати конфлікт на Сході України війсьним шляхом неможливо, у регіоні надто багато зброї. Таким чином, необхідно здійснити дипломатичні кроки для реалізації Мінських домовленостей» [136].

Протягом березня-жовтня 2015 року відбулись ряд вагомих заходів і переговорів між представниками вищих ешелонів влади України й ФРН, у центрі яких знаходилась проблема врегулювання збройного конфлікту, а також процес реформування законодавства України у контексті стабілізації економічної й політичної ситуації у країні, до того ж й наближення до вимог ЄС [52].

У період загострення ситуації на Донбасі, у Берліні 13 квітня 2015 року пройшла зустріч міністрів закордонних справ Франції, ФРН, російської федерації та України. Згодом, 14-15 квітня 2015 року у Любеку міністри закордонних справ країн «Великої сімки» (Франції, ФРН, Великої Британії, Італії, Канади, Японії, США) оголосили стосовно підтримки зусиль ФРН та Франції стосовно врегулювання конфлікту на Донбасі. 13 травня цього ж року у Берліні канцлер ФРН провела зустріч з П. Порошенком, на якій було обговорено проблеми виконання 13 умов Мінських домовленостей [95, с. 100].

Окрім активної участі ФРН у переговорному процесі, остання піклувалась про надання фінансової допомоги Україні й розвивала співпрацю у освітньо-культурній сфері. Так, Ф.-В.Штайнмайєр 29 травня 2015 року у ході візиту в нашу країну, підтвердив, що виділить 500 млн. євро кредиту. 3 червня цього ж року в Берліні пройшла перша конференція Німецько-української комісії істориків. Вже на наступний день у ході візиту міністра закордонних справ України П. Клімкіна була знову обговорена проблема санкцій проти російської федерації, де Україна виступила ініціатором пролонгації останніх. Протягом червня-липня цього ж року продовжилася подальша ратифікація ФРН Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, досягнувши власного завершення 22 липня, коли Німеччиною було передано документи про

ратифікацію угод між ЄС та Грузією, Молдовою і Україною на зберігання до депозитарію при Генеральному секретареві Ради ЄС [45]. Протягом зазначеного періоду О. Сироїд – заступниця голови Верховної Ради України виступила в Бундестазі зі знаковою промовою, в якій сфокусувала увагу парламентарів ФРН на тому, що події на Донбасі виступають не тільки українською кризою, але й реальною війною проти цивілізованого світу, що проходить на східному кордоні України [95, с. 100].

Переговори з участю ФРН, що проходили протягом серпня- жовтня 2015 року, були сфокусовані навколо проблеми додержання положень мінських угод. Так, у Берліні 24 серпня 2015 року пройшла зустріч Президента Франції Ф. Олланда, канцлера Німеччини А. Меркель та Президента України П. Порошенка стосовно врегулювання конфлікту на Донбасі. Проблема виконання Мінських угод була предметом обговорення й у ході зустрічі міністрів закордонних справ України, Франції, ФРН та росії 12 вересня 2015 року у Берліні. 2 жовтня у Парижі у «нормандському форматі» відбулось засідання глав держав за присутності Президента Франції Ф. Олланда, федерального канцлера ФРН А. Меркель, Президента росії в. путіна, Президента України П. Порошенка. 6 жовтня цього ж року до столиці України приїжджала делегація бундестагу Німеччини, що її очолював К.-Г. Вельманн – голова німецько-української міжпарламентської групи, член комітету в закордонних справах Бундестагу, член фракції ХДС/ХСС. Метою вказаного візиту виступало обговорення особливостей участі Верховної Ради України у процесі забезпечення реалізації Мінських угод на законодавчому рівні. До цього фракція ХДС/ХСС оприлюднила документ, який мав назву «За активну європейську політику щодо України» та зміст якого переконливо свідчив стосовно підтримки нашої країни зі сторони правлячої партії ФРН [123].

З 2016 по 2019 роки зустрічей у «нормандському» форматі не відбувалося. Це пояснюється безрезультативністю переговорного процесу. 9 грудня 2019 року в Парижі все було організовано такий останній саміт, на який були запрошені лідери України, росії, Франції та Німеччини [65]. Дана зустріч

ознаменувала відкриту підтримку Францією та Німеччиною України щодо змін Мінських домовленостей та позицій нашої держави. Президент Володимир Зеленський озвучив так звані «червоні лінії», де чітко дав зрозуміти російській стороні, що Україна ніколи не була і не буде федеративною державою, ключовими аспектами промови президента став акцент на тому, що Донбас та Крим – це Україна. Після зустрічі в Парижі було домовлено за посередництва ОБСЄ про обмін полоненими [40, с. 87]. Саміт закінчився підписанням документу «Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року» [23]. Сутність домовленостей полягала в імплементації «формули Штайнмаєра» в українське законодавство, а також закріплення «особливого статусу» певних районів Донецької і Луганської областей.

ФРН позитивно відносилась до процесу одержання нашою країною безвізового режиму. Остаточне рішення стосовно безвізових поїздки для українських громадян було прийняте 11 травня 2017 року Радою міністрів ЄС [40, с. 87].

2014-2019 роки ознаменувались високим рівне частотності зустрічей вищих рівнів України та ФРН. Загалом, відбулось 97 зустрічей [52].

До ФРН протягом 2019 р. було здійснено 2 робочих візити Міністром закордонних справ України В. Пристайком. У ході цих зустрічей обговорювалося досягнення прогресу в Мінських домовленостях, а також питання енергетичної безпеки, підтримка Німеччиною чергового курсу розробки й прийняття реформ і співробітництва у подальшому [91, с. 76]. Важливою подією стала зустріч в ФРН Президента України В. Зеленського та Президента Німеччини, Канцлера Німеччини А. Меркель, Президента Бундестагу Вольфгангом Шойбле та представників політичних партій. До того ж, відбулась окрема зустріч із канцлером Німеччини на 74-ій сесії Генасамблеї ООН. До спільної ідеї усіх зазначених зустрічей на вищому рівні відносилось обговорення ситуації на окупованих територіях нашої країни й підготовка до зустрічі у Нормандському форматі [92, с. 80]. Доцільно відмітити активну

роботу представників Посольства України в ФРН, адже якраз завдяки останнім вдалось підтримувати діалог на постійній основі [95, с. 72].

У наступному 2020 році пройшов візит на вищому рівні голови українського парламенту до ФРН. На зустрічі була досягнута домовленість стосовно встановлення енергетичного партнерства між нашою державою та ФРН [92, с. 48], але Україна і далі продовжувала боротися проти Північного потоку-2. Влада нашої країни була зацікавлена у співробітництві з Німеччиною у напрямку подолання COVID-19, зокрема, одержання доступу до вакцини. Наша держава також сподівалася на поглиблення економічної співпраці з метою запровадження реформ.

13 листопада 2020 року відбулася наступна зустріч у «нормандському форматі» [52], проте, з огляду на поширення коронавірусної інфекції в онлайн-форматі. Учасниками зустрічі були ті ж сторони, які обговорили шляхи активізації роботи Тристоронньої контактної групи та «План спільних кроків», який передбачав відновлення миру на Донбасі. Варто зазначити, що впродовж переговорного процесу сторони Франція та Німеччина підтримували саме Україну, і намагалися вплинути на позицію російської федерації. Проте, навіть близькість відносин між цими державами та росією не принесли жодного бажаного результату. Країна-агресор вперто трималася своєї політичної лінії і жодним чином не йшла на поступки.

В загальному 2020 рік характеризувався низкою зустрічей на вищому рівні між представниками країн, часто здійснювалися телефонні дзвінки між Канцлером ФРН і Президентом України, проходили онлайн-зустрічі, робочі візити, зустрічі на рівні президентів, до того ж відбулися переговори в 4 раунди у процесі Нормандського формату. Загалом було проведено 21 зустріч [52]. В результатів переговорів були евакуйовані українські громадяни з Бангладешу, Непалу та Перу, була домовленість, у відповідності до якої ФРН надавала орієнтовно 70 млн євро для впровадження реформ, розвитку демократії та підвищення енергоефективності, була підписана Угода про фінансове співробітництво [92, с. 51].

22 серпня 2021 року в нашій країні пройшла зустріч В. Зеленського з канцлером А. Меркель. Зустріч відбулась після того, як А. Меркель відвідала російську федерацію [78].

22 лютого 2022 року сталася жахлива подія не лише для України, а і для всієї Європи та світу – російська федерація здійснила широкомасштабне вторгнення в Україну.

Після повномасштабного вторгнення військ російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року у німецькому політикумі розповсюдилась теза щодо помилковості довірливих відносин із президентом росії в. путіном. Так, президент Німеччини Франк-Вальтер Штайнмаєр висловився, що ідея гарантувати хороші стосунки з російською федерацією через бізнес і торгівлю енергоносіями була хибною [127]. Зазначений період змін політичної думки ФРН, який був першочергово спровокований повномасштабною війною, О. Шольц – канцлер ФРН у промові перед Бундестагом 27 лютого 2022 року назвав «Zeitenwende», іншими словами, «поворотний момент». Вказане для ФРН означало відмову від заборони постачання зброї до конфліктних зон, підвищення військових асигнувань, а також згортання імпорту російських енергоносіїв [104, с. 78].

Окрім того, ФРН 22 лютого 2022 року зупинила процес сертифікації газопроводу «Північний потік-2» у відповідь на визнання «Л/ДНР» в. путіним [46].

Від початку повномасштабної війни зі сторони України лунали заклики накласти повне ембарго на російські нафту і газ, а також прохання надавати більше зброї. Нерішучість ФРН у зовнішньополітичних питаннях й надмірна бюрократичність у прийнятті рішень стосовно постачань виступили одними з головних причин скасування зустрічі у квітні 2022 року із Ф.-В. Штайнмаєром, що мав намір приїхати до столиці України разом з президентами країн Польщі й Балтії. Направду, офіційним поясненням відмови у візиті, згідно заяви І. Жовква – заступника голови Офісу президента, виступила відсутність запрошення з української сторони, оскільки «по-іншому це просто

неввічливо». Все ж Президент ФРН приїхав до нашої країни 25 жовтня 2022 року [11], привізши з собою рішення стосовно передачі Україні додаткової партії ППО IRIS-T, самохідних гаубиць, а також реактивних систем залпового вогню Mars II [10].

Діалог між державами розвивається в позитивному руслі. Німеччина офіційно підтримує Україну у війні з російською федерацією, допомагає зброєю, а також іншими необхідними товарами. Проте, відносини між країнами не можна вважати довірливими, Німеччина залишає за собою право зверхності та відкриту зацікавленість в збереженні «обличчя путіна».

Також, окремим питанням є ставлення Німеччини до української євроінтеграції. З однієї сторони, ФРН не заперечує прагнення нашої країни вступити до НАТО, проте традиційно вкрай обережно відноситься до відкритої підтримки такого роду заявок на членство. Ні ФРН, ні НАТО в загальному не є готовими приймати Україну до Альянсу, допоки триватиме гаряча фаза повномасштабної війни, а лінія фронту буде нестабільною [3]. Але не відомо чи змінилась би думка Німеччини якби повномасштабна війна закінчилась найближчим часом. Симпатії між росією та Німеччиною не зникли, ФРН все ще зважає на думку в. путіна стосовно того, щоб не приєднувати Україну ні в НАТО, ні в ЄС.

Варто зазначити, що Канцлер О. Шольц після розмов з в. путіном декілька разів зазначав, що він більше не вірить у ефективність переговорів, оскільки лідер російської федерації не прагне закінчення війни та не бажає йти на компроміс [41]. Разом із тим, нині ліпше зосередитись на плані відбудови нашої країни, що представляється складним проектом, проте, у той же час, інвестицією у майбутнього члена ЄС. Вказана думка була висловлена 25 жовтня О. Шольцем на відкритті Міжнародної експертної конференції щодо відновлення, відбудови й модернізації України у Берліні. І не дивлячись на те, що допоки немає розуміння, коли війна закінчиться, створювати механізми відновлення й модернізації Української держави виступає актуальним викликом, що потребує зусиль від усієї міжнародної спільноти [37].

Таким чином, міждержавні відносини України та ФРН не можна вважати стабільними, в особливо у контексті міжнародних викликів на сучасному етапі. ФРН продовжує бути неформальним лідером Європейського Союзу, що й донині лишається найбільш впливовим європейським інтеграційним об'єднанням. У збільшенні ролі Німеччини на міжнародній арені істотну роль відіграли анексія російською федерацією Криму, а також її інвазія на Сході України, що істотно змінило відносини між Україною та ФРН. Проте, якщо ФРН у 2014 році посилила власне міжнародне значення у протидії агресору, то у ході повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, Німеччина не спромоглась відразу зайняти скоординовану позицію, а також визначитись із планом активних дій. Не дивлячись на деяку повільність в ухваленні рішень у порівнянні з іншими партнерами, ФРН для нашої країни лишається одним із провідних акторів у системі міжнародних відносин, від позиції якого в залежності знаходиться подальша європейська і євроатлантична інтеграція.

4.2. Економічне співробітництво

Економічне співробітництво між Україною та Німеччиною з 2014 року активно продовжилося.

Варто зазначити, що починаючи з 2014 року й до сьогодні Україна ніколи не входила до списку основних торговельних партнерів ФРН. Станом на 2022 рік частка нашої країни в імпорті ФРН становила 0,26%. У той же час, ФРН займає одне з головних місць в зовнішній торгівлі України [102]. Прослідкуємо динаміку питомої ваги ФРН у зовнішній торгівлі України протягом 2014-2022 рр (додаток В, табл. 1).

Проведений аналіз демонструє, на те, що ФРН була і залишається вагомим зовнішньоторговельним партнером нашої країни. Протягом 2014-2019 років прослідковувалась тенденція до збільшення питомої ваги експорту з незначними коливаннями. Не дивлячись на зменшення показника починаючи з 2010 року, у 2022 році він досяг максимуму, склавши 4,4%. Що стосується

показника питомої ваги імпорту, то вона демонструвала тенденцію до зростання протягом періоду 2014-2016 року з незначними коливаннями протягом 2017-2018 років. Починаючи з 2018 року спостерігається стабільна тенденція до зниження показника. Зростання експорту та зменшення імпорту у 2022 році може бути пояснено війною в Україні.

Показники зовнішньої торгівлі України та ФРН протягом 2014-2022 рр (додаток В, табл. 2) демонструють, що у зовнішній торгівлі України та ФРН має місце постійне від'ємне сальдо, причому з несуттєвими коливаннями протягом 2017-2022 років. В результаті від'ємного сальдо, спостерігається загрозовий рівень коефіцієнту покриття імпорту експортом. Рівень останнього свідчить про істотну залежність нашої країни від імпорту з ФРН. У зовнішньоторговельному обігу питома вага експорту не є значною, що й пояснює загрозовий рівень коефіцієнту покриття.

Розглянемо показники зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ФРН протягом 2014-2022 рр. (додаток В, табл. 3).

Загалом, можна помітити, що прослідковувалась зростаюча тенденція показників експорту й імпорту товарів, що переривалася періодами зниження у 2015, 2020 та 2022 роках, причому зменшення імпорту було більш помітним. Причиною зазначеного виступав вплив таких факторів, як світова фінансова криза, пандемія Covid-19, що негативно вплинули на зовнішню торгівлю усіх країн світу, до того ж й внутрішньополітичні потрясіння і військова агресія російської федерації, від чого постраждала економіка нашої країни. Доцільно відмітити, що у зовнішній двосторонній торгівлі товарами домінуючою є ФРН, так як сальдо зовнішньої торгівлі протягом всього досліджуваного періоду було від'ємним.

Німеччина продовжує виступати одним зі світових лідерів у торгівлі з Україною, займаючи 6 місце з-поміж країн світу у відповідності до обсягів українського експорту і 2 місце – у відповідності до обсягів імпорту. ФРН з-поміж країн Європи займає 2 місце згідно обсягів торгівлі з нашою країною.

Розглянемо товарну структуру експорту та імпорту товарів між Україною та ФРН (додаток В, рис. 1).

Як можна помітити, структура міжнародної торгівлі ФРН та України визначається тим, що досліджувані країни знаходяться на різних рівнях економічного розвитку й відповідно імпорт з ФРН є більш диверсифікованим й представленим високотехнологічною продукцією машинобудування і хімічної промисловості. У той же час, в українському експорті присутня продукція з низькою доданою вартістю, а найбільша частка припадає на продукцію агропромислового комплексу [102].

Що ж до зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ФРН, то доцільно відмітити, що протягом 2014-2021 років прослідковувалась зростаюча тенденція показника експорту послуг з України до ФРН, при цьому динаміка показника імпорту була нестійкою. Сальдо зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ФРН демонстрував додатне значення протягом всього досліджуваного періоду, окрім 2015 року. Після згасання пандемії Covid-19 та з поступальним розвитком українського ІТ-сектору динаміка росту торгівлі послугами якісно збільшилась. (додаток В, табл. 4).

Розглянемо структуру експорту та імпорту послуг між Україною та ФРН (додаток В, рис. 2).

Як можна помітити, структура зовнішньої торгівлі послугами України та ФРН є схожою, відмінність криється тільки в тому, що у німецькому імпорті доволі суттєвою є частка послуг, що мають зв'язок із використанням інтелектуальної власності, тоді як обсяг експорту таких послуг нашою країною – невеликий. З цього випливає, що ФРН володіє істотною перевагою у сфері створення інновацій, об'єктів інтелектуальної власності, що нині виступає провідними факторами конкурентоспроможності кожної країни [102].

Отже, економічна співпраця України та Німеччини з 2014 року була і є особливо важливою для України, і якщо до повномасштабного вторгнення для нашої держави в пріоритеті була торгівля, яка власне з кожним роком зростала, то після вторгнення російської федерації на територію України стала допомога

у вигляді зброї, грантів, гуманітарної допомоги. В обох країн є перспективи для розвитку економічних відносин і в подальшому, зокрема наявні доволі хороші можливості втілювати власне співробітництво у аграрній промисловості, сферах ІТ й енергетиці.

4.3. Позиція ФРН щодо російсько-української війни

До 2014 року головним джерелом проблем у відносинах України та Німеччини залишалося різне сприйняття росії та загрози, що виходить від неї. Військово-політична загроза для України, що мала місце зі сторони росії, для німецького суспільства була менш очевидною, ніж для українського. Традиції «східної політики» В. Брандта та його послідовниці в цій галузі А. Меркель переконали багатьох у тому, що з Росією варто співпрацювати, а її погрози та дії – це не більше, ніж спроби відстоювати свої інтереси та «червоні лінії» у протистоянні зі США. Франція та Німеччина послідовно виступали за залучення Росії до європейських справ у сфері безпеки. Вказане впливало на те, що європейці скептично сприймали попередження про можливість повномасштабного вторгнення росії в Україну. В Україні в окресленій думці бачили ознаки слабкості, нерішучості, а можливо навіть корупції. У Німеччині ж багато хто вважав українців надто радикальними, недалекоглядними та роздмухуючими російську загрозу заради власної вигоди. Звісно, події 2013–2014 років дещо похитнули віру німецького істеблішменту у конструктивну співпрацю з Росією [134].

1 березня 2014 року рада федерації росії видала дозвіл президенту російської федерації В. Путіну на використання збройних сил в Україні. росія потенційно підготувала правовий ґрунт для наступу на південний схід України. В 2014 році Україна втратила економічно багаті регіони (Донецьку, Луганську області, Крим), які відігравали роль сильного економічного фундаменту держави. В даних регіонах функціонували сильні позиції

промислового виробництва і окупація цих регіонів негативно позначилася на економіці держави.

Російське вторгнення призвело до ситуації, коли ФРН необхідно було швидко приймати рішення та діяти.

15 березня країни НАТО, в тому числі і Німеччина і ряд їх союзників, внесли на розгляд в Раді Безпеки ООН резолюцію із засудженням порушення територіальної цілісності України і незаконність проведення кримського референдуму 16 березня. У резолюції містилися відсилання до Гельсінських угод 1975 року і з Будапештського меморандуму 1994 року, який гарантував територіальну цілісність України. Під час голосування по резолюції Росія використала своє право вето.

Реакція Німеччини на вторгнення в Україну у 2014 році була повністю негативна. А. Меркель проявила неочікувану для країни-агресорки непохитність й твердість щодо збройної агресії росії проти України. Вказана непохитність виявилась для росії тим більше неочікуваною, адже остання послідовно здійснювала спроби перетворити ФРН на центр власного впливу в Західній Європі, надаючи преференції для німецького бізнесу, а також залучаючи німецьких політиків до своїх проєктів. Не дивлячись на окреслене, ФРН на себе взяла ініціативу очільника зусиль країн Західної Європи на припинення агресії росії. Результатом зазначеної ініціативи виступило здійснення єдиної політики ЄС у частині економічного й дипломатичного тиску на москву, а також подолання опору ряду країн ЄС, які є орієнтованими на росію. ФРН, подібно до інших країн долучилася до введення санкцій проти російської федерації, а також активно брала участь у питанні дипломатичного врегулювання російсько-українського конфлікту [38].

У власному зверненні до Бундестагу 13 березня 2014 року А. Меркель рішуче засудила дії росії, зокрема, її провокації на сході нашої країни, а також порушення територіальної цілісності України [63].

З часом якраз ФРН і США виступили ініціаторами початку переговорів щодо мирного врегулювання конфлікту, які згодом були названі переговорами «жневського формату». Такі перші переговори пройшли 17 квітня 2014 року, проте результату досягнуто не було. На початку літа 2014 року, за ініціативи А. Меркель та Ф. Олланда, пройшла ще одна спроба провести переговори стосовно врегулювання конфлікту: 6 червня 2014 року у ході урочистостей в Нормандії влаштували неформальну зустріч між П. Порошенком – новообраним президентом України і В. Путіним. У цей же день пройшла також зустріч В. Путіна й А. Меркель. Якраз від цього моменту й бере початок так званий «нормандський формат» переговорів стосовно урегулювання української кризи за участю України, росії, ФРН і Франції. Але переговори виявились невдалими, росія не припиняла агресію, а західні країни продовжили розширювати санкції [63].

Після активних бойових дій, які мали місце влітку 2014 року, восени розпочалася деяка деескалація конфлікту. 5 вересня 2014 року за підтримки ФРН відбулось підписання Протоколу за підсумками консультацій Тристоронньої контактної групи щодо спільних кроків, направлених на імплементацію Мирного плану Президента України П. Порошенка й ініціатив В. Путіна. Вже 19–20 вересня цього ж року було підписано Меморандум, що разом з вищезгаданим протоколом почали йменувати Мінськими домовленостями (з часом – Мінськ-1) [63]. Не дивлячись на вказане, бойові дії не припинялись. Тоді ФРН, разом з іншими західними партнерами, розпочали здійснювати активний тиск на Росію задля того, аби та виконувала зобов'язання, які були взяті на себе в рамках Мінських угод. ФРН паралельно почала бути головним ініціатором економічної допомоги й підтримки України зі сторони ЄС, а також інших міжнародних організацій [97, с. 174].

В січні 2015 року мало місце повторне загострення. В черговий раз вказане показало відсутність ефективності Мінських домовленостей. У зв'язку з зазначеним, 5-6 лютого цього року А. Меркель й Ф. Олланд відвідали Київ та Москву, де представили власні пропозиції стосовно припинення збройного

протистояння на Сході нашої країни. 11–12 лютого 2015 року пройшла зустріч на вищому рівні, а також переговори за участі Ф. Олланда, А. Меркель, П. Порошенка ч В. Путіна, що продовжувались орієнтовно сімнадцяти годин. В результаті зустрічі було узгоджено Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод з метою деескалації збройного конфлікту на Сході України, а також прийнято «Декларацію на підтримку Комплексу заходів з виконання Мінських угод», які згодом назвали «Мінськ-2» [63]. Але зазначене не зупинило росію, що продовжувала бойові дії. 2 жовтня цього ж року пройшла ще одна зустріч у «нормандському форматі» за участі Ф. Олланда, А. Меркель, П. Порошенка і В. Путіна, на якій було ухвалено вагомі рішення стосовно відведення військ й важких озброєнь, припинення вогню, обміну полоненими, проведення виборів на окупованих територіях за українським законодавством, поновлення Україною контролю за східним кордоном тощо. Але в результаті ні одну з перелічених домовленостей так і не було виконано росією і конфлікт не припинився. Протягом усього наступного 2016 року ситуація лишалась майже без змін. Відновлена українська армія, що протягом останніх трьох років була істотно модернізована силами Міністерства оборони України, волонтерів й завдяки міжнародній допомозі, користуючись набутим досвідом боротьби з «гібридною війною», що росія веде проти нашої країни, досить успішно стримувала всі спроби терористів просунутися вглиб України. Проте, усі спроби ЄС, й ФРН зокрема, прискорили мирне вирішення конфлікту так і не виявилися успішними [97, с. 175-176].

Так, звісно, події 2013–2014 років дещо похитнули віру німецького істеблїшменту у конструктивну співпрацю з Росією. Німеччина запровадила антиросійські санкції, обмеживши торговельно-економічні та політичні зв'язки. Проте, не дивлячись на зазначене, А. Меркель продовжувала вірити в ідею «нової східної політики» і намагалася повернути Росію на праведний шлях, залучаючи до ситуативної співпраці, наприклад, домагаючись заморозки конфлікт з Україною на базі Мінських угод.

Вказане можна пояснити тим, що до запровадження санкцій економіка ФРН та росії були доволі тісно взаємопов'язаними: з росії до ФРН направлялись газ і нафта, а німецькі компанії в більшості поставляли на ринок росії продукцію машинобудівельної й хімічної галузей. Зокрема, до у 2013 році обсяг торгівлі між ФРН і Росією складав орієнтовно 76,5 млрд євро, доля яких з-поміж російського експорту становила 40,5 млрд євро, тоді як німецького відповідно – 36 млрд євро. Німеччина має найбільш тісні зв'язки з росією у порівнянні з будь-якою іншою країною ЄС: у росії станом на 2013 рік було орієнтовно 6000 компаній німецького походження, що є більшим, ніж з інших країн разом [48]. До того ж, станом на 2014 рік орієнтовно 300 тис. німецьких робочих місць знаходились в залежності від бізнесу у росії [140].

Протягом 2016–2021 років, коли Європа відновлювала більш-менш нормальну співпрацю з Росією, дедалі голосніше звучали заклики послабити санкції, а європейські лідери знову почали їздити до москви, в тому числі і лідери Німеччини. Проте, події 2022 року знову змусили переглянути таку позицію.

24 лютого 2022 року о 04:00 путін оголосив про «спеціальну військову операцію» в Україні. Розпочалася широкомасштабна російсько-українська неоголошена війна. Як і в 2014 році кремлівський диктатор так і не наважився назвати війну, яку веде в Україні – війною, він і надалі обходить дане поняття і намагається ввести в оману світове співтовариство та оправдати свої дії. Уже в період лютого-квітня 2022 року були оприлюднені жахливі факти знущань та звірств російських солдатів над українським населенням. Кремлівська спецоперація яскраво засвідчила, що росія не дотримується жодних правил ведення війни, ігнорує усі міжнародні конвенції. Щоденні бомбардування відбуваються не лише на військовій, а і на промисловій та житловій інфраструктурі. Окупаційна влада жорстоко знущається з населення. Особливо страшними стали діяння окупантів в Бучі, Бородянці, Гостомелі, Маріуполі, Ізюмі та інших містах і селах України. Деокупація міст і сіл відкрила очі усій міжнародній спільноті, якою насправді є друга армія світу.

Міжнародна спільнота одразу засудила дії росії і з 24 лютого 2022 року невтомно продовжує апелювати до російського президента володимира путіна з закликами припинити війну, але, на жаль, поки ці заклики є безрезультативними. Проте, варто наголосити, що не всі держави стали на захист демократичних цінностей та суверенітету України. Є такі держави, які відкрито виступають за підтримку росії, а є і такі, які нібито підтримують Україну, але продовжують торгувати і вести економічні відносини з російською федерацією, більше того, навіть пропонують нашій країні поступитися територіями, щоб очільник кремля «не втратив обличчя».

Спочатку позиція демократичної Німеччини була неоднозначною. В перші місяці війни Німеччина зайняла фактично позицію нейтралітету. Чимало жителів Німеччини після російського вторгнення в Україну стало переживати про подорожчання енергоносіїв, також свою роль відіграв і активний бізнес, який впродовж десятиліть ведуть німецькі та російські олігархи.

Не лише бізнесмени, а і німецькі політики одразу після повномасштабного вторгнення росії в Україну намагалися стати осторонь проблеми, а були і такі, які навіть не приховували своєї проросійської позиції. До таких прибічників пропутінської позиції можна віднести маргінальних ультраправих та ультралівих. Якраз союз комуністів й нацистів є абсолютно пропутінським та готовим відстоювати будь-яку позицію росії. Проте, присутні проросійські погляди й з-поміж парламентських партій, зокрема пропутінською є AFD (Альтернатива для Німеччини). Остання у ФРН сприймається як неонацистська і з нею ніхто не хоче мати справи. До того ж, до латентно пропутінської, що здійснює спроби перефарбуватися, відноситься соціалістична партія лівих Die Linke. Раніше представники згаданої партії інтенсивно розповсюджували всі російські наративи стосовно українських неонацистів й недодержання прав нацменшин та ін. Проте, від початку повномасштабної війни Die Linke відразу ж почала перефарбовуватись й нині не блокує ініціативи по допомозі нашій державі. До відносно проросійської

доцільно віднести й партію А. Меркель Християнсько-демократичний Союз. Відомо, що чимало її учасників активно підтримували взаємозв'язки з російською федерацією. До того ж, до проросійського блоку відносяться соціал-демократична партія. Дещо менше рф впливає на партію Зелені та вільну демократичну партію [21]. Таким чином, можна говорити, що в Німеччині на початку широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну далеко не всі поділяли погляди осуду росії та не вважали за необхідне допомагати Україні. Відтак, довгий період Німеччина не надавала допомоги для України через проросійську позицію частини провладних структур Німеччини.

Найбільш яскравим прикладом пропутінської риторики виступив Франк-Вальтер Штайнмайєр – федеральний президент Німеччини від соціал-демократів. Останні протягом довгого періоду підтримував тісні стосунки з росією і недостатньо серйозно відносився до попереджень щодо загрози зі сторони росії щодо Східної Європи, в особливості України [21]. Німецький президент був активним прибічником будівництва газопроводу «Північний потік», а напередодні російського вторгнення на Україну його висунули ще й в раду директорів «Газпрому». Президент ФРН не сприймав інтеграції України до НАТО. Також, президент ФРН був прихильником врегулювання конфлікту між Україною та росією на Сході, але на користь останньої.

У зв'язку з вищезазначеним, у пресі позицію німецького президента прозвали «формулою Штайнмайєра». Спершу очільник МЗС Німеччини висловив пропозицію провести місцеві вибори в окупованих районах Донбасу, і після їх визнання ОБСЄ, внести зміни до Конституції, а також закріпити особливий статус Донбасу, а вже далі вивести російські війська й віддати нашій країні контроль над кордоном [22]. Ще більше шокувало українців коли Німеччина практично ніяк не відреагувала на вторгнення росії 24 лютого 2022 року.

Внаслідок усіх цих негативних реакцій німецької влади щодо України в квітні 2022 року виникла досить непередбачена подія. Відомо, що, починаючи

з квітня-травня, Україну стали активно відвідувати лідери різних держав світу, щоб на власні очі побачити звірства російських солдат та наслідки деокупованих регіонів. 12 квітня 2022 року німецький президент заявив, що влада України відмовилася приймати його з візитом. Так, видання Bild, посилаючись на анонімного українського дипломата в Києві заявило, що на президента Німеччини не чекають. Натомість, В. Зеленський зазначив, що ні він, ні офіс президента офіційно не одержували звернення Німеччини стосовно візиту в Україну. Згодом, Франк-Вальтер Штайнмаєр після пресконференції з А. Дудою – президентом Польщі підтвердив, що в Києві його справді не чекають [22]. Лише після звіст в Бучі, Ф.-В. Штайнмаєр визнав, що його політика стосовно росії була помилкою. 12 квітня 2022 року на пресконференції президент ФРН зазначив, що «російські воєнні злочини побачив увесь світ й їх необхідно задокументувати і розслідувати, а винуватців і тих, хто приймав політичні рішення, потрібно притягнути до відповідальності» [22].

Важливим поворотом в поглядах німецького президента став його візит в Україну. 25 жовтня 2022 року Франк-Вальтер Штайнмаєр прибув до України із одноденним візитом. Це був його перший приїзд до України від початку повномасштабного вторгнення росії. Під час візиту президенту ФРН довелося більше години часу провести в укритті на Чернігівщині. У ході брифінгу з президентом В. Зеленським президент ФРН відзначив, що Німеччина скоро передасть для України ще 2 реактивні системи залпового вогню MARS II й 4 гаубиці Panzerhaubitze 2000. Ф.-В. Штайнмаєр відзначав, що Німеччина передає Україні багато різноманітної зброї, додавши, що загалом Україна має одержати 4 найсучасніших системи протиповітряної оборони IRIS-T. В. Зеленський закликав президента ФРН посприяти визнанню німецьким парламентом – Бундестагом – сталінського Голодомору як геноциду українського народу. Після того як Ф.-В. Штайнмаєр повернувся до Німеччини, він заявив, що його шокували історії про війну, що її розв'язала росія. Він відзначив, що в Німеччині люди мають хибне уявлення стосовно

реальної ситуації: «Все набагато страшніше, ніж ми собі уявляємо в Німеччині. Мене шокували історії, які нам розповідали» [66].

Після відвідання нашої країни, президент ФРН 28 жовтня 2022 року виступив з промовою в Німеччині, в якій останній заявив, що війна росії в Україні перетворила європейський безпековий порядок на попіл. Президент росії у власній імперській одержимості порушив міжнародне право, скоїв захоплення землі, під сумнів поставив кордони. «російський напад – це напад на всі уроки, які світ виніс з двох світових війн» [1].

Не менш важливою є також позиція німецького канцлера О. Шольца, який також напередодні та на початку російського вторгнення намагався не розривати відносин з країною-терористом. О. Шольц 22 лютого 2022 року оголосив про зменшення залежності від російської енергії. Було зупинено «Північний потік-2» – новий газопровід з росії, який був спроможний забезпечити Європу 55 млрд куб. м газу в рік. Зазначений крок виступив визнанням того, що стратегія «східної політики» – примирення з росією, якої лівоцентристська соціал-демократична партія О. Шольца додержувалась більше п'ятдесяти років, виявилася провальною [20].

Отже, з одного боку, канцлер О. Шольц заявив, що західні санкції забезпечать «гірку ціну» для російської федерації через напад на Україну й дадуть зрозуміти, що в. путін зробив «серйозну помилку» [12]. Проте, з іншого боку, Німеччина ще довгий час не могла чітко визначитися на якому вона боці.

В загальному причинами політичного розвороту ФРН вважають міжнародний тиск й зниження суспільної підтримки «світлофорної» коаліції та канцлера всередині країни. У відповідності до результатів опитування суспільної думки Forsa, трохи менше від третини німців притримуються думки, що О. Шольц є сильним лідером. При цьому, успішним кризовим менеджером О. Шольцу нині теж не вдалося стати – 47% німців майже чи зовсім незадоволені діями останнього під час повномасштабної війни в Україні [145]. Так чи інакше, але німецькі політики лише через десять місяців остаточно зрозуміли, що помилялися та змінили свій курс на користь України.

Коли росія підірвала Каховську ГЕС, то німецькі політики визнали цей злочин за РФ. Канцлер ФРН О. Шольц відмітив, що ця дія є лише «агресія з боку російської сторони», яка прагне зупинити український наступ. А. Бербок – міністерка закордонних справ ФРН відмітила, що саме російська федерація несе відповідальність за підрив на Каховській ГЕС. До того ж, остання назвала підрив станції техногенною катастрофою [29].

Що ж стосується німецьких громадян, то велика частина німецького суспільства активно долучилася до допомоги Україні. Німці з перших днів стали допомагати волонтерам, зносили їм їжу, перераховували кошти для допомоги біженцям з України. Частина німців самі стали волонтерами, наприклад, возять українців з польського кордону. Низка людей надає власне житло – кімнату або квартиру [21]. І їх насправді дуже багато. Проте, є і такі німці, які все ще по сьогодні не допомагають українцям і підтримують В. Путіна.

Однак, попри активну підтримку Німеччиною України вона все ще не готова подати нашій державі справжню допомогу. До прикладу можна привести події, які відбулися в липні 2023 року, а саме – саміт Альянсу у Вільнюсі, який відбувся 11-12 липня 2023 року. Президент В. Зеленський очікував нових пакетів допомоги, чітких безпекових гарантій, а також запрошення України до НАТО. Однак, в результаті наша країна одержала нову зброю, програму тренування пілотів на F-16, а також новий орган – Раду Україна-НАТО й скасування ПДЧ до вступу в Альянс. Варто зазначити, що ще у квітні 2023 року Єнс Столтенберг – генеральний секретар НАТО запевнив, що всі члени Альянсу погодилися з тим, щоб Україна доєдналася до НАТО. За 3 дні до того як розпочався саміт у Вільнюсі було вже двадцять три країни, які офіційно підтвердили зазначене. Проти, зокрема, були ФРН, Угорщина і США. Дж. Байден заявив, що «Україна ще не готова до вступу» [5]. По завершенні Єнс Столтенберг хоча і запевнив журналістів, що Україна набуде членства в Альянсі коли «погодяться усі союзники й будуть виконані умови», проте, такі і не зміг чітко сказати про які саме умови йде мова. За словами

радника президента США з національної безпеки Дж. Саллівана приєднання України до НАТО зараз означатиме війну Альянсу з російською федерацією, і «є розуміння, що зараз війна НАТО з росією немає сенсу» [5]. На саміті було затверджено Раду Україна-НАТО, яка має запрацювати замість Комісії Україна-НАТО. Метою Ради є покращити політичний діалог, взаємодію та співробітництво між Україною та НАТО. Важливою відмінністю Ради від Комісії є те, що і НАТО, і Україна посідають місце у вигляді рівноправних членів [5].

12 липня 2023 року країни G7 погодили «Спільну декларацію про підтримку України» [70]. Зазначений документ є відкритим для підписання будь-якими країнами. До компонентів гарантій безпеки відносяться підтримка ОПК, постачання зброї, співпраця у сфері кібербезпеки й розвідки, допомога економіці й енергетиці України, підтримка у притягненні російської федерації до відповідальності [5]. До вагомого пункту Спільної декларації про підтримку України відноситься те, що в недалекому майбутньому реальними є двосторонні безпекові угоди між Україною й окремими країнами. Провідною тезою декларації є підтвердження факту, що безпека нашої країни є складовою безпеки Євроатлантичного регіону [70].

Все ж саміт у Вільнюсі був продуктивним, декілька країн-членів НАТО оголосили щодо нової військової допомоги Україні. Зокрема, Німеччина заявила про виділення Україні нового пакету військової допомоги на 700 млн євро. У останній увійдуть танки Leopard, ЗРК Patriot, а також БМП Marder тощо [5].

Висновки до розділу 4

Відмітимо, що на сьогодні і НАТО і ЄС підтримують Україну, надають зброю, гроші, техніку. Лідери та члени цих організацій сьогодні стоячи аплодують ЗСУ, президенту та кожному українцю, проте, прийняти в лави своїх членів не готові, на що є ряд причин. Україна продовжуватиме євроінтеграційний та євроатлантичний шлях. А на сьогодні, наша країна – це смілива держава, яка стримує агресію другої армії світу, вона єдина захищає інтереси всього демократичного світу, європейські цінності та інтереси, і парадоксом є те, що тримаючи оборону, Україну не приймають поки що ні в ЄС, ні в НАТО. Вказане говорить про відсутність досконалості міжнародних відносин, про перевагу бюрократії та гордині над гуманізмом та справжньою демократією. Безперечно, Україна як ніхто інший має законне право зайняти своє місце в лавах ЄС та НАТО, адже саме армія нашої держави бореться за те, що усно та на папері захищають лідери світу.

Отже, на різних етапах розвитку Україна та Німеччина підтримували та продовжують підтримувати політичний та економічний діалог. Співпраця між державами особливо важлива для України зважаючи на те, що Німеччина відіграє важливу роль в НАТО та ключову в ЄС, проте, по сьогодні лідери країни виступають проти української інтеграції в лави ЄС та НАТО. Неоднозначна політика німецького уряду говорить про відсутність готовності розширювати горизонти, про неєвропейський демократизм та гуманність по відношенню до України, яка самостійно стримує світового агресора, про боязнь зіпсувати відносини з російською федерацією та «заплямувати» обличчя її лідера. Європейські й євроатлантичні прагнення нашої держави доволі часто сприймалися ФРН крізь призму російсько-німецьких відносин, так як російська федерація завжди була головним економічним партнером Німеччини.

Отже, можна зробити підсумок, що Німеччина на початку широкомасштабного вторгнення мала неоднозначну позицію та не спішила

допомагати Україні, як власне і більшість держав світу. Всі очікували чи капітулює Україна одразу чи буде боротися за свою свободу. Україна боролася і з часом країни, які позиціонують себе як демократичні не просто на словах, а на ділі почали допомагати Україні. такою була і Німеччина. Проте, говорити про цілковиту підтримку відтепер України Німеччиною не потрібно. ФРН залишається для України важливим партнером, країною-союзником, але повністю довіряти їй й досі не можна.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в результаті проведеного дослідження було досягнуто його головну мету – розкрито специфіку та особливості зародження і розвитку двосторонніх відносин України з ФРН. Виконавши поставлені завдання, можна сформулювати наступні висновки:

1. Міжнародні відносини – це невід’ємне явище сьогодення, яке було сформоване в давні часи і з роками тільки удосконалювалося. Міжнародні відносини будуються на основі співпраці між державами у різних сферах та напрямках, головними серед яких є політична, економічна, військова. Міжнародні відносини уже багато століть демонструють свою актуальність, ефективність у вирішенні тих чи інших питань. Міждержавні відносини – це частина міжнародних відносин, де основними учасниками є держави, які взаємодіють у різних галузях (політика, право, економіка, культура, освіта, наука та ін.). Їхньою відмінністю є те, що суб'єктами цієї системи виступають держави або їх об'єднання. У науковій доктрині існує низка підходів до аналізу міждержавних відносин, зокрема історичний, науковий, геополітичний, біхейвіористський, інтерактивний, системний тощо. Притримуємось думки, що при дослідженні й аналізі особливостей міждержавних відносин у контексті інтеграційних процесів доцільно використовувати, першочергово, системний та структурно-функціональний підходи, що належать до сталого спрямування методології наукового пізнання, що безпосередньо сприяє адекватній постановці проблем й логічно-послідовній стратегії вирішення останніх.

2. Відносини України та Німеччини завжди були в центрі уваги українських політологів, економістів, політиків та фахівців інших галузей. Джерельна база, що всесторонньо висвітлює різноманітні аспекти двосторонніх відносин України та ФРН є доволі обширною. Зокрема, останню вдалось згрупувати за 3 групами: нормативно-правові джерела та законодавчі акти; наукові праці й статті вітчизняних та зарубіжних вчених; інтернет-

ресурси, в тому числі сайти посольств, офіційних представників, статистичні сайти, сайти інформаційних агентств та аналітичних порталів. В загальному до основних питань, які піднімаються у різних джерелах, відносяться військове, політичне та економічне співробітництво України та ФРН.

3. Період 1990-1993 років можна вважати періодом початку становлення та налагодження відносин між Україною та Німеччиною, коли відбувалась радикальна трансформацією суб'єктів співробітництва. Наступний етап – 1993-1998 років характеризувався активним розвиток двосторонніх відносин між Україною та Німеччиною, який наповнив останні конкретним змістом. Етап від 1998 року до 2004 року характеризувався подальшою прагматизацією двостороннього співробітництва між Україною та ФРН. Загалом же, можна підбити підсумки, що новий порядок денний українсько-німецьких відносин на межі ХХІ століття визначався як питаннями, які були невирішеними й залишились у спадок від першого десятиріччя розбудови двосторонніх відносин України і ФРН, так й новими викликами, які мали зв'язок з процесом адаптації й глобалізації нашої країни до реалій нової системи міжнародних відносин тих часів.

4. У 90-х роках між Україною та ФРН зроджувались динамічні українсько-німецькі економічні відносини. У той же час, накопичувались проблеми, які першочергово мали зв'язок із фінансово-економічною кризою в нашій країні, яка мала місце у той час, а також істотними диспропорціями структури двосторонньої торгівлі. Здобутки політичного напрямку співробітництва між Україною та ФРН дуже повільно підсилювались розвитком економічної складової двостороннього співробітництва. У розвитку українсько-німецьких зв'язків між бізнесовими колами двох країн головною перешкодою від самого початку 90-х рр. виступав різний рівень розвитку національних економічних систем. Проте, ситуація покращилась з 2001 року і надалі економічне співробітництво між Україною та ФРН демонструвало позитивні перспективи.

5. Помаранчева революція в Україні цікавила Німеччину. Ця революція сприймалася німцями як прагнення України долучитися до демократичних цінностей та відкинути тоталітарні мотиви. Але, як би позитивно ми не оцінювали діяльність Німеччини в період Помаранчевої революції, все ж необхідно наголосити на тому, що ФРН – це єдина європейська держава, яка не засудила участь росії у президентських виборах України.

6. Період 2005-2013 років був насичений дипломатичними зустрічами, а міждержавні відносини активно розвивались. Головна увага у цей період була присвячена розвитку економічних відносин між Україною та Німеччиною, а також співробітництву у євроінтеграційному напрямку.

7. На різних етапах розвитку Україна та Німеччина підтримували та продовжують підтримувати політичний та економічний діалог.

8. Співпраця між державами особливо важлива для України зважаючи на те, що Німеччина відіграє важливу роль в НАТО та ключову в ЄС, проте, по сьогодні лідери країни обережно підтримують українську інтеграцію в лави ЄС та НАТО. Неоднозначна політика німецького уряду говорить про відсутність готовності розширювати горизонти, про неєвропейський демократизм та гуманність по відношенню до України, яка самостійно стримує світового агресора, про боязнь зіпсувати відносини з російською федерацією та «заплямувати» обличчя її лідера. Європейські й євроатлантичні прагнення нашої держави доволі часто сприймались ФРН крізь призму російсько-німецьких відносин, так як російська федерація завжди була головним економічним партнером Німеччини.

9. Міждержавні відносини України та ФРН не можна вважати стабільними, в особливо у контексті міжнародних викликів на сучасному етапі. ФРН продовжує бути неформальним лідером Європейського Союзу, що й донині лишається найбільш впливовим європейським інтеграційним об'єднанням. У збільшенні ролі Німеччини на міжнародній арені істотну роль відіграли анексія російською федерацією Криму, а також її інвазія на Сході України, що істотно змінило відносини між Україною та ФРН. ФРН для нашої

країни лишається одним із провідних акторів у системі міжнародних відносин, від позиції якого в залежності знаходиться подальша європейська і євроатлантична інтеграція.

10. Економічна співпраця України та Німеччини з 2014 року була і є особливо важливою для України, і якщо до повномасштабного вторгнення для нашої держави в пріоритеті була торгівля, яка власне з кожним роком зростала, то після вторгнення російської федерації на територію України стала допомога у вигляді зброї, грантів, гуманітарної допомоги. В обох країн є перспективи для розвитку економічних відносин і в подальшому, зокрема наявні доволі хороші можливості втілювати власне співробітництво у аграрній промисловості, сферах ІТ й енергетиці.

11. Німеччина на початку широкомасштабного вторгнення мала неоднозначну позицію та не спішила допомагати Україні, як власне і більшість держав світу. Всі очікували чи капітулює Україна одразу чи буде боротися за свою свободу. Україна боролася і з часом країни, які позиціонують себе як демократичні не просто на словах, а на ділі почали допомагати Україні. такою була і Німеччина. Уперте наполягання Німеччини на взаємодії з російським лідером, попри його тривалу агресію (починаючи від вторгнення в Грузію і закінчуючи вбивствами ворогів за кордоном і військовими злочинами в Сирії) було не чим іншим, як катастрофічною помилкою, яку німецьке керівництво визнало лише тепер. Проте, говорити про цілковиту підтримку відтепер України Німеччиною не потрібно. ФРН є для України важливим партнером, країною-союзником, але повністю довіряти їй й досі не можна. У той же час, ФРН лишається одним із провідних гравців у системі міжнародних відносин, від позиції котрого в залежності знаходиться європейська та євроатлантична інтеграція України у подальшому, а тому розвивати двосторонні відносини є дуже важливо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андаліцька І. Штайнмаєр: війна Росії в Україні перетворила на попіл європейську безпеку. Уніан: інформаційне агенство. 2022. URL: <https://www.unian.ua/world/shtaynmayer-viyna-rosiji-v-ukrajini-peretvorila-na-popil-yevropeysku-bezpeku-12027078.html>.
2. Артёмов І. В. Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції: у 2-х кн. Ужгород: Ліра. 2008. Кн. 2. 324 с.
3. Беззуб І. Україна–НАТО: стан та перспективи взаємовідносин. Центр дослідження соціальних комунікацій НБУВ. 2015. URL: http://www.nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2751:ukrajina-nato-stan-ta-perspektivi-vz-aemovidnosin&catid=8&Itemid=350.
4. Білорус О. Г. Глобальні трансформації і стратегії розвитку. Київ: 1999. 416 с.
5. Броскова О. З чим Зеленський поїхав з Вільнюсу: Підсумки саміту НАТО. UNW. 2023. URL: <https://uworld.news/news/z-chym-zelenskyi-poikhav-z-1003933.html>.
6. Валіон О. П. Динаміка українсько-німецьких політичних відносин упродовж 1991-2001 рр. *Україна – Європа – Світ: міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2009. Вип. 2. С. 140-149.
7. Виступ Президента України Віктора Ющенка у німецькому Бундестазі. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <http://www.president.gov.ua/news/481.html>.
8. Відбулось перше спільне засідання українсько-німецької групи високого рівня з економічного співробітництва. Міністерство юстиції України. 2005. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/vidbulosya-pershe-spilne-zasidannya-ukrainsko-nimetskoj-grupi-visokogo-rivnya-z-ekonomichnogo-spivrobitnitstva-5930>.

9. Віднянський С. Взаємовідносини України і Європейського Союзу після Помаранчової революції: потенціал і нереалізовані можливості. *Геополітика України: історія і сучасність* : зб. наук. пр. / ред. кол.: І. В. Артьомов (гол. ред.) та ін. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ». 2018. Вип. 1. С.9-24.
10. Візит Штайнмаєра. Що він дав Україні і яку зброю привіз президент Німеччини. BBC.2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63390706>.
11. Вперше з початку повномасштабної війни до України прибув президент Німеччини Штайнмаєр. Hromadske. 2022. URL: <https://hromadske.ua/posts/do-kiyeva-z-vizitom-pribuv-prezident-nimechchini-shtajnmayer-vpershe-z-lyutogo>.
12. Вторгнення Росії в Україну: як реагують світові лідери. Слово і діло: аналітичний портал. 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/24/infografika/polityka/vtorhnennya-rosiyi-ukrayinu-yak-reakuyut-svitovi-lidery>.
13. Гайкен Е. На головних напрямках співробітництва. Політика і час. 1996. №12. С.18.
14. Герасіна Л. М. Розвиток міжнародних політичних відносин за умов глобальної реконструкції світу. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. Харків: 2013. № 4. С. 88-98.
15. Гомон Д. Україна–НАТО. Складна історія відносин. Еспресо. 2017. URL:https://espresso.tv/article/2017/02/02/ukrayina_nato_skladna_istoriya_vidnosyn.
16. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2013. 400 с.
17. Дні України в німецькому Бундестазі. Українсько-німецький форум. URL: http://unf.org.ua/ua/cms/achievements/dates/2008_ua_days.
18. Договір між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про розвиток широкомасштабного співробітництва у сфері економіки,

промисловості, науки і техніки від 10.06.1993 р. № 276.10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_010#Text.

19. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 01.07.1968 р. – № 995_098. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text.

20. Долінчук С. Як Німеччина «здалася росіянам», а вторгнення путіна в Україну перевернуло її оборонну та енергетичну. Mind.ua. 2022 URL: <https://mind.ua/publications/20237893-yak-nimechchina-zdalasya-rosiyanam-a-vto-rgnennya-putina-v-ukrayinu-perevernulo-yiyi-oboronnu-ta-energetichnu>.

21. Дячук В. Волонтерство, фейки та пропутінські політики: позиція Німеччини у війні України з Росією. Infopost. 2022. URL: <https://infopost.media/volonterstvo-fejky-ta-proputinski-polityky-pozycziya-nimechchynu-u-vijni-ukrayiny-z-rosiyeyu/>.

22. Ерман Г. Чи правильно було відмовити Штайнмаєру? І яка політика потрібна Україні щодо Німеччини. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61085862>.

23. Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. 2019. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zagalni-uzgodzheni-visnovki-parizkogo-samitu-v-normandskomu-58797>.

24. Заявка до НАТО, де нас не чекали: всі деталі рішення Зеленського про «швидкий вступ» до Альянсу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/2/7147904/>.

25. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991-2003) / С. В. Віднянський та ін. Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ: Генеза, 2004. 616 с.

26. Зовнішня торгівля товарами (відповідно до КПБб). Офіційна статистика Національного банку. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Tov_y.pdf

27. Івасюк Г. Зовнішньополітичні передумови німецької єдності та дипломатична діяльність по її відновленню. Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2013. Т. 25-26. С. 244-249.

28. Канцлер Німеччини: «Підсумки другого туру виборів Президента України є сфальсифікованими» (24.11.2004). URL: http://www.pravda.com.ua/news/2004/11/24/3004_589/view_print/.
29. Кравцов В. Наслідок загарбницької війни Росії: у Німеччині відреагували на підрив Каховської ГЕС. 24 канал. 2023. URL: https://24tv.ua/pidriv-kahovskoyi-ges-nimechchini-vidreaguvali-zlochinn-rosiyan_n2329408.
30. Крушинський В. Ю. Ставлення Німеччини до євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць*. Київ: ІМВ, 2017. Вип. 131. С. 22-33.
31. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин: підручник. 4-е вид. Київ: Знання. 2011. 406 с.
32. Мартинов А. Українсько-німецькі відносини на межі ХХІ ст.: попередні підсумки і перспективи. *Науковий вісник дипломатичної академії*. Вип. 7. Київ: 2002. С. 229–242.
33. Мартинов Л.Ю. Українсько-німецьке співробітництво у контексті європейської інтеграції (90-ті роки ХХ століття). Інститут історії України НАН України. Київ: 2000. 86 с.
34. Мартинюк Л. Роль зустрічей на вищому рівні у німецько-українських відносинах. *Збірник матеріалів IV міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених*. 2022. С. 70-73.
35. Мелешенко Т. Шлях України до НАТО: основні проблеми, здобутки та перспективи євроатлантичної інтеграції. *Український історичний журнал*. 2021. Ч. 4. С. 104-113.
36. Мерещук В. Меркель вважає правильним своє рішення не приймати Україну до НАТО, на запрошення в Бучу не підповіла. LB.ua. 2022. URL: https://lb.ua/world/2022/04/04/512239_merkel_vvazhaie_pravilnim_svoie.html.

37. Ми інвестуємо в майбутнього члена ЄС – Шольц розповів, як бачить «план Маршалла» для України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/10/25/7149343/>.

38. Міжнародна реакція на російсько-українську війну з 2014 року. URL: [https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/Міжнародна_реакція_на_російсько-українську_війну_\(з_2014\).html](https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/Міжнародна_реакція_на_російсько-українську_війну_(з_2014).html).

39. Міжнародні відносини та світова політика : навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко, О. В. Бровко; за заг. ред. д-ра філос. наук, професора О. М. Кузя. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця. 2020. 201 с.

40. Мойсюк В. Українсько-німецькі відносини у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України. Геополітичні пріоритети України. 2021. № 1. С. 82-93.

41. Наляканий НАТО: чому саміт Альянсу не домовився про відповідь на нові погрози Путіна. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/26/7136684/>.

42. Німецька консультативна група. URL: <http://www.beratergruppe-ukraine.de/download/GAG%20Ukraine%20ukr.pdf>.

43. Німецькі політики вітають суспільні перетворення в Україні. DW. 2005. URL: <https://www.dw.com/uk/німецькі-політики-вітають-суспільні-перетворення-в-україні/a-2470145>.

44. Німецько-українські економічні відносини. Посольство Федеративної Республіки Німеччина у м. Київ. URL: <https://kiew.diplo.de/ua-uk/themen/wirtschaft/-/1335924>.

45. Німеччина депонувала ратифікаційні грамоти щодо угод про асоціацію між ЄС та Грузією, Україною і Молдовою. День.kyiv.ua. URL: <http://www.day.kiev.ua/uk/news/240715-nimechchyna-deponovala-ratyfikaciynu-gramotu-pro-asociaciyu-ukrayiny-z-yes>.

46. Німеччина зупиняє запуск «Північного потоку 2» – Шольц. BBC. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60477638>

47. Німеччина прокидається — краще пізно, ніж ніколи. День.kyiv.ua. URL: <http://day.kiev.ua/uk/article/den-planeti/nimechchina-prokidaietsya-krashche-pizno-nizh-nikoli>.

48. Окупація Криму: погляд з Німеччини: аналітична довідка. URL: <https://mipl.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/Окупація-Криму-погляд-із-Німеччини.pdf>.

49. Партнерство заради миру Україна-НАТО. URL: [https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru#:~:text=Партнерство%20заради%20миру%20%7C%20Україна%20-%20НАТО&text=Програма%20«Партнерство%20заради%20миру»%20\(співробітництві%20та%20відданості%20демократичним%20принципам](https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru#:~:text=Партнерство%20заради%20миру%20%7C%20Україна%20-%20НАТО&text=Програма%20«Партнерство%20заради%20миру»%20(співробітництві%20та%20відданості%20демократичним%20принципам).

50. Питання Воєнної доктрини України від 21.04.2005 р. – № 702/2005. Дата оновлення: 26.09.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702/2005 #Text>.

51. Побоченко Л. М. Інвестиційне співробітництво України з Європейським Союзом. НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. 2013. Том 1. № 1. С. 37–45.

52. Політичні відносини / Посольство України у Федеративній Республіці Німеччина. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/politichni-vidnosini#:~:text=Політичні%20відносини%20між%20Україною%20і,як%20простору%20спільних%20демократичних%20цінностей>.

53. Пономаренко А. Українсько-німецькі зв'язки в новий час: хроніка подій. *Діалог. Історія, політика, економіка*. 2000. №1. С. 22-28.

54. Приймак Б. І. Євроінтеграційна та євроатлантична політика України у контексті двосторонніх відносин з ФРН у період канцлерства Ангели Меркель. *Міжнародні відносини*. – Серія: Політичні науки. 2018. № 18-19. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3564/3241.

55. Про затвердження Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2012 рік: Указ Президента України від 19.04.2012 р. № 273/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2012#Text>

56. Про затвердження цільового плану Україна – НАТО в рамках плану дій Україна – НАТО : Указ Президента України від 07.04.2006 р. № 295/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295/2006#Text>.

57. Про ліквідацію Міжвідомчої комісії з питань підготовки України до вступу в НАТО: Указ Президента України від 02.04.2010 р. № 496/2010 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496/2010#Text>.

58. Про національну систему координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору : Указ Президента України від 13.03.2006 р. № 215/2006. Дата оновлення: втрата чинності від 23.11.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215/2006#Text>.

59. Про основні напрями внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010. – № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>.

60. Про основні напрями економічної політики України в умовах незалежності: Постанова Верховної Ради України від 25.10.1991 р. – № 1698-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-12#Text>.

61. Про основні положення доповіді Президента України Л.Д. Кучми «Шляхом радикальних економічних реформ»: Постанова Президії Національної академії наук України від 03.11.1994 р. №0249550-94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0249550-94#Text>.

62. Про утворення Українсько-німецького фонду від 23.01.1992 р. – № 51/92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/92#Text>.

63. Радковець Ю. ФРН – стабілізуючий чинник та рушійна сила у становленні і розвитку європейської демократичної України. Ч. 2. Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «Борисфен Інтел». URL: <http://bintel.com.ua/uk/article/frg-stabilizirujushhij-faktor-i-dvizhushhaja-sila-2/>.

64. Райнер Лінднер: «Ми активно агітуватимемо за підписання угоди про асоціацію». *Голос України*. 2013. № 189 (5689). С. 20.

65. Розведення і великий обмін. Про що домовилися на нормандському саміті. BBC. 2019. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-50719505>.

66. Синельник І. Президент Німеччини Штайнмаєр під час візиту до України провів годину в укритті Уніан: інформаційне агенство. 2022. URL: <https://www.unian.ua/society/vizit-shtaynmayera-v-ukrajinu-prezident-nimechchini-ponad-godinu-provi-v-v-ukrittuya-cherez-trivogu-foto-video-12023520.html>.

67. Сокол С. М. Роль східноєвропейського вектора в зовнішній політиці ФРН у ХХІ ст. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Серія: Педагогічні та історичні науки / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2013. Вип. 112. С. 261-266.

68. Солошенко В.В. Політика зближення України з Європейським Союзом (погляд з Німеччини). Віче. 2009. №22. URL: <http://www.viche.info/journal/1743/>.

69. Спільна декларація про основи відносин між Україною і Федеративною Республікою Німеччина від 09.06.1993 р. № 276_012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show /276_012#Text.

70. Спільна декларація про підтримку України від 12.07.2023 р. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-pidtrimku-ukrayini-84277>

71. Спільна заява за підсумками круглого столу з обговорення стану готовності до підписання Угоди про асоціацію та поглиблену всеохоплюючу зону вільної торгівлі з ЄС, а також першочергових завдань на шляху Європейської інтеграції України. *Голос України*. 16 жовтня 2013. № 193 (5693). С. 2.

72. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України, схвалена Європейською Радою 11 грудня 1999 року. № 994_492. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_492#Text.

73. Стан інвестиційного співробітництва між Україною та Німеччиною. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/an_aliz_inv_spivrobotnictva/UKR/4686.html.

74. Стрельцов Є. Л. До питання про сутність та види міжнародних конфліктів. *Юридичний вісник*. 2014. № 4(33). С. 133-137.

75. Східне партнерство. Міністерство закордонних справ України. 2015. URL: <http://germany.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/east-partnership>.

76. Економічна історія: Лекції. Н. О. Тимочко, О. А. Пучко, Л. М. Рудомьоткіна та ін. Київ: КНЕУ. 2000. 268 С.

77. Торговельно-економічне співробітництво. Посольство України у Федеративній Республіці Німеччина URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobotnictvo>.

78. У Києві розпочалася зустріч Володимира Зеленського та Ангели Меркель. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-kiyevi-rozpochalasya-zustrich-volodimira-zelenskogo-ta-ang-70217>.

79. Угода між Україною і Федеративною Республікою Німеччина про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доход і майно від 03.07.1995 р. № 276_001 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_001#Text.

80. Угода між Урядом України і Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво у розв'язанні проблем ліквідації ядерних озброєнь від 10.06.1993 р. № 276_061. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_061#Text.

81. Угода між Урядом України і Урядом Федеративної Республіки Німеччина про морське судноплавство від 10.06.1993 р. № 276_036. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_036#Text.

82. Угода між Урядом України і Урядом Федеративної Республіки Німеччина про направлення німецьких викладачів у навчальні заклади України від 10.06.1993 р. № 276_007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_007#Text.

83. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища від 10.06.1993 р. № 276_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_004#Text.

84. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво з питань, що становлять взаємний інтерес у зв'язку з ядерно-технічною безпекою і радіаційним захистом від 10.06.1993 р. № 276_023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_023#Text.

85. Угода між Урядом України та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про міжнародне автомобільне сполучення від 10.06.1993 р. № 276_033. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_035#Text.

86. Угода між Урядом Федеративної Республіки Німеччина та Урядом України про повітряне сполучення від 10.06.1993 р. № 276_044. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276_044#Text.

87. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21.03.2014 р. № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

88. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. (втратила чинність). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

89. Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього / За ред. д. іст. н., проф. Кудряченка А. І. ІСД НАНУ. Київ: Фенікс, 2009. 544 с.

90. Україна та ФРН: Торговельно-економічне співробітництво. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/international-relations/19214/>.
91. Українська призма: Зовнішня політика 2019. Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма»», Фонд ім. Ф. Еберта. Київ: 2020. 390 с.
92. Українська призма: Зовнішня політика 2020. Аналітичне дослідження. ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма»», Фонд ім. Ф. Еберта. Київ: 2021. 344 с.
93. Харлан Г. «Нова Східна Європа» в суспільно-політичному дискурсі ФРН (2004–2017 рр.). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвід. зб. наук. пр.* 2018. Вип. 27. С. 295-313.
94. Харлан Г. О. Україна в східноєвропейській політиці Федеративної Республіки Німеччина (1990–2014 рр.): дис. ... канд. іст. наук. Інститут історії України НАН України. Київ: 2016. 238 с.
95. Харлан Г. О. Україна в східноєвропейській політиці Федеративної Республіки Німеччина (2005-2015 рр.). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвід. зб. наук. пр.* 2016. Вип. 25. С. 86-106 .
96. Хільчевська І. Географія зовнішньоекономічної діяльності Німеччини. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право.* 2013. № 5-6. С. 74-79.
97. Хімяк А. В. Роль ФРН у врегулюванні російсько-українського конфлікту. *Гілея: науковий вісник.* 2017. Вип. 124. С. 171-181.
98. Хомутенко Л. І. Зовнішні торговельні відносини України з Німеччиною. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка.* 2021. № 1. С. 188–194.
99. Час зробити все, щоб воєнні злочини російських військових стали останнім проявом цього зла на землі – звернення Президента України від 3 квітня 2022 р. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/chas-zrobiti-vse-shob-voeyenni-zlochini-rosijskih-vijskovih-s-74053>

100. Чекаленко Л. Зовнішня політика України. Київ: 2006. 712 с.
101. Чістякова, І. М. Аналіз досліджень політичної взаємодії у міжнародних конфліктах. *«Наук. перспективи» (Серія «Держ. упр.»), Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»): журнал.* 2021. Вип. № 6 (12). С. 163-176
102. Шайда О. Є. Особливості зовнішньоторговельної співпраці України та Німеччини. *Економіка і суспільство.* 2022. № 46. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2087/2015>
103. Шевченко Л. В. Аналіз українсько-німецького інвестиційного співробітництва. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2019. №4. С. 169-175.
104. Шелемба М. Еволюція відносин України і Німеччини внаслідок повномасштабного вторгнення Росії. *Геополітика України: історія і сучасність.* 2022. № 2 (29). С. 77-86.
105. Шуманн А. Україна очима Німеччини: образи та сприйняття країни, що змінюється. 109 с. URL: https://www.giz.de/en/downloads/Ukraine-Studie_UKR.pdf
106. Щодо створення Німецько-Українського фонду (НУФ) для здійснення кредитування малих і середніх підприємств через українські комерційні банки: Лист Національного банку України від 24.12.1997 р. № v9394500-97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v9394500-97#Text>
107. Щодо створення Німецько-Українського фонду (НУФ) для здійснення кредитування малих і середніх підприємств через українські комерційні банки від 24.12.1997 р. № v9394500-97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v9394500-97#Text>
108. Юрченко Л. Німеччина визнає «помаранчеву революцію» / Л. Юрченко. DW. 2004. URL: <https://www.dw.com/uk/німеччина-визнає-помаранчеву-революцію/a-2476987>
109. Abkommen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Ukraine über die Zusammenarbeit in Angelegenheiten der in der Ukraine lebenden

Personen deutscher Abstammung. 10 September 1997. Die Bundesregierung. URL: <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Bulletin/1990-1999/1997/71-97->

110. Antrag der Abgeordneten Claudia Nolte... und der Fraktion der CDU/CSU. Die Ukraine vor der Präsidentschaftswahl 2004. Deutscher Bundestag. 15. Wahlperiode. Drucksache 15/3019. 27.04.2004. 5 s.

111. Antrag der Abgeordneten Claudia Nolte... und der Fraktion der CDU/CSU. Für eine demokratische und freie Präsidentschaftswahl 2004 in der Ukraine. Deutscher Bundestag. 15. Wahlperiode. Drucksache 15/3799. – 28.09.2004. – 2 s.

112. Antrag der Abgeordneten Claudia Nolte... und der Fraktion der CDU/CSU. Für eine klare europäische Perspektive der Ukraine. Deutscher Bundestag. 15. Wahlperiode. Drucksache 15/5021. 08.03.2005. 4 s.

113. Antrag der Fraktionen SPD und Bündnis 90/Die Grünen. Die Ukraine nach der EU- Osterweiterung und vor den Präsidentschaftswahlen am 31. Oktober 2004. Deutscher Bundestag. 15. Wahlperiode. Drucksache 15/3958. 20.10.2004. 3 s.

114. Antrag der Fraktionen SPD, CDU/CSU, Bündnis 90/Die Grünen und F.D.P. Fälschungen der ukrainischen Präsidentschaftswahlen. Deutscher Bundestag. 15. Wahlperiode. Drucksache 15/4265. 24.11.2004. 2 s.

115. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Claudia Nolte... und der Fraktion der CDU/CSU. Die Ukraine vor der Präsidentschaftswahl 2004. Deutscher Bundestag. 15. Wahlperiode. Drucksache 15/3183. 25.05.2004. 12 s.

116. Antwort der Bundesregierung auf die Kleine Anfrage der Abgeordneten Claudia Nolte... und der Fraktion der CDU/CSU. Zukunft der sog. vier gemeinsamen Räume zwischen der EU und Russland. Deutscher Bundestag. 15. Wahlperiode. Drucksache 15/4613. 03.01.2005. 8 s.

117. Aufbruch und Erneuerung – Deutschlands Weg ins 21. Jahrhundert. Koalitionvereinbarung zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands und Bündnis 90/Die Grünen, unterzeichnet am 20 Oktober 1998 in Bonn. Bonn, 1998. 42 s.

118. Blum M. Transformations of the New Germany. New York: Palgrave Macmillan. 2006. P. 130-154.
119. Cook R. F. Good Bye, Lenin!: Free-Market Nostalgia for Socialist Consumerism . *Seminar: A Journal of Germanic Studies*. 2007. P. 206–219.
120. Deutsche Außenpolitik und Östliche Partnerschaft. Positionspapier der Expertengruppe Östliche Partnerschaft. DGAPStandpunkt. 2012. № 1. 4 s. URL: <https://dgap.org/de/article/getFullPDF/20492>.
121. Frankfurter Allgemeine Zeitung – 24 August 19.
122. Fukuyama, F. The End of History and the Last Man. New York: The Free Press. 1992. 588 p.
123. Für eine aktive Europäische Ukraine-politik. CDU CSU. Fraktion im deutschen Bundestag. 30. September 2015. – 4 s. URL: <https://www.cdusu.de/en/download/file/fid/47345>.
124. Germany/Ukraine trade. OEC. URL: <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/deu/partner/ukr?dynamicBilateralTradeSelector=year2004>.
125. Gesetz zur Privatisierung und Reorganisation des volkseigenen Vermögens (Treuhandgesetz) vom 17. Juni 1990. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/treuhg/DDNR003000990.html>.
126. Getting Germany On Board For MAP For Georgia And Ukraine. 2008 June 5. Wikileaks. URL: https://wikileaks.org/plusd/cables/08BERLIN744_a.html
127. Ich habe mich geirrt. URL: <https://www.tagesschau.de/inland/steinmeier-russland-109.html>.
128. Kleine Anfrage der Abgeordneten Claudia Nolte... und der Fraktion der CDU/CSU. Zukunft der sog. vier gemeinsamen Räume zwischen der EU und Russland. Deutscher Bundestag. 15. Wahlperiode. Drucksache 15/4527. 14.12.2004. 4 s.
129. Kleine Anfrage der Abgeordneten Jürgen Trittin... und der Fraktion BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN. Implikationen der Ukraine-Krise auf die NATO und deren künftige Beziehungen zur Russischen Föderation. Deutscher Bundestag. 18.

Wahlperiode. Drucksache 18/2029. 01.07.2014. 8 s. URL: <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/18/021/1802198.pdf>.

130. Kleine Anfrage der Abgeordneten Niema Movassat... und der Fraktion DIE LINKE. Landgrabbing in der Ukraine. Deutscher Bundestag. 18. Wahlperiode. Drucksache 18/3774. 19.01.2015. 8 s. URL: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/037/1803774.pdf>.

131. Kohl H. Ansprache anlässlich des Staatsbanketts, gegeben vom Präsidenten der Ukraine, Leonid Danilowitsch Kutschma, im Marienpalais in Kiew. 3. September 1996. Bulletin der Bundesregierung. Nr. 73. 17. September 1996. Konrad Adenauer Stiftung. URL: http://helmut-kohl.kas.de/index.php?menu_sel=17&menu_sel2=&menu_sel3=&menu_sel4=&msg=1643.

132. Kohl H. Aufbruch in die Zukunft: Deutschland gemeinsam erneuern. Regierungserklärung von Bundeskanzler Dr. Helmut Kohl vor dem Deutschen Bundestag am 23. November 1994. Berlin: Presse- und Informationamt der Bundesregierung, 1994. 88 s.

133. Kohl H. Rede anlässlich der Verleihung der Ehrendoktorwürde der TarasSchewtschenko-Universität in Kiew. 3. September. Konrad Adenauer Stiftung. URL: http://helmut-kohl.kas.de/index.php?menu_sel=17&menu_sel2=126&menu_sel3=&menu_sel4=&msg=1642.

134. Kusa I. Can Ukraine and Germany Overcome Their Disagreements Over Russia? Carnegie politika. URL: <https://carnegieendowment.org/politika/88689>.

135. Merkel A. Erklärung der Bundesregierung - Zehn Jahre Tschernobyl, abgegeben von Bundesministerin Dr. Merkel vor dem Deutschen Bundestag. 02. Mai 1996. Bulletin der Bundesregierung. Die Bundesregierung. URL: http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Bulletin/1990-1999/1996/3496_Merkel.html.

136. Merkel A. Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel anlässlich der 51. Münchner Sicherheitskonferenz . Die Bundesregierung. URL: <http://www.bundes>

regierung.de/Content/DE/Rede/2015/02/2015-02-07-merkel-sicherheitskonferenz.html;jsessionid=1F82EEF4BF4319489ECB45B68B6B6294.s1t2.

137. Merkel A. Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel vor dem Deutschen Bundestag am 30. November 2005 in Berlin. Bulletin der Bundesregierung. Nr. 93-1. 30 November. 2005. 36 S.

138. Regierungserklärung durch die Bundeskanzlerin Angela Merkel zur Europapolitik: Stenografischer Bericht. Deutscher Bundestag, 35. Sitzung. Berlin, 11. Mai 2006.

139. Schröder G. «Weil wir Deutschlands Kraft vertrauen...». Regierungserklärung des Bundeskanzlers am 10. November 1998 vor dem Deutschen Bundestag in Bonn. Bulletin der Bundesregierung. 10. November 1998. 42 s.

140. So eng sind Deutschland und Russland verflochten, Der Spiegel. 05.03.2014. URL: <https://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/sanktionen-krim-krise-deutsche-firmen-fuerchten-eiszeit-mit-russland-a-956883.html>.

141. Statistisches Bundesamt. URL: <https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/behörden/DE/destatis.html#:~:text=Das%20Statistische%20Bundesamt%20liefert%20die,in%20Wirtschaft%2C%20Wissenschaft%20und%20Politik.>

142. The Unification Treaty between the FRG and the GDR (Berlin, August 1990) URL: https://www.cvce.eu/content/publication/1997/10/13/2c391661-db4e-42e5-84f7-bd86108c0b9c/publishable_en.pdf.

143. Tolkachev V. «Weimar Triangl» in international relations in Europe: results and prospects. Bulletin of the Nizhny Novgorod University. Lobachevskii. № 5 (1). P. 261.

144. Ukraine: Senator Lugar Meets New Government. Publicizes Ukrainian Request For a NATO MAP. Wikileaks. January 16 2008. URL: <https://wikileaks.org/cable/2008/01/08KYIV97.html>.

145. Zufriedenheit mit Scholz sinkt – Mehrheit hält «Entlastungspaket» für unzureichend. URL: <https://www.welt.de/politik/deutschland/article237861221/Forsa-Umfrage-Zufriedenheit-mit-Scholz-sinkt-Mehrheit-haelt-Entlastungspaket-fuer-unzureichend.html>.

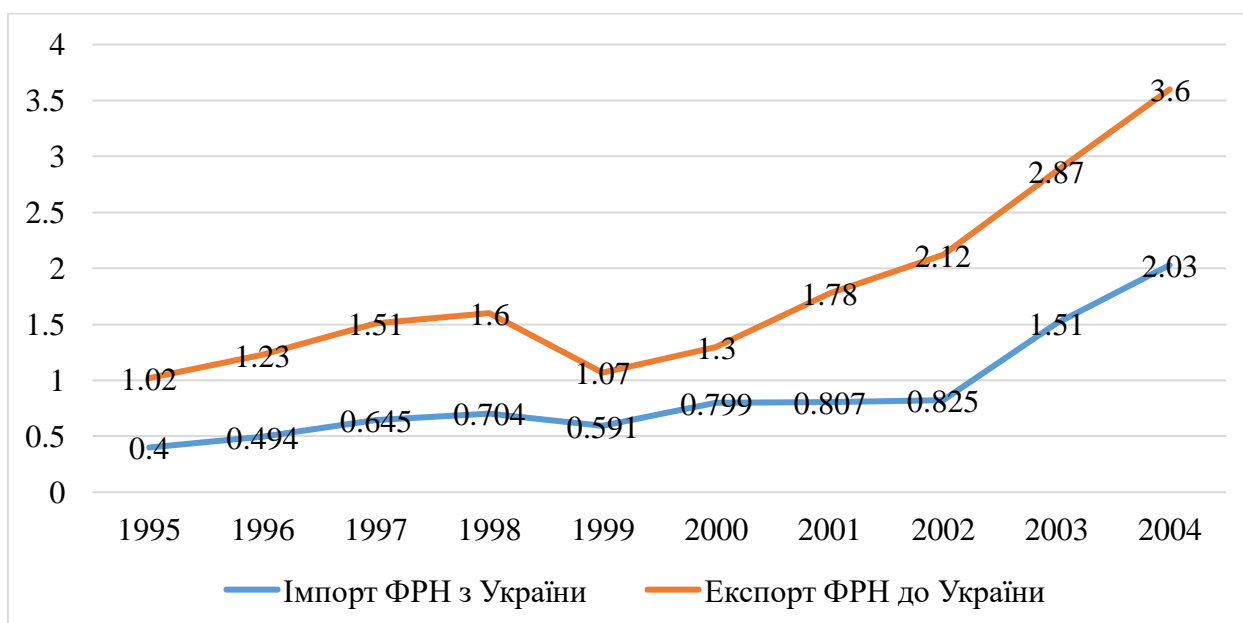
ДОДАТКИ

Додаток А

**ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН
У 1994-2004 РР.**

Рисунок 1

Динаміка імпорту й експорту між ФРН та Україною протягом 1995-2004 років.

Джерело: [124].

Таблиця 1

Надходження німецького капіталу в Україну протягом 1994-2004 рр., млн дол. США.

Рік	Всі інвестиції		Інвестиції з ФРН		
	млн. дол.	Темп приросту, (%)	млн. дол.	% до всіх інвестицій	Темп приросту, (%)
1	2	3	4	5	6
1994	483,5	-	101,3	20,95	-
1995	896,9	+85,5	156,9	17,49	+54,8
1996	1438,2	+60,35	166,5	11,58	+6,1
1997	2063,6	+43,48	179,2	8,68	+7,6

Продовження таблиці 1

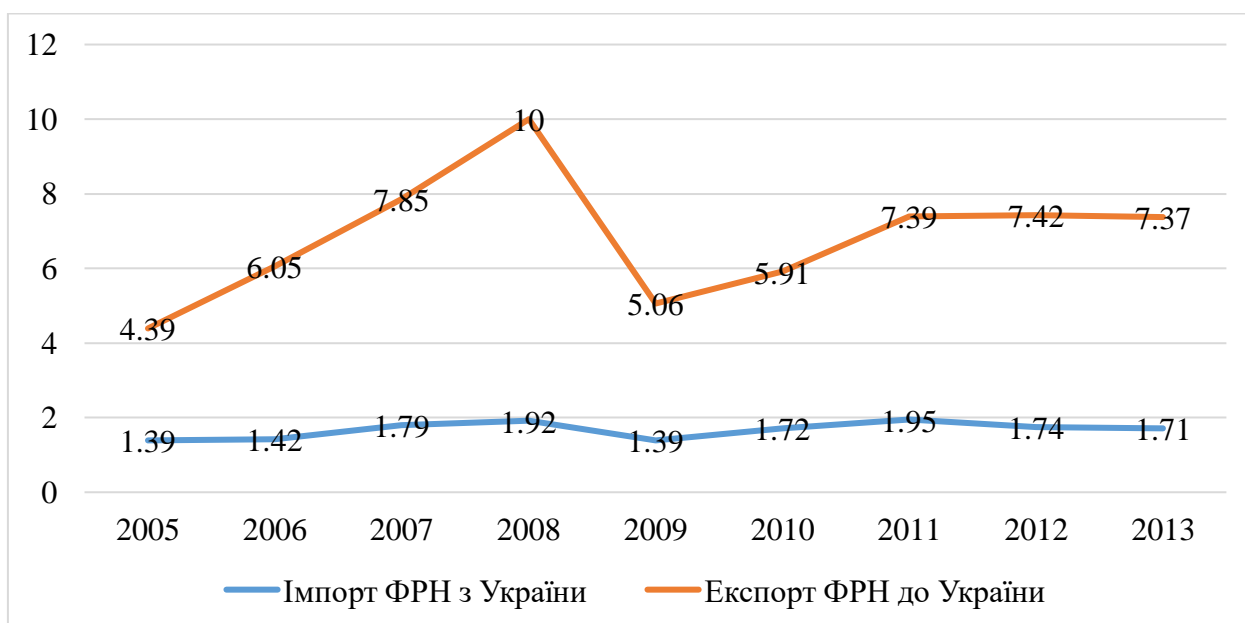
1998	2810,7	+36,2	229,6	8,17	+28,1
1999	3281,8	+16,76	228,5	6,97	-0,5
2000	3875,0	+18,07	240,9	6,22	+5,4
2001	4555,3	+17,56	250,4	5,5	+3,9
2002	5471,8	+20,12	317,7	5,8	+26,9
2003	6794,4	+24,17	451,6	6,65	+42,1
2004	9047,0	+33,15	658,5	7,28	+45,8

Джерело: [141].

ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИХ ВІДНОСИН У 2005-2013 РР.

Рисунок 1

Динаміка імпорту й експорту між ФРН та Україною протягом 2005-2013 років, млн. дол. США.

Джерело: [124].

Таблиця 1

Надходження німецького капіталу в Україну протягом 2005-2013 рр., млн дол. США.

Рік	Всі інвестиції		Інвестиції з ФРН		
	млн. дол.	Темп приросту, (%)	млн. дол.	% до всіх інвестицій	Темп приросту, (%)
1	2	3	4	5	6
2005	16890,0	-	5505,5	32,6	-
2006	21607,3	+27,93	5620,6	26,01	+2,1
2007	29542,7	+36,73	5917,9	20,03	+5,3
2008	35616,4	+20,56	невідомо дані	невідомо дані	невідомо дані

Продовження таблиці 1

2009	38922,9	+9,28	6009,6	15,44	невідомо дані
2010	45370,0	+16,56	5001,2	11,02	-16,8
2011	48197,6	+6,23	5329,8	11,06	+6,6
2012	51705,3	+7,28	4496,3	8,7	-15,6
2013	53704,0	+3,87	2908,4	5,42	-35,3

Джерело: [124].

Додаток В

УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКА ТОРГІВЛЯ У 2014-2022 РР.

Таблиця 1

Динаміка питомої ваги ФРН у зовнішній торгівлі України протягом 2014-2022 рр., %

Питома вага	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Питома вага експорту	3,4	3,5	3,9	3,8	3,6	3,9	3,3	3,6	4,4
Питома вага імпорту	9,9	10,6	11,0	10,7	10,2	9,7	9,6	8,5	8,1

Джерело: [26].

Таблиця 2

Показники зовнішньої торгівлі України та ФРН протягом 2014-2022 рр.,

млн. дол.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Зовнішньоторговельний обіг, млн. дол.	6952,1	5304,3	5742,1	7199,2	8191,7	8369,8	7411,4	9150,7	6091
Зовнішньоторговельне сальдо, млн. дол.	-3770,9	-2646,9	-2894,7	-3690,8	-3774,9	-3603,8	-3267,9	-3418,0	-2519
Коефіцієнт покриття імпорту експортом, %	29,66	33,42	32,96	32,21	36,90	32,80	38,78	45,61	41,49
Питома вага експорту у зовнішньоторговельному обігу, %	22,87	25,04	24,79	24,36	26,95	28,46	27,95	31,32	29,32

Джерело: [26].

Таблиця 3

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ФРН протягом 2014-2022 рр., млн. дол.

Роки	Експорт	Імпорт	Сальдо
2014	1591	5362	-3771
2015	1329	3976	-2647
2016	1424	4318	-2894
2017	1091	4994	-3903
2018	1526	5514	-3988
2019	1769	5576	-3807
2020	1497	4956	-3459
2021	2278	5890	-3612
2022	1786	4305	-2519

Таблиця 4

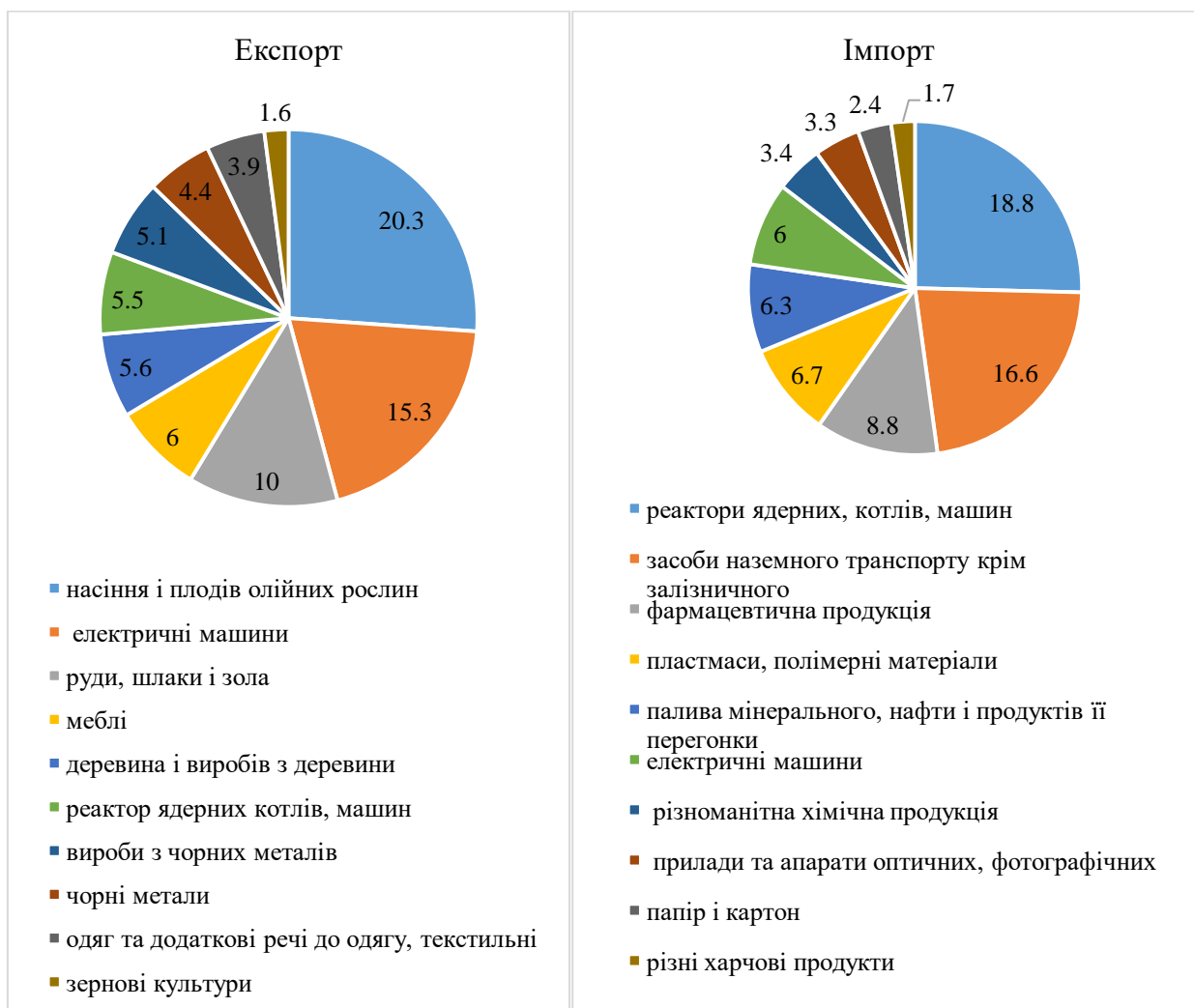
Динаміка зовнішньої торгівлі послугами між Україною та ФРН протягом 2014-2022 рр., млн. дол.

Роки	Експорт	Імпорт	Сальдо
2014	672831,2	591345,8	81485,4
2015	451954,4	538479,9	-86525,5
2016	488444,8	364093,4	124351,4
2017	538712,3	357757,0	180955,3
2018	591212,1	403032,5	188179,6
2019	605685,1	491160,0	114525,0
2020	630421,5	420218,8	210202,7
2021	717262,2	458850,8	258411,4

Джерело: [102].

Рисунок 1

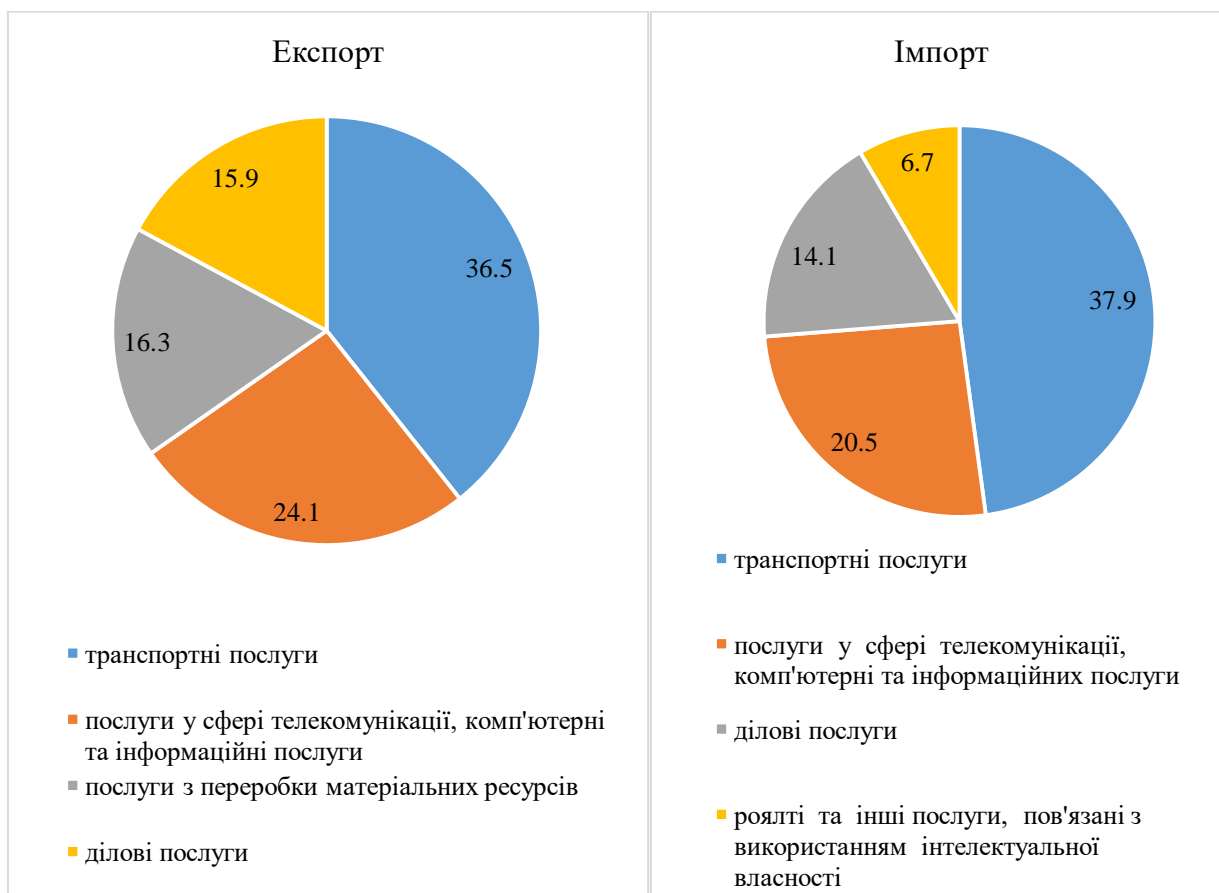
Структура експорту товарів України до ФРН та імпорту ФРН до України, %

Джерело: [77].

Рисунок 2

Структура експорту послуг України до ФРН та імпорту ФРН до України, %

Джерело: [77].

SUMMARY

Artem Nahrudnyi

PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF BILATERAL RELATIONSBETWEEN UKRAINE AND GERMANY

This thesis is a master's thesis, written and presented for defense at Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Although Europe and the rest of the world acknowledged Ukraine's independence, they did not view it as a significant political and economic partner for a considerable amount of time. On December 29, 1991, Germany officially recognized Ukraine's independence; nevertheless, prior to this day, there had been no discernible improvement in relations between the two nations, despite the start of bilateral talks. Germany and the independent Ukraine established formal diplomatic ties in 1992. Cooperation was created in the fields of culture, humanitarianism, science, technology, education, and finance throughout the early stages of the relationship. Following the Orange Revolution, there was a potential for a "reset" of relations between Ukraine and Germany. High-level meetings served as the foundation for the bilateral interaction between the two nations. Both German and Ukrainian presidents have made multiple trips to each other's countries. These discussions directly affected the condition of relations between the two nations, turning Germany into one of Ukraine's main funders as well as a strategic ally. Partnerships were developed and potential areas of cooperation were highlighted. Ukraine has long viewed Germany as a leader in politics and has backed discussions aimed at integrating Europe and the Euro-Atlantic region. Germany, on the other hand, moderately—and occasionally not completely—restrained our nation's ambitions rather than rejecting them.

The truth is that Germany has had exceptionally cordial political and economic ties with the Russian Federation for many years, given its position as a

major player in Europe and the world economy. German businessmen had been (and still are) connected to Russian companies, and German chancellors and presidents have frequently expressed their admiration for the Russian leadership. Breaking up these relations would be quite detrimental to Germany, since it would lose a great deal in the process.

Germany denounced Russia's activities and actively participated in the process of resolving the Russian-Ukrainian conflict in the East when the Russian Federation attacked Ukraine in 2014 and a hybrid war broke out. Still, nothing came of the Minsk or the Normandy conferences, in which Germany also took part. The German administration, which was sympathetic to Ukraine, kept up active diplomatic relations with Russia across all spheres and areas. Germany has been a significant economic ally of Ukraine for the past thirty years. Germany, however, remained firm on this matter when it came to European integration. Ukraine was under constant pressure to put reforms into place, get rid of corruption, and update its laws to meet EU and NATO requirements. Nevertheless, Ukraine hasn't been able to carry out significant changes in these sectors throughout time.

Ukraine and Germany should continue to actively cooperate in one manner or another. Persistent nations have succeeded in their objectives, as history demonstrates. Regardless, Ukraine needs to find a way to win the war and join the EU and NATO, and Germany is the only nation that can truly assist Ukraine in achieving these objectives. Considering the aforementioned, the study topic's relevance is validated.

The study aims to shed light on the particulars and quirks of the formation and evolution of bilateral ties between Germany and Ukraine.

To achieve this goal, the following tasks were set:

- to reveal the essence of the concept of interstate relations and approaches to their analysis;
- to characterise the source base of the study;
- to study interstate relations between Ukraine and Germany in 1991-2004;
- to analyse the economic cooperation between the states in 1991-2004;

- to find out Germany's position on the Orange Revolution;
- to study the process of intensification of interstate relations between Ukraine and Germany in 2005-2013;
- to analyse economic cooperation between the two countries in 2005-2013;
- to highlight the German vision of Ukraine's Euro-Atlantic prospects in the early twenty-first century;
- to characterise the interstate relations between Ukraine and Germany in 2014-2023;
- to analyse economic cooperation between the two countries in 2014-2023;
- to describe Germany's position on the Russian-Ukrainian war.

The object of the study is the interstate relations between Ukraine and Germany from the beginning of their foundation to the present day.

The subject of the study is the peculiarities of bilateral political and economic cooperation between Ukraine and Germany.

The research covers the period from 1991 to 2023.

In order to reveal the peculiarities of the emergence and development of bilateral relations between Ukraine and Germany and to fulfil the tasks set, the following methods were used: comparison, historical method, system analysis, induction.

The master's thesis consists of an introduction, 4 chapters divided into 11 subsections, conclusions, a list of references of 145 titles, appendices and an annotation in English. The total volume of the work is 147 pages.

The first chapter is headed "Theoretical and methodological basis of the study." The following clauses are offered for defense based on the available evidence:

1. International relations are a modern phenomena that originated in antiquity and have only become better with time. The foundation of international relations is state collaboration in a variety of domains, chief among them political, economic, and military. International relations has proven to be relevant and useful in settling specific difficulties for many decades. As a subset of international relations, state-

to-state interactions in a variety of domains (politics, law, economics, culture, education, science, etc.) are referred to as interstate relations. The subjects of this system are states or their affiliations, which is where they diverge. Numerous methods, such as historical, scientific, geopolitical, behavioral, interactive, systemic, etc., are used in scientific theory to analyze interstate interactions. We believe that systemic and structural-functional approaches, which are part of the sustainable direction of scientific knowledge methodology, should be used first when analyzing and studying the peculiarities of interstate relations in the context of integration processes. This will help to formulate problems appropriately and come up with a logical and consistent plan of action for solving them.

2. Politicians, economists, and other specialists in Ukraine have always been interested in the relationship between Germany and Ukraine. There is a large body of literature that addresses every facet of the bilateral relationship between Germany and Ukraine. The latter was specifically divided into three categories: scientific publications and articles by both local and foreign scholars; legislative acts and regulatory sources; and Internet resources, such as official representative, embassy, and news agency websites as well as statistical and analytical portal websites. Generally speaking, the primary concerns brought up in different sources involve Germany and Ukraine's military, political, and economic cooperation.

The second chapter's title is "Establishment and development of relations between Ukraine and Germany in 1991-2004". The following clauses are offered for defense based on the available evidence:

1. The period of 1990-1993 can be considered the beginning of the formation and establishment of relations between Ukraine and Germany, when a radical transformation of the subjects of cooperation took place. The next stage - 1993-1998 - was characterised by the active development of bilateral relations between Ukraine and Germany, which gave them concrete content. The period from 1998 to 2004 was characterised by further pragmatism of bilateral cooperation between Ukraine and Germany. In general, it can be summarised that the new agenda of Ukrainian-German relations at the turn of the 21st century was determined by both the

unresolved issues inherited from the first decade of development of bilateral relations between Ukraine and Germany and new challenges related to the process of adaptation and globalisation of our country to the realities of the new system of international relations of that time.

2. In the 1990s, dynamic Ukrainian-German economic relations were emerging between Ukraine and Germany. At the same time, problems were accumulating, primarily related to the financial and economic crisis in our country at the time, as well as significant imbalances in the structure of bilateral trade. The achievements of political cooperation between Ukraine and Germany were very slowly reinforced by the development of the economic component of bilateral cooperation.

Since the early 1990s, the main obstacle to the development of Ukrainian-German ties between the business circles of the two countries has been the different levels of development of national economic systems. However, the situation has improved since 2001, and economic cooperation between Ukraine and Germany has shown positive prospects.

3. The Orange Revolution in Ukraine was of interest to Germany. This revolution was perceived by the Germans as Ukraine's desire to embrace democratic values and reject totalitarian motives. However, no matter how positively we assess Germany's activities during the Orange Revolution, it should be noted that Germany is the only European country that did not condemn Russia's participation in the presidential election in Ukraine.

The third chapter is headed "Bilateral relations in 2005-2013". The following clauses are offered for defense based on the available evidence:

1. The period of 2005-2013 was full of diplomatic meetings, and bilateral relations were actively developing. The main attention during this period was paid to the development of economic relations between Ukraine and Germany, as well as cooperation in the European integration direction.

2. At different stages of development, Ukraine and Germany maintained and continue to maintain political and economic dialogue.

3. Cooperation between the two countries is especially important for Ukraine given that Germany plays an important role in NATO and a key role in the EU, but to date, the country's leaders have been cautious in supporting Ukraine's integration into the EU and NATO. The ambiguous policy of the German government shows a lack of willingness to expand horizons, non-European democracy and humanity towards Ukraine, which is independently deterring the global aggressor, and a fear of spoiling relations with the Russian Federation and "tarnishing" the face of its leader. The European and Euro-Atlantic aspirations of our country have often been perceived by Germany through the prism of Russian-German relations, as the Russian Federation has always been Germany's main economic partner.

The second chapter's title is "Peculiarities of the development of relations between Ukraine and Germany in 2014-2023". The following clauses are offered for defense based on the available evidence:

1. Interstate relations between Ukraine and Germany cannot be considered stable, especially in the context of international challenges at the present stage. Germany continues to be the informal leader of the European Union, which remains the most influential European integration association to this day. The annexation of Crimea by the Russian Federation and its invasion of eastern Ukraine played a significant role in increasing Germany's role in the international arena, which significantly changed relations between Ukraine and Germany. For our country, Germany remains one of the leading actors in the system of international relations, on whose position further European and Euro-Atlantic integration depends.

2. Since 2014, economic cooperation between Ukraine and Germany has been particularly important for Ukraine, and if before the full-scale invasion our country's priority was trade, which was actually growing every year, after the Russian Federation invaded Ukraine, it was assistance in the form of weapons, grants, and humanitarian aid. Both countries have prospects for developing economic relations in the future, in particular, there are good opportunities to implement their own cooperation in the agricultural industry, IT and energy sectors.